

RUCH FILOZOFICZNY

wychodzi w połowie każdego miesiąca prócz sierpnia i września.

Wydawca i Redaktor:

Prof. Dr. KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

W skład Komitetu redakcyjnego wchodzi:

Dr. Bronisław Bandrowski, Dr. Maryan Borowski, Prof. Dr. Jan Łukasiewicz, Dr. Bolesław Mańkowski, Prof. Dr. Witold Rubczyński (Kraków), Dr. Adam Stögbauer, Prof. Dr. Mściśław Wartenberg, Dr. Władysław Weryho (Warszawa), Dr. Władysław Witwicki.

Sekretarz Redakcji: Dr. Mieczysław Treter.

Czasopismo wspierają zasilkami

C. k. Ministerstwo wyznań i oświaty w Wiedniu

oraz Komitet wydawniczy, w skład którego wchodzi:

Dr. Bronisław Biegeleisen, Jan Kasprowicz, Dr. Tadeusz Moszyński, Michał Pohoski, Paula Smolin, Wiktor Skibniewski, Wacław Wolski.

Adres Redakcji i Administracji „Ruchu Filozoficznego”: Lwów, Uniwersytet.
Filia Redakcji w Warszawie: Piękna 44.

Prenumerata całoroczna 18 kor. półroczna 9 kor.
z przesyłką. Każdy prenumerator otrzymuje bezpłatnie „Przegląd filozoficzny”.

Zeszyty pojedyncze „Ruchu filozoficznego” w cenie po 1 koronie sprzedaje Księgarnia Gubrynowicza i Syna we Lwowie.

KAZIMIERZ TWARDOWSKI.

GRANICE PURYZMU.

Każdy język posiada pewną odporność na chcące się wcisnąć w jego organizm wyrazy obce. Świadome dążenie w kierunku tej odporności, dbałość o „czystość” języka w tem właśnie znaczeniu nazywa się, jak wiadomo, puryzmem.

Mimo jednak samorzutną odporność i świadomy puryzm żaden z współczesnych narodów cywilizowanych nie mówi językiem zupełnie „czystym”. Każdy używa wyrazów, pochodzących z języków innych. Puryzmu niepodobna przeprowadzić bezwzględnie. A skoro nie można, to i nie trzeba. Wobec tego godzi się zapytać, czy nie możnaby wskazać granic uprawnienia puryzmu, po za którymi byłby on zbyt zbytecznym wysiłaniem się gwoli zaspokajaniu zachcianek doktrynerskich.

Pytanie to dotyczy wszystkich odmian, które język obejmuje, i więc języka potocznego, kupieckiego, przemysłowego, urzędowego, dziennikarskiego,

017822

8

2525/68

literackiego, naukowego itd. Dotyczy też filozoficznego, w którym zagadnienia terminologiczne, sprawy łączące się z tworzeniem lub doбором odpowiednich wyrazów, odgrywają bardzo ważną rolę. I tutaj ścierają się dwa prądy: jeden godzi się na wyrazy obce; drugi usiłuje je zastępywać polskimi.

Nie ulega, jak się zdaje, żadnej wątpliwości, że puryzm jest najzupełniej uzasadniony, o ile chodzi o unikanie wyrazów obcych, właściwych wyłącznie tylko jednemu z języków nowożytnych. Wtedy wprowadzania ich w język polski nie może nawet usprawiedliwiać fakt, że brak niekiedy na ich przetłumaczenie odpowiednich wyrazów polskich. To też nikt nie będzie używał wyrazów takich jak „Gemüt“ albo „belief“ inaczej jak w cudzysłowie, uwidoczniającym, że są to wyrazy obce, które pozostają obcymi, choć są użyte w zdaniu polskim. I trudno przypuścić, aby można kiedykolwiek w pismach filozoficznych równie swobodnie rozprawiać o gemücie albo beliefie, jak mówi się w życiu potocznym — nie najlepiej — o zecerze albo sleepingu.

Ale to, coby nas raziło w tego rodzaju przypadkach, wydaje się rzeczą zupełnie naturalną, gdy chodzi o wyrazy, czerpane z indyjskiej terminologii filozoficznej. Mówi i pisze się o atmanie, pranie, puruszy i t. p., nie poczuwając się do żadnych wykroczeń przeciw słusznym wymaganiom językowym. Gdyby to postępowanie miało tylko dlatego być usprawiedliwione, że brak nam wyrazów polskich na dokładne przetłumaczenie owych wyrazów sanskryckich, możnaby tą samą zasadą usprawiedliwić też wprowadzenie w polską terminologię filozoficzną wyrazów takich jak „Gemüt“ albo „belief“. Zdaje się więc, że przyczyna, dla której nie rażą nas w języku polskim owe z indyjskiej filozofii pochodzące wyrazy, tkwi gdzieś indziej, mianowicie w tym fakcie, że chodzi tu zarazem o wyrazy, które po pierwsze są wyrazami języka martwego, i które po drugie — zapewne po części właśnie dlatego — weszły w terminologię filozoficzną wszystkich narodów, posiadających literaturę filozoficzną. Wszak wyrazami takimi jak atman, prana, purusa posługuje się jak gdyby rodzimymi także Anglik, Francuz, Niemiec i t. d.

Słuszność tego przypuszczenia potwierdza okoliczność, że sprawdza się ono także na wyrazach, pochodzących z języka greckiego i łacińskiego. Wyrazami absolut, system, obserwacja, psychologia, eksperyment, logika, syllogizm, sofizmat, apodyktyczny, assocjacja i t. d. posługujemy się zupełnie tak samo, jak gdyby to były wyrazy polskie, a podobnie czyni Anglik, Francuz, Niemiec i t. d. Takie wyrazy, pochodzące z języków klasycznych, zdobyły sobie prawo obywatelstwa u wszystkich tych narodów, których rozwój umysłowy odbywał się pod wpływem Greków i Rzymian.

Mimo to puryzm zwraca się niekiedy także przeciw takim wyrazom, proponując w ich miejsce wyrazy polskie. Usiłowania te bywają niejednokrotnie uwieńczone zupełnym powodzeniem. I tak wyrazy przedmiot, podmiot, jakościowy, ilościowy, przesłanka, istnienie, i t. p. wyrugowały niemal zupełnie z polskiej terminologii filozoficznej wyrazy obiekt, subjekt, kwalitatywny,

kwantytatywny, premisa, egzystencja i t. p. Obok tych wyrazów greckich i łacińskich, które można już uważać za obumarłe dla polskiej terminologii filozoficznej, do tego stopnia, że ich wskrzeszenie dałoby się uzasadnić tylko ważnymi bardzo racjami, istnieją inne, które tak głęboko wrosły w organizm języka polskiego, iż mimo podjęte niekiedy próby zastąpienia ich wyrazami polskimi można im wróżyć, że w organizmie tym żyć będą tak długo, jak on sam. Tu należą wyrazy takie jak filozofia, psychologia, estetyka, logika, etyka, metafizyka, system, idea, kategoria i t. p. Swe utrwalenie w języku polskim i w innych językach nowożytnych zawdzięczają one w części długotrwałemu oswojeniu się z nimi, w części niemożności zastąpienia ich w sposób ścisły wyrazami rodzimymi.

Między grupą obumarłych już dla języka polskiego terminów greckich i łacińskich a grupą terminów takich, które się w nim — jak się zdaje — na zawsze utrwały, istnieje grupa trzecia, obejmująca terminy, których losy, rzecz można, się ważą. Terminy te jedni pragną zachować, inni zaś sądzą, że należy je zastąpić wyrazami polskimi. Spotyka się więc u jednych autorów pewne terminy greckie lub łacińskie, u innych zamiast nich odpowiednie wyrazy polskie. Należą tu terminy takie jak *assocjacja* (kojarzenie), *intensywność* (natężenie), *problemat* (zagadnienie), *terminologia* (słownictwo), *definicja* (określenie), *postulat* (wymagalnik), *imperatyw* (rozkaz), *obserwacja* (sposstrzeżenie), *eksperyment* (doświadczenie) i t. p. Pytanie, o ile puryzm jest uzasadniony, nabiera szczególnego znaczenia właśnie co do tego rodzaju terminów, gdyż dążność ku tak potrzebnemu ustaleniu terminologii filozoficznej może tylko wtedy doprowadzić do pożądanego wyniku, gdy zapanuje zgoda w sprawie zasady, której należy przestrzegać wobec używanych już lub zjawiających się dopiero w terminologii polskiej wyrazów obcych. Sformułowane więc na wstępie ogólne pytanie co do granic puryzmu należy obecnie ścieśnić, pytając się, czy uzasadniona jest dążność do rugowania z języka polskiego filozoficznych terminów greckich i łacińskich, które wchodzi w trzecią, pośrednią grupę tych terminów.

Dotychczasowy rozwój faktyczny sprawy nie daje nam w tej mierze stanowczej wskazówki. Wszak widzieliśmy, że niektóre greckie i łacińskie terminy filozoficzne znikły — jak się zdaje — raz na zawsze z naszej terminologii filozoficznej, a miejsce ich zajęły powszechnie przyjęte i używane terminy polskie; stwierdziliśmy jednak zarazem, że inne terminy greckie i łacińskie utrwały się również — jak się zdaje — raz na zawsze w polskim języku filozoficznym, tak dalece, że nikt nie myśli nawet o wprowadzeniu w ich miejsce wyrazów polskich. Więc na „fakty“ językowe powołać się może zarówno skrajny purysta jak też zwolennik zatrzymania wyrazów greckich i łacińskich. Po czyjej więc stronie leży słuszność?

Sądzę, że po stronie przeciwników skrajnego puryzmu. Przed terminami filozoficznymi, pochodzącymi z języka greckiego lub łacińskiego, puryzm winien

się zatrzymać tak samo, jak się zatrzymuje przed terminami, wziętymi z sanskrytu. Mając więc wybór między terminami greckimi i łacińskimi a terminami polskimi, należy w zasadzie zaniechać używania terminów polskich a posługiwać się greckimi i łacińskimi.

Przeciw takiemu zapatrywaniu przemawiać mogą, jeżeli się nie mylę, tylko dwa względy: po pierwsze względ na czystość języka, po drugie względ na przystępność terminologii filozoficznej. Ale była już mowa o tem, że zupełne uwolnienie polskiej terminologii filozoficznej od wyrazów greckich i łacińskich jest nieziszczalnym ideałem; mogłoby więc chodzić tutaj jedynie o dość nieuchwytnie różnice stopnia tej czystości. Co się zaś tyczy przystępności terminologii filozoficznej, jest rzeczą conajmniej wątpliwą, czy przystępniejsza byłaby terminologia filozoficzna, oczyszczona z wyrazów greckich i łacińskich a posługująca się wskutek tego ogromną liczbą nowotworów językowych, od terminologii, zachowującej wyrazy greckie i łacińskie. Więc racye, któreby można przytoczyć za rugowaniem wyrazów greckich i łacińskich z polskiej terminologii filozoficznej, nie są zbyt przekonujące.

Istnieją natomiast, jak sędzę, dwa bardzo ważne względy, dla których należałoby powstrzymać zapędy purystyczne przed rugowaniem tych właśnie wyrazów z polskiej terminologii filozoficznej.

Po pierwsze nikt, kto się poważnie i naukowo zajmuje filozofią, nie może ograniczać się wyłącznie do literatury filozoficznej polskiej. Musi poznawać także filozoficzne prace Anglików, Francuzów, Niemców, a niekiedy i Włochów. Narody te wcale nie rugują z swej terminologii filozoficznej wyrazów greckich i łacińskich i mają wskutek tego ogromną ilość terminów wspólnych, różniących się tylko wymową i — nawet nie zawsze — drobnymi szczegółami w pisowni (Association, Definition, Abstraction, Argument i t. p.). Istnieje wskutek tego do pewnego przynajmniej stopnia międzynarodowa terminologia filozoficzna, stosowana w wszystkich językach romańskich i najważniejszych germańskich, iszcząca bodaj w części coraz bardziej uznawany także w sferach naukowych postulat międzynarodowego języka. Gdyby więc wyrazy, należące do tej międzynarodowej terminologii, zniknąć miały z terminologii polskiej, filozof polski musiałby — podobnie jak to dzisiaj czynić musi gramatyk, matematyk, przyrodnik i lekarz polski — znać dwojaką terminologię: swoją i międzynarodową. Byłoby to więc utrudnieniem pracy filozoficznej, której ułatwieniu właśnie służyć ma celowa terminologia.

Po drugie pamiętać trzeba, że wyraz grecki lub łaciński tylko wtedy można bez szkody dla ścisłości zastąpić wyrazem polskim, jeżeli istnieje lub da się utworzyć wyraz polski, dokładnie pod każdym względem znaczeniem swem albo też znaczeniami swemi odpowiadający owemu wyrazowi obcemu. Ale jak uczą próby dotychczasowe, o wyraz taki zwykle trudno a próby tylko wyjątkowo się powiodły. Niejednokrotnie już pisałem o tem, dlaczego n. p. wyraz „doświadczalny“ nie może być uważany za odpowiedni przekład wyrazu „eks-

perymentalny“ albo „empiryczny“ (zob. n. p. Ruch filozoficzny, II. str. 57—60). Albo czyż można zastąpić „reakcyę“ przez „oddziaływanie“? Pozornie przekład taki wydaje się bardzo ścisłym a przecież w pojęciu „oddziaływania“ brak jednej z istotnych cech pojęcia „reakcyi“, tej mianowicie, że reakcyja jest jak gdyby odpowiedzią na jakąś akcyę. Albo czy istnieje wyraz polski, który mógłby nam zastąpić łaciński wyraz „racya“? A konsekwencyi, do jakich prowadzi zastąpienie wyrazu „obserwacya“ przez wyraz „spoztrzeganie“, nic tak wymownie nie ilustruje, jak następujące zdanie, wyjęte z jednego z warszawskich czasopism lekarskich: „Sprawozdawca spoztrzeżał chorą, która miała wypróżnienia raz na cztery tygodnie, miała wyborny apetyt, dużo jadła i przytem była bardzo szczupłą“ (Medycyna i Kronika lekarska, 1912, Nr. 3. Str. 53). Czy takie użycie wyrazu „spoztrzegać“ nie sprzeciwia się bardziej poczuciu językowemu, aniżeli użycie w tym związku wyrazu „obserwować“? A jeżeli dodamy, że bardzo często pomiędzy purystami brak zgody co do sposobu, w jaki należałoby jakiś wyraz oddać po polsku, że więc jedni tłumaczą łacińskie „uniwersalny“ przez „powszechny“, inni przez „ogólny“, że jedni mówią o „rozkazie bezwzględny“, inni o „rozkazie stanowczym“, jeszcze inni o „przykazaniu bezwzłącznym“, zamiast poprostu mówić o „imperatywie kategorycznym“, łatwo zrozumieć, do jakich spustoszeń logicznych prowadzić musi taki przesadny puryzm. A nie wolno też zapominać, że wiele terminów filozoficznych posiada swoiste zabarwienie uczuciowe, którego nie może ocalić nawet najściślejszy pod względem logicznym przekład; dowodzi tego n. p. wspomniany przed chwilą „kategoryczny imperatyw“ albo „bezwzględnik“, mający, jak chcą niektórzy, zastąpić „absolut“.

Przytoczone tutaj przeciw skrajnemu puryzmowi racye są chyba ważniejsze, aniżeli wspomniane powyżej względy, na które mogliby się powołać zwolennicy zasady rugowania z polskiej terminologii filozoficznej także wyrazów greckich i łacińskich. Korzyści, jakiebym przynieść mogło stosowanie tej zasady, są nieuchwytnie i wątpliwe; szkody zaś, któreby z niego musiały wyniknąć a po części już wynikły i wynikają, są bardzo wielkie. Wszak nie można bardziej szkodzić terminologii, jak odejmując jej możność spełniania jej zadań. Z chwilą, gdy puryzm zaczyna grozić taką szkodą, doszedł do granicy, której mu przekroczyć nie wolno. Nadwyrężając bowiem sprawność terminologii filozoficznej, podkopuje zarazem jeden z filarów, na którym opiera się gmach myśli filozoficznej.

Samorzutny rozwój języka nie troszczy się co prawda o teoretyczne rozważania. Przyjmują się wyrazy, które, zjawiając się po raz pierwszy, rażą i niepokoją nie tylko gramatyków i stylistów. Usus linguarum tyrannus. Ale urabianie terminów technicznych nie leży w zakresie samorzutnego rozwoju języka, lecz w sferze świadomego działania osobników w danej dziedzinie kompetentnych. To też powyższe uwagi nie chcą pozostać tylko teoretycznymi rozważaniami, lecz pragną też być, o ile są słuszne, praktycznymi wskazaniem w pracy około ustalenia polskiej terminologii filozoficznej.

SPRAWOZDANIA.

Cieszkowski August. Bóg i Palingenezya. Część pierwsza. Krytyczna. — Pierwszy krytyczny list otwarty do pana Profesora Micheleta z powodu jego odczytów o Osobowości Boga i Nieśmiertelności Duszy. Poznań. J. Leitgeber i Spółka. 1912.

Siedmdziesiąt lat po ukazaniu się pierwotnem doczekała się rozprawa Cieszkowskiego drugiego wydania, a równolegle przekładu na język polski, dokonanego przez syna autora ze współudziałem hr. Edwarda Raczyńskiego — a to zgodnie z wyraźnie wypowiedzianem przez autora życzeniem, który pragnął, by wyszła też po polsku. Ogłoszenie jej pierwotne nie pozostało bez wrażenia.

Mickiewicz odczuł trafnie jej doniosłość i poświęcił jej cały jeden wykład swój w Collège de France (5-go czerwca 1843 r.), Zaszczyt dla szczupłego dziełka niemały. Później jednak przyszło mu podzielić los tych wszystkich płodów literatury, które należą lub należeć się zdają do wygasłego, zaniechanego kierunku. Wzrosło i przekwitło całe jedno pokolenie, któremu praca Cieszkowskiego, jeżeli była znaną, to zaledwie z tytułu, dla którego stanowisko i usiłowanie jego zgoła było niezrozumiałe i nieprzystępne.

Może przekład niniejszy lepszemu doczeka się losu. O ile oznaki nie mylą, budzić się znów zaczynają uspione przez pół wieku potrzeby i dążenia duchowe. Znaleźli się odważni, co się otrząsnęli z panującej wczoraj jeszcze niepodzielnie bojaźni i śmieli zamaryć o filozoficznej afirmacyi. Dogmata krytyki i pozytywizmu same doznawać zaczynają krytycznej oceny lub zesuwać się w zbawienne zapomnienie.

Rozprawa Cieszkowskiego nie jest z tych, które się cieszyć mogą poczytnością. Była napisaną więcej dla szkoły aniżeli dla ogółu. Więc wystarczy, jeżeli pracowity miłośnik filozofii odkryje i oceni krzepkość jej wiązania, zmierzy potęgę rzuconego planu i doskonałość wykona-

nych części, obliczonych, jak rzymskie mury, nie na pożytek doraźny, lecz na wieczność. — Bo i zagadnienie, które Cieszkowskiego zaprzęta, mogło być chwilowo ujętem w język i formuły Hegelianizmu, nie było zagadnieniem o przejściowem znaczeniu; zawierało pewne wytyczne rysy, które powtarzać się w rozumowaniu zawsze będą. Nie tylko dlatego, że sprawa Boga i nieśmiertelności nigdy ludzi interesować nie przestanie, lecz że zagadnienie ujęte zostało w swojej najwłaściwszej istocie, zrozumiane i rozwiązane wedle swej prostej, koniecznej a zatem najtrwalszej treści.

W polemice z Hegelianami nie o szczegóły chodziło. Była to rozprawa pomiędzy dwu zasadniczymi kierunkami. Prawda, idea, prawo, nie ograniczone do przypadkowego, przejściowego wyrazu, lecz utrzymujące się wiecznie ponad pojedynczymi zdarzeniami, które je sprawdzają, oto dla Hegelianizmu prototyp i ostatni wyraz tego, co absolutne i wieczyste. I słusznie, bo nauka, patrząca tylko na zewnątrz siebie, obserwująca przedmiotowe światła stosunki, niczego innego odkryć nie może.

To stanowisko, uznające rzeczy boskie bez Boga, jest w pewnym porządku rozumowania konieczne, musiało u wielu wyznawców Hegla najzupełniej być szczere.

Nie widząc innego możliwego wyjścia, radzili sobie filozofowie jak umieli. Najszerszej pomyślany ogólnik był ich absolutem — jego istotę przyznawali Bogu, bo nie mieli nic innego do przyznania mu. Tem samem pojęciem obracali, gdy chodziło o to, by z losów człowieka coś trwałego wykrzesać. — Cieszkowski uderza w najsłabszy, nieuleczalnie słaby punkt tego rozumowania. Absolutem ogólnik być nie może, bo sam sobie nie wystarcza. Istnieje przez to dopiero, że się przez szczegółnik urzeczywistnia. To o czem tu wciąż mowa — prawda zdarzeń — prawidło panujące nad wypadkami, to dopiero duch przedmiotowy (objektiver Geist), lecz nie duch absolutny.

a

Daremnie przypisywać mu będziemy jakąś ilościową nieskończoność, jakąś wszechobjętość — kiedy on z natury swej jest niezdatny, by stanowić doskonałą równowagę i zupełność.

Więc ironią jest nazywać absolutem to, co idei absolutu najkrwawiej urąga, ów udręczony niepokój, co zatracca szczególniki w ogólności, a ogólność jednak nieustannie w szczególność nazad przelewać musi. Jeżeli Bóg ma być Bogiem, to musi On być żywym wyrównaniem tego przeciwieństwa, jak wszystkich innych. Powszechność wszelkich jednostkowych objawów, zatem i duchów jednostkowych, to Boże ciało. Powszechność ogólnej objawiającej się treści, zatem więc i system ogólnego przedmiotowego ducha, to Boża dusza. Bóg nie jest — w imię nowej definicji ducha — ani jednym ani drugim wyłącznie, jest absolutnym wnioskiem z obojga, jest żywym duchem panującym nad jedną i drugą sferą. Dopiero na tak zdobytej podstawie, nie zaś na oślepie lub na domysł, rozważać można pytanie, czy godzi się Bogu przyznawać jednostkowość, podmiotowość, osobowość, i co te słowa w odniesieniu do Boga znaczyć będą.

Kwestya nieśmiertelności dostąpiła już poprzednio analogicznego rozwiązania. Pozorne i mylne są te tytuły do niej, jakie Michelet chce przyznać człowiekowi. Jak ponad duchem przedmiotowym i podmiotowym nie dostrzegał absolutnego, tak samo mówiąc o jednostce i o podmiocie prześlepił istotę osobistości, która nie jest ani sumą zewnętrznych cech, odróżniających nas od innych, ani też zlepkiem złożonych w nas przypadkowo doświadczeń i wiadomości. To znów dopiero przesłanki i objawy samej osobistości, na którą wskazują. O naszych cechach indywidualnych mogą potomni zapomnieć, jak my zapomnimy o niejednym, co nam dziś żywo przytomnem. Że wyznajemy prawdę jakąś, to jeszcze nie tytuł do nieśmiertelności. Wyznawali ją przed nami inni, inni po nas wyznawać będą. Lecz zatracić się nie może to, czem nasza osobistość jest istotnie, bo się tem stała z własnej

b

zasługi. Odwrotnie jak Kant, nie na podstawie tego, że człowiek nieskończenie wiele jeszcze powinien, — na zasadzie tego, co sam z siebie uczynić zdołał, choćby to było bardzo mało na pozór, ogłasza Cieszkowski nieśmiertelność duszy.

Jak gdyby sam uderzony nowością dróg, po których stąpał, Cieszkowski umieścił na końcu swych wywodów kilka uwag metodologicznych, a uwagi te, jak często rzeczy, które niemal od niechęcenia spłynęły z pióra ludzi geniuszu, są same w sobie od niejednego traktatu więcej warte. „Najściślejsza i najśmielsza spekulacja“, powiada tu Cieszkowski, „dopóty pozostanie jałową, dopóki jej żywa i twórcza intuicya nie zapłodni. Nigdy dosyć powtarzać nie będziemy, że intuicya zapładnia, refleksya poczyna, a spekulacya stanowi moment wychowawczy. Dlatego też, jeżeli chcecie, spekulacya jest najważniejszą, gdyż ona dopiero z myśli prawdziwą czyni myśl, tak zupełnie jak wychowanie dopiero z człowieka prawdziwego robi człowieka. Nie zmienia to wszakże sprawy, że nic nie miałaby do wychowania, gdyby intuicya nie zapłodniła, a nie poczęła refleksya“. (str. 149). „Czynna intuicya pierwszy pierwiastek czynnego myślenia stanowi“. (str. 145).

Ten śmiały apel do intuicyi, z radością powitany przez Mickiewicza, był najczystszy wyrazem tego wszystkiego, co pozwoliło Cieszkowskiemu wyłamać się z zamkniętego koła, w którym jak zakłęci kręcili się Hegelianie. Posiadłszy przedziwną metodą mistrza swojego, mniemali oni, że innego przykazania nie potrzeba już filozofii na drogę żywota, jak postępowanie metodyczne. Temu abstrakcyjnemu pogładowi sprzeciwił się Cieszkowski najszcześliwiej, podnosząc, że jeżeli metoda na coś ma się przydać, musi już istnieć jako materiał dla niej pomysł, natchnienie, a że tego się metodycznie zdobyć nie da.

Ale jak każda zupełnie dojrzała prądka powyższe wynurzenie Cieszkowskiego broni na raz dwu frontów. Temu lat siedm-

a

dziesiąt nowe i ważne było podkreślenie samorzutnego momentu, który poprzedzić i zapłodnić musi spekulację, jeżeli ona ma być w stanie stworzenia czegoś pozytywnie. Dziś te same uwagi nabierają innego znaczenia. Nie grzeszymy zbyt dogmatyczną i jednostronną wiarą w metodę. Wręcz przeciwnie, intuicya, drogi bezpośrednie, są hasłem rzuconem i przyjętem coraz jednomyślniej.

Stąd oświadczenie Cieszkowskiego, dające z przed lat siedmdziesięciu, nabiera najwyższej aktualności. — Intuicya nieodzowną jest, jeżeli ma być postęp w myśli. Ale jak człowiek niewychowany nie byłby człowiekiem, tak pomysł nie przemyślany, nie rozwinięty umiejętnie, w ogóle na miano myśli jeszcze nie zasługuje, wypowiedzieć się ani ostać nie zdoła o własnej sile. Więc nie trzeba się brać na słowa. Intuicya nie jest cudotwórczym środkiem obok skostniałej i nieudolnej spekulacji. Ona jest składowym elementem, koniecznym czynnikiem myśli samej, jeżeli intuicya ma być intuicyą, a myśl pozostać myślą.

Skądinąd nie potrzeba dopiero wyłuszczać, ile pod tem słowem „intuicya“ się kryje. Wcielając intuicyę do myśli, otwiera Cieszkowski przez to samo wrota filozofii na rozcież przed wszelkimi wpływami życia, uczucia, religijnej wiary. Z tem jedynem zastrzeżeniem, że tam są źródła lecz jeszcze nie ujście, materiały lecz jeszcze nie obrobione i wykończone płody. Wzbogaca on więc filozofię, nie obniżając bynajmniej jej poziomu: utrzymując ją przy wszystkich prawach jej i wymogach.

Nowość zasługującą na najwyższe zainteresowanie przynosi nam Appendix „Bóg i Palingenezya“. Coś jakby echo drugiej, zaginionej części dzieła.

Michelet, autor wykładów o Osobowości Boga i Nieśmiertelności Duszy, które wystąpienie Cieszkowskiego wywołały, ogłosił później trzy dyalogi filozoficzne pod łącznym tytułem: „Epifania wiekuiatej Osobowości Ducha“. W ostatnim z nich występuje pod pseudonimem przyjaciela Teleofanesa ze Wschodu Cieszkow-

b

ski i teorye swoje rozwija. A przedstawi już nietylko spekulatywne wiązanie, jak w „Gott und Palingenesie“, z którego zacytowany jest dłuższy ustęp, lecz przechodzi następnie do szeregu konkretnych wyobrażeń, któreby teoretycznym jego przesłankom odpowiadały. — Jeżeli pewna jest intencya Micheleta oddania tutaj zapatrywań Cieszkowskiego, mniej pewna jest dokładność, z jaką się z zadania wywiązał. Poręki na absolutną ścisłość nie posiadamy. Mimo to w głównych zarysach obraz jest niewątpliwie trafny, wskazują na to choćby tylko listy Zygmunta Krasieńskiego.

Wyobraźalność nieodzowną była wedle niego własnością i potrzebą pojęcia. Odpowiadało to całej jego zasadniczej tezie o konieczności zlania się filozofii z życiem. Kto przeczyta wywody „przyjaciela ze Wschodu“ musi odczuć, że filozofia ta istotnie żywem natchnieniem była sama. Te widzenia, które tu przesuują się przed nami, pozostawiają wspomnienie, jakby kreacyi sztuki religijnym duchem uniesionej, gdzie harmonia i lotność myśli z harmonią i smukłością kształtu doskonale się zlewa. Dają miarę tego światła, który wysnuł ze siebie i w którym prześnił życie autor niewydanych rękopisów.

Tłómaczenie niemieckiego oryginału na język polski na ogół, powiedzieć można, wypadło bardzo poprawnie. Kto już zna oryginał, z prawdziwą radością śledzić może pochod tej samej myśli w nowo szaty przybranej. Nie wyklucza to oczywiście ani krytyki, ani możliwości wielu poprawek. Osobiście zarzucilibyśmy tłumaczom zbytnią pochopność do rozwiązywania wszelkich trudności przez stosowanie wyrazów łacińskich. Za wprost wadliwe uważamy tłumaczenie niemieckiego „Allgemeinheit“ przez „ogółowość“ zamiast „ogólność“, a jest ono w „Bóg i Palingenezya“ regułą. — Wreszcie wyraźna pomyłka uderzyła nas na str. 74 Appendixu — fałszująca znaczenie całego ustępu: „Die Schädeltätte des Absoluten Geistes“ przetłómaczono tam przez

a

„siedlisko absolutnego Ducha“, podczas gdy słowo to oznaczać ma „miejsce trupich głów“ — zatem o wiele raczej przez „cmentarzysko Absolutnego Ducha“ przetłómaczone by być powinno.

Adam Żółtowski (Kraków).

Bornstein Benedykt. Prolegomena filozoficzne do geometrii. Wydanie z zapomogi kasy imienia dra Mianowskiego. Warszawa 1912. Str. 133. Skład główny w Księgarni E. Wende i Sp.

Książka p. Bornsteina jest protestem pierwotnego poglądu na geometryę jako naukę intuicyjną przeciw wyrafinowanemu racjonalistycznym tendencjom współczesnej filozofii matematyki. W recenzji tej podam główne myśli ocenianej rozprawy i krytykę ciekawszych poglądów autora, powstrzymując się od sformułowania mego poglądu na wartość tej książki.

Faktycznym źródłem stanowiska, które autor zajmuje w całej książce, jest psychologiczna teoria pojęć prof. Twardowskiego *). Zapomocą tak rozumianych pojęć ujmuje autor przestrzeń geometryczną jako kompleks konkretnego spostrzegawczego wyobrażenia przestrzennego przedmiotu oraz wyobrażonych sądów, stwierdzających czystość i nieskończoność tego przedmiotu. W pierwszym z tych „postulatów racjonalnych“ zawierać się mają cechy: bierność, jednorodność i względność. W sumie będzie pojęcie przestrzeni geometrycznej zawierało w sobie treść, dającą się wyrazić jako przestrzenność trójwymiarowa, ciągła, nieskończona, czysta.

Na takim pojęciu przestrzeni chce p. B. oprzeć geometryę. Znajdujemy w rozprawie dowód słuszności wyłącznie takiego właśnie stanowiska, a to przez odparcie następujących stanowisk innych: Stanowisko (I.) skrajnie empiryczne, w znaczeniu poglądu uznającego wyobrażenia empiryczne za jedyne przedstawienia, odrzuca autor, albowiem wykluczałoby ono ścisłość geometrii, będącą faktem. Pozostaje (II.) stanowisko, które uznaje także

*) Wyobrażenia i pojęcia Lwów, 1898.

b

ujęcia pojęciowe. Atoli są tu możliwe dwie ewentualności: 1. albo odsądza się pojęcie od zdolności ujęcia elementu przestrzennego, 2. albo się tego nie czyni. Jeżeli okażemy, że pierwsza z dwóch ostatnich ewentualności, polegająca na wyłącznym uznawaniu pojęć czystych, jest niemożliwa, pozostanie nam jedynie stanowisko ostatnie, identyczne jakoby z teorią p. B.

Identyfikując poznanie pojęciowe z poznaniem zapomocą czystych pojęć (a) albo nie uznajemy przestrzennej natury przedmiotów geometrycznych (b) albo ją uznajemy. Pierwszem z tych ostatnio wyliczonych stanowisk jest stanowisko tak przez autora nazwanych panlogistów. Stanowisko to prowadzi jednak zdaniem pana B. do paradoksu krzywych bez stycznych, dlatego należy je odrzucić. Paradoks ten polega na sprzeczności między intuicyją, stwierdzającą rzekomo, że każda krzywa ma styczną, i faktem, że istnieją funkcye analityczne ciągłe bez pochodnych. Naszem zdaniem paradoks nie powstanie dla stanowiska, nie uznającego przestrzennego charakteru przedmiotów geometrycznych jako takiego, albowiem ścisły dowód nie okazuje, że niema przestrzennych krzywych bez stycznych, a tylko co do tych intuicyja rzekomo się wypowiada. Trudność powstałaby tylko dla tych, którzy pragną utrzymać odpowiedniość między tworami analizy a tworami przestrzennymi, do tych zaś należy p. B. i zdaniem naszem sam na siebie broń gotuje, kiedy się sili na rzekomo ścisły dowód intuicyjny istnienia stycznych dla każdej krzywej. Nie jest zaś rzeczą nieinteresującą przyjrzeć się temu dowodowi.

„Krzywa składa się z nieskończenie małych aktualnych odcinków, każdy z tych odcinków łączyć będzie dwa następujące punkty krzywej. Styczną zaś do krzywej określimy jako linię prostą, przechodzącą przez dany punkt i punkt z nim sąsiadujący“. Stąd na zasadzie prawa tożsamości ma wynikać, że każda krzywa ma styczną. Niemało się czytelnik zdziwi, przeczytawszy o nieskończenie małych aktualnych

a

odcinkach i o punktach sąsiadujących. Taką „wewnętrzną konstrukcją przestrzeni“ przyjmuje p. B. na seryo. Pomijam sprzeczność, tkwiącą w pojęciu nieskończenie małego aktualnego odcinka, jako produktu dokonanej a zatem skończonej czynności nieskończonego dzielenia. Ale z tych odcinków ma składać się przestrzeń. Gdzieindziej dziwi się p. B., jak z punktów, z zer rozciągłości, może się składać przestrzeń; tu nazywając owe aktualne nieskończenie małe granicami, do których zmierza ciąg odcinków o wielkości $1, \frac{1}{2}, \frac{1}{4} \dots$ z całą słusnością może twierdzić, że są to 0 rozciągłości, bo właśnie do 0 ten ciąg zmierza. Mimo to teraz zapewnia, że z tych aktualnych nieskończenie małych, więc z zer rozciągłości składa się przestrzeń. Zwalcza więc znów sam siebie. Widzieliśmy już wyżej, że p. B. zrywa odpowiedniość między analizą a geometrią, jest zatem konsekwentny, przyjmując punkty sąsiednie i niewcząc temsamem odpowiedniość doskonałą między ogółem liczb rzeczywistych (mających tę własność, że między każdymi dwoma znajduje się pośrednia), a elementami przestrzeni.

Przechodzę do krytyki dowodu. Stąd, że przez owe dwa sąsiadujące punkty przechodzi nieskończenie mała prosta, nie wynika bynajmniej, aby istniała prosta euklidesowa o skończonej wielkości. Wiemy bowiem, że tak w geometrii Łobaczewskiego jak Riemanna możliwe są proste euklidesowe nieskończenie małe, ale niema prostych euklidesowych o skończonej wielkości. Widzimy zatem, że dowód ten nie tylko nie okazuje sprzeczności w stanowisku II. 1, a, ale nadto sam jest mylny.

Do paradoksu figur symetrycznych prowadzi rzekomo teoria II. 1, b. Paradoks ten ma polegać na tem, że istnieją przedmioty o naturze przestrzennej między sobą różne a nie dające się ująć przez czyste pojęcia jako różne. Stąd wniosek, że dla teorii, uznającej tylko czyste pojęcia i tylko poznanie pojęciowe, a nie odmawiającej charakteru przestrzennego

b

utworom geometrycznym, tego rodzaju różnice są niepoznawalne. Teoria sfingowana pod II. 1, b. rzeczywiście wydaje mi się uniemożliwiać poznanie utworów geometrycznych. Do tego nie trzeba wcale figur symetrycznych. — Ale figury symetryczne nie różnią się wcale tylko tem, co się nie daje ująć w pojęcia, bo odwrotnymi stosunkami porządkowymi elementów, a te stosunki nie są niczem intuitywnem, ponieważ dają się zdefiniować zapomocą pojęć logiki stosunków (por. Couturat, Les principes des mathématiques p. 293).

Sądzę zatem, że wobec tego, iż conajmniej jedna z zawartych w danej dysjunkcji poza teorią p. B. teoria (II. 1, a) nie została sprowadzona ad absurdum, dowód wyłącznej słusności teorii p. B. nie został przeprowadzony.

Ze stanowiska p. Bornsteina można udowodnić wyłączną słusność geometrii Euklidesa, tak czystej jak i stosowanej. Jego wywód pewników geometrii euklidesowej ma następującą postać: Każdy przedmiot posiada naprawdę właściwości, które mu z całą subiektywną pewnością przypisujemy, o ile istnieje. Ponieważ co do elementów geometrii Euklidesa możemy z całą subiektywną pewnością stwierdzić, że posiadają właściwości przypisane im w aksjomatach, i ponieważ można okazać, że istnieją geometrycznie, przeto elementy geometrii euklidesowej posiadają przypisane im w aksjomatach cechy, czyli — co równoważne — aksjomaty te są prawdziwe.

Subiektywną pewnością aksjomatów Euklidesa okazuje p. B. — tak przynajmniej zapewnia — powołując się na stałość kierunku prostej, z której jakoby analitycznie miały wynikać: aksjomat o jedynej prostej między dwoma punktami, pewnik o równoległych i t. d. Mimo usiłowań nie udało mi się znaleźć żadnych pozorów logicznego dowodu, opartego na definicji prostej; byłbym zatem skłonny upatrywać w tym dowodzie pewności subiektywnej odwołanie się do intuicji. Ponieważ o cudzych intuicjach trudno mówić, przeto bez słowa krytyki przejdź-

a

my do drugiej części dowodu, do dowodu istnienia prostej.

Przyczyna, uniemożliwiająca istnienie prostej w przestrzeni geometrycznej, istnieć nie może. Albowiem przez tę przyczynę stawałaby przestrzeń geometryczna konstrukcyi prostej opór, wyszłaby zatem ze swej roli bierniej. A jeśli takiej przyczyny uniemożliwiającej prostą niema, to prosta ta istnieje. Jeśli — poza temi nieco mitologicznymi wyrażeniami — zechcemy znaleźć właściwą myśl autora, to da się ona może tak sformułować: Cokolwiek się nie wyklucza z zasadniczymi własnościami przestrzeni geometrycznej, więc z czystością, trójwymiarowością, ciągłością i t. d., to posiada istnienie geometryczne. Prosta nie wymaga zaprzeczenia żadnej z nich; przeto istnieje geometrycznie. — Ale przecież dowód niesprzeczności należy i można jedynie przeprowadzić z przykładu! Nie wystarczy dla dowodu niesprzeczności cech prostej i przestrzeni geometrycznej stwierdzić, że się między nimi nie widzi sprzeczności. U p. B. o przykładzie mowy niema; dużo włożył w recenzowaną rozprawę, jeśli znajdziemy w niej sumienne bodaj poszukiwanie takich sprzeczności. A może autor bierze dosłownie swój wywód o przyczynach i o oporze? Jeżeli tak, to nic łatwiejszego jak okazać, że duchy, myśli, co kto chce, wszystko istnieje geometrycznie; bo przecież gdyby istnieć nie miało, musiałaby być ku temu jakaś przyczyna. A cóż wtedy z biernością przestrzeni!

Dowód powyższy miał okazać słuszność wyłączną geometrii euklidesowej dla czystej geometrycznej przestrzeni. Następuje dowód koniecznej stosowalności tej geometrii dla przestrzeni doświadczalnej.

Przestrzeń doświadczalna różni się od przestrzeni geometrycznej brakiem czystości i conajwyżej skończonością, zatem obie przestrzenie są pod względem geometrycznym identyczne; jeśli zatem jedynie geometria euklidesowa i ona napewno oddaje stosunki w przestrzeni geometrycznej, to będzie tę samą rolę spełniała w przestrzeni doświadczalnej.

b

Zauważyć należy, że wyrażenie „pod względem geometrycznym“ nie ma określonego sensu, a służy tylko dla przemycenia owego i tak dość wątpliwego dowodu. Bo przeczytawszy, że obie przestrzenie są pod względem geometrycznym identyczne, sądzi bezkrytyczny czytelnik, że geometrie obu przestrzeni są identyczne. Wszelako istotną dla dowodu wyłącznej i bezwzględnej stosowalności geometrii euklidesowej w przestrzeni geometrycznej była jej czystość, a mianowicie jednorodność przy wywodzie subiektywnej pewności aksjomatów — mianowicie ich powszechności, i bierność przy wywodzie istnienia prostej. Któż nam zaręczy, czy po usunięciu bierności z przestrzeni geometrycznej nie będzie owa przestrzeń stawała oporu konstrukcyi prostej; któż nam zaręczy, czy po usunięciu jednorodności przestrzeni twierdzenie zdobyte przy rozważaniu pewnego konkretnego trójkąta będzie słuszne dla trójkąta w innej okolicy stworzonego? Tak więc przestrzeń empiryczna różni się od geometrycznej cechami, które mogą wpłynąć na to, czy geometria euklidesowa jest w niej stosowalna; zatem chociażbyśmy uznali geometrię euklidesową za wyłączną i bezwzględnie oddającą własności przestrzeni geometrycznej, nie będziemy mogli stąd wnosić o walorze tej geometrii dla przestrzeni empirycznej.

Takie są główne myśli pozytywnej części książki p. B.

W ostatniej części swej rozprawy walczy autor podobnymi dowodami jak powyższe z możliwością metageometrii i z t. zw. geometrią abstrakcyjną.

Dr. Kazimierz Ajdukiewicz (Lwów).

Bolcewicz Henryk Dr. Kant a Hume. Warszawa, Skł. gł. w Księgarni E. Wende i Sp. 1913, str. 103.

Książka pod powyższym tytułem składa się z trzech rozdziałów, odnoszących się kolejno do matematyki, przyrodoznawstwa i metafizyki, oraz ze wstępu i zakończenia, pozostających w sprzeczności ze sobą — o tyle, że ostatnia kartka mówi

a

o przesadzonej wielkości Kanta, chociaż słowo wstępne brzmi: Kant i Hume to dwaj najwięksi myśliciele XVIII. stulecia.

Również niezgodne ze sobą są rozdziały I. i III., bo na str. 79., zawierającej cytaty z „Prolegomenów“ Kanta, poucza nas szereg cytatów, że „metafizyka ma być poznaniem, leżącym poza granicami doświadczenia, czyli nauką aprioryczną“, a str. 21. wskazuje na to, że sądy matematyczne są apriorycznymi. Owóż jeżeli skorzytamy z tego pouczenia rozdziału trzeciego, to się w pierwszym nauczymy, że według Kanta matematyka jest poznaniem leżącym poza granicami doświadczenia, a temu — oczywiście — kłam zadaje cała dalsza osnowa tegoż pierwszego rozdziału: matematyka jest nauką aprioryczną, a nie jest poznaniem leżącym poza granicami doświadczenia.

Trzeba dodać, że sposób cytowania jest bardziej niefortunny, niż dobór cytatów, bo nie liczy się z tem, że w języku niemieckim zdanie poboczne, przerobione na główne, zmienia odpowiednio szyk wyrazów, i to koniecznie, bo inaczej zdania takie, to istne dziwolągi językowe, n. p. *Mathematische Sätze jederzeit Urteile a priori und nicht empirisch sind* (str. 21); albo: *Metaphysik es eigentlich mit synthetischen Sätzen a priori zu tun habe, und diese allein ihren Zweck ausmachen* (str. 78); albo wreszcie: *Hume sein Schiff, um es in Sicherheit zu bringen, auf den Strand setzte.* (str. 14).

Stosunek Kanta do Hume'a pojmuje autor jako „dalszy ciąg walki pomiędzy racjonalizmem a empiryzmem“ i kwestionuje twierdzenie, że „Kant obalił empiryzm Hume'a“. Cechy obu myślicielom wspólne podaje str. 7., która przynosi najświeższe wiadomości, mianowicie: „Z przytoczonych słów obu myślicieli przegląda ostrożność, oportunizm, zasada ezoteryzmu, nie zaś męstwo godne filozofa“.

Podobieństwo zaś i różnica obu systemów w ogóle przedstawia się w tych kilku słowach: „jeżeli teoria poznania Hume'a da się wyrazić zasadą: *Nihil est in intellectu, quod non fuerit in sensu*, to podług

b

Kanta maksyma ta będzie brzmieć tak samo, ale z dodatkiem na końcu: *praeter ipsum intellectum*; u Hume'a mamy empiryczny fenomenalizm, u Kanta — racjonalistyczny realizm“ (str. 15—16).

Tych swoich twierdzeń o stosunku, zachodzącym między obu myślicielami, p. Dr. B. nie uzasadnił; wolno więc wkładać je między legendy.

Legendarny charakter ma także rozdział drugi, który nas objaśnia, że „Kant swe 12 kategorii wyprowadza za pomocą tak zwanej transcendentalnej dedukcji z sądów logicznych“ (str. 48); ocena bowiem tej dedukcji podnosi: Za mało genetycznych badań psychologicznych; magiczny wyraz „transcendentalny“ wystarczy za wszystko i uwalnia od konkretnego badania przedmiotu (str. 48).

Że wiązanka ustępów, traktujących o transcendentalnej dedukcji kategorii, czytelnikowi nadzwyczajnie nastęrcza trudności, bodaj czy nie największe w całej Krytyce czystego rozumu, temu nikt chyba nie zaprzeczy, ale na magicznem kuglarstwie trudności te bynajmniej nie polegają; wystarczy jedno odpowiednie zdanie w tekście odczytać, ażeby tego rodzaju niejasności rozprószyć: „In der metaphysischen Deduktion wurde der Ursprung der Kategorien a priori überhaupt durch ihre völlige Zusammentreffung mit den allgemeinen logischen Funktionen des Denkens dargethan, in der transcendentalen aber die Möglichkeit derselben als Erkenntnisse a priori von Gegenständen einer Anschauung überhaupt dargestellt“. (Kr. d. r. V., str. 160, wydanie Vorländera); czyli: „Kant swe 12 kategorii wyprowadza z sądów logicznych“, ale nie zapomocą transcendentalnej dedukcji; w tej ostatniej robi Kant coś całkiem innego, niż to, co p. Dr. B. w niej widzi, a zatem jest magiczny wyraz „transcendentalny“ znamieny raczej dla filtra rzeczy, niż dla rzeczy samej.

I nie tylko przez filtr autora przeszła w dziełku sprawa kantowska; jako jej rzeczniczcy występują Kuno Fischer, Schopenhauer, Paulsen i inni niemieccy filozofowie; na referatach tych uczonych p.

a

Dr. B. polega bez wahania, co mu jednakowoż nie przeszkadza powiedzieć: „Śmiem utrzymywać, że wielkość Kanta jest nieco przesadzoną, w Niemczech zwłaszcza i u nas w Polsce. Niemcy świadomie czy nieświadomie wyolbrzymiają swego największego filozofa narodowego; my zaś, za mało samodzielni w dziedzinie myśli filozoficznej, ulegliśmy wpływowi wyżej od nas pod względem nauki stojącego sąsiada, którego uniwersytety wywierają przemożny wpływ na naszą umysłowość“ (str. 97).

Sądzę, że możnaby się na ten pogląd pisać, gdyby go strawestowano w ten sposób:

Każdy niemal kantysta niemiecki świadomie czy nieświadomie wyolbrzymia s w o j e g o Kanta, jako swego największego filozofa narodowego; my zaś, o ile nam autorytet takich kantystów niemieckich imponuje, za mało samodzielni jesteśmy w dziedzinie myśli filozoficznej; ulegliśmy wpływowi sąsiada, zamiast okrężną drogą zwrócić się bezpośrednio do dzieł Kanta, bez względu na wymiar wielkości ich autora i bez wierceń w koryfeuszostwo ich wielbicieli.

H. Bad (Lwów).

Lebon Ernest. Henri Poincaré. Biographie, bibliographie analytique des écrits. 2. édition. Paris. 1912.

Książka ta jest właściwie bibliografią pism tego niesłychanie płodnego autora i uczonego, w której znajduje się aż czterysta dziewięćdziesiąt sześć tytułów! W tej liczbie prac większych naukowych z analizy czystej 2, komunikatów 104; z analizy stosowanej do arytmetyki i algebry komunikatów 25; z analizy stosowanej do geometrii 19; prac większych z mechaniki analitycznej 2, komunikatów 16; z mechaniki niebieskiej większych prac 5, komunikatów 53, sprawozdań 8; z fizyki matematycznej większych prac 14, komunikatów 64; z filozofii nauk większych prac 3. Oprócz tego konferencye, artykuły, polemiki, przedmowy, przemówienia z tytułu prezesa akademii nauk i t. d.

b

Wszystko to rzeczy wartościowe, cenne, niektóre nawet podstawowego znaczenia. Był to, wedle ogólnej opinii, pierwszorzędnym matematyk, znakomity astronom i wybitny filozof. To też nic dziwnego, że fenomenalny ten umysł z kolei stał się przedmiotem badań psychologicznych. Kilka artykułów, dodanych do bibliografii, oprócz oceny jego prac w różnych gałęziach nauki, mówi także i o ciekawych szczegółach biograficznych. Już samo przenoszenie się matematycznych zdolności po linii kobiecej w rodzie H. Poincaré'go musi zastanawiać badaczy dziedziczności psychicznej. Wujowie Poincaré'go byli geometrami, siostrzeniec jego ma być zdolnym matematykiem. Nabywanie wiedzy matematycznej nie przedstawiało dla Poincaré'go nigdy żadnej trudności. W szkołach nie robił żadnych notatek z wykładów, nie odczytywał kursów profesorskich, nie zapisywał nic. Wszystko wprost od razu wrażało się w pamięć. Była ona zaś wyłącznie słuchowa. Nie miał w pamięci obrazów symboli matematycznych, ale słowa. Myśl jego tak ciągle była zaprzątnięta kwestyami naukowymi, że nawet przy budzeniu się ze snu, nawet na przechadzkach, przy pozornym zajęciu czemś innym, zmagła stawały przed nim pożądane rozwiązania zagadnień w zupełnie gotowej postaci. Umysł, wysilony w kierunku teoretycznym, wypowiadał służbę w kwestyach życiowych. Najprostsza praca ręczna, zrobienie jakiegoś planu lub szkicu nie udawało się Poincaré'mu. Również i roztargnienie jego dochodziło do tego stopnia, że matka wszywała mu brzękadła do teki, którą nosił w ręku, aby padając na ziemię zwracała na siebie jego uwagę...

Tego, coby najbardziej mogło interesować czytelników Ruchu filozoficznego: rozbioru i oceny twórczości filozoficznej Poincaré'go i stanowiska jego jako neopozytywisty, dzieło Lebon'a nie podaje. Krótki artykuł p. Fagueta nie zapełnia tej luki. Również wśród wykazu tłumaczeń dzieł filozoficznych Poincaré'go nie wymieniono polskich i rosyjskich.

J. Kodisowa (Mińsk).

a

Elsenhans Th. Lehrbuch der Psychologie. Tübingen 1912. str. XXIII i 434.

Dzieło Elsenhansa z tego przedewszystkiem względu zasługuje na zaszczytne miejsce w szeregu podręczników psychologii, że jednoczy w sobie gruntowne znawstwo badań eksperymentalnych i szeroki rozmach rozważań filozoficznych, dzięki którym wyniki badań eksperymentalnych ukazują się w świetle jednolitych, całość życia psychicznego ogarniających teoryj. Zamierzaniu do nauk filozoficznych zawdzięcza E. odróżnienie przedmiotu od treści i aktu przebiegów psychicznych (słusznie zauważając, że pod kompetencję badań psychologicznych podpada nietylko akt, lecz także treść przebiegów psychicznych), i silne podkreślenie łączności psychologii z filozofią jakoteż stanowisko — zbliżone poniekąd do stanowiska, jakie u nas w Polsce zajmuje Twardowski — naznaczające psychologii miejsce pośrednie między naukami przyrodniczymi a humanistycznymi; szkoda tylko, że E., który w wielu innych kwestiach nie waha się polemizować z przeciwnikami, w sprawie stanowiska psychologii w systemie nauk nie uwzględni dostatecznie poglądów Natorpa, Husserla i Bergsona.

Psychologia w ostatecznej instancji w badaniach swoich zawsze posługuje się introspekcją. Introspekcja, która nigdy nie nabiera pewności obserwacji zewnętrznej, byłaby — według E. — dość kruchą podstawą badań psychologicznych, gdyby w pomoc jej nie przychodziła zdolność zapamiętywania przebiegów psychicznych i opierająca się na tej zdolności możliwość analizy we wspomnieniu. Zdaje mi się jednak, że E. zbyt optymistycznie zapatruje się na wartość analizy we wspomnieniu; należy bowiem zważyć, że analiza we wspomnieniu zjawisk psychicznych tylko wówczas nie jest pozbawiona dokładności, jeśli w czasie przeżycia owych zjawisk uwaga nasza była zwrócona na ich przebieg. Innemi słowy: wartość analizy we wspomnieniu jest zależną od uprzedniej introspekcyi. W wypadkach, w których analizujemy zjawiska

b

psychiczne we wspomnieniu, łatwo ulegz możemy złudzeniom. Złudzenia te dobrze określił G. E. Müller¹⁾ jako rzekome reminiscencye (vermeintliche Reminiscenzen). Ale nawet wówczas, gdy we wspomnieniu bez uprzedniej zamierzonej introspekcyi analizujemy zjawiska psychiczne, musimy posługiwać się introspekcją, analizując owo wspomnienie. Tak więc we wszelkich wypadkach jest introspekcja conditio sine qua non badań zjawisk psychicznych, a możliwość analizy we wspomnieniu w tych badaniach tylko drugorzędną odgrywa rolę.

Omówiwszy stosunek duszy do ciała, podaje E. wyniki badań nad wrażeniami zmysłowemi, obierając sobie Wundta za przewodnika w tej dziedzinie. Szczególnie dokładnie i samodzielnie zajmuje się E. psychologią uczuć i aktów woli, uwzględniając nie tylko badania eksperymentalne, lecz także w szerokiej mierze rozważania filozofów, w spornych kwestiach, którymi te właśnie dziedziny są przesycone, trzeźwy i obiektywny wydając wyrok. Również to, co E. pisze o uwadze, o pamięci i fantazyi, nie jest pozbawione cech oryginalnej pracy naukowej. W końcowych rozdziałach omawia E. rozwój życia psychicznego, psychopatologię i niektóre zagadnienia, dotyczące się stosunku „duszy“ do czasu i przestrzeni, wreszcie kwestye pojęcia substancyi i przyczynowości psychicznej.

Jak autor sam we wstępie zaznacza, zawdzięcza on ogólny swój pogląd filozoficzny na całość zjawisk duchowych systemom Sigwarta, Lotzego i Wundta. — Książka Elsenhansa jest pięknym dowodem tego, że psychologia eksperymentalna odnieść może dla swych własnych celów niejedną korzyść ze współprawnictwa filozofii. Dzieło to jest ze wszech miar godne czytania.

Stefan Błachowski (Wiedeń).

¹⁾ G. E. Müller: Zur Analyse der Gedächtnistätigkeit und des Vorstellungsverlaufes. Tom I. Str. 143. 1911.

a

Grassler Richard Dr. Das Problem vom Ursprung der Sprache in der neueren Psychologie. Langensalza, Beyer. 1912. str. 58.

Są Towarzystwa naukowe, Akademie itd., których ustawy z zasady wyłączają wszelkie rozprawy o „początku mowy“. Świadczy to najlepiej, jak dalece nieumiejętnym traktowaniem przedmiotu zdołano zdyskredytować to zagadnienie naukowe. A jednak powraca ono ciągle na porządek dzienny w ostatnich latach, dzięki ożywieniu rozmyślań filozoficznych, coraz częściej nawet. Rozprawka, o której tu chcę mówić, jest właśnie dysertacją na stopień doktora filozofii uniwersytetu w Erlangen. Trzymana w tonie poważnym, trzeźwo i zwięźle ujmuje zagadnienie, odsłaniając je przez udatne zestawienie prac poprzedników — w sposób dość oryginalny. Sam pisałem na ten temat przed rokiem, a poglądy nasze, często równoległe, rozwijają się mniej więcej w tym samym kierunku. Oto zasadnicze punkty ciekawej i pouczającej pracy dr. Grasslera:

1. Należy rozprawiać nie o początku mowy ludzkiej, jej powstaniu, lecz raczej o jej rozwoju, stawaniu się. Mamy przed sobą zagadnienie nie historyczne, lecz psychologiczne i to z dziedziny interpsychologii („Völkerpsychologie oder Sozialpsychologie“). 2. Prawie wszystko, co jest istotne w sprawie pochodzenia mowy ludzkiej, już wypowiedziano; należy tylko to „wyłuszczyć“ z zasłaniającej rzecz „łupiny“. Tę część przygotowawczą swojej pracy autor wykonał wręcz znakomicie i to stanowi o rzetelnej wartości jego książki. Mamy tu streszczenie i ocenę zasadniczych poglądów: Noiré'go, Gerbera, Steinthala, Paula, Wundta, a wraz z tem rozważanie właściwych czynników wytwarzania się procesu mowy. Szczególnie zatrzymuje się Grassler na teorii „twórczości językowej“ Paula, analizując cały szereg przykładów, m. i. słów, oznaczających np. różne odcienia brzmień („klatschen, klitschen; knackern, kneckern, knuckern; knarren, knurren...“), lub różnice natężenia samej czynności („plagen, placken“). Gwary ludowe wszystkich języków roją się od

b

wytworów tego rodzaju; w nich najlepiej, zdaniem Grasslera, daje się uchwycić żywy związek między znaczeniem i brzmieniem wyrazu, między treścią i formą języka. — Przypominam sobie z rozmów ze ś. p. J. Karłowiczem, że on także przywiązywał szczególną wagę do badań w tym kierunku i oczekiwał po nich wyświetlenia procesu tworzenia się mowy...

Karol Appel (Warszawa).

PRZEGLĄD CZASOPISM.

I.

Mind, New Series, Nr. 86.

S. Alexander: Zbiorowe akty woli a prawda — II. (Collective willing and truth — II.). Str. 161—189. (Zob. Ruch filoz. III, str. 59 a). Rozwijając w dalszym ciągu wprowadzone przez siebie pojęcia praktycznych i teoretycznych aktów woli, paralelizuje autor zło (moralne) i fałsz: jedno i drugie jest czemś wynikającym jedynie z niedostosowania do warunków; ze zmianą owych warunków staje się czyn etycznie ujemny — dodatnim, sąd fałszywy — prawdziwym. Zwróciwszy uwagę na ścisły związek piękna z dobrem i prawdą, przechodzi A. do rozpatrzenia stosunku prawdziwości i użyteczności. Prawdziwość sądu polega na jego wewnętrznej spistości z innymi prawdami, a stosowalność w działaniu jest tej prawdziwości przejawem tylko i dowodem, jej sprawdzeniem w doświadczeniu zewnętrznym. Stosunek ten pojmuje trafnie James, zadając w ten sposób kłam rozpowszechnionemu mniemaniu, jakoby pragmatyzm utożsamiał prawdziwość sądu z jego stosowalnością w działaniu.

J. S. Mackenzie: Szkic teorii szeregów (A sketch of a philosophy of order). Str. 190—216. Wszystkie przedmioty doświadczenia zewnętrznego i wewnętrznego są członami „szeregów“, jako to szeregu czasowego, przestrzennego, szeregu liczb, intensywności, jakości, wartości i t. d. Ogół tych szeregów stanowi szereg, zwany Wszechświatem, którego członami podporządkowane są wszystkie Dobru. Porządek w Wszechświecie panujący prowadzi do idealistycznego interpretowania jego istoty, przyczem tak pojęty idealizm nie stoi bynajmniej w sprzeczności z t. zw. realizmem.

Oliver Rev. Quick: „Ewolucja twórcza“ Bergsona a indywidualizm (Bergson's „Creative Evolution“ and the individual). Str. 217—230. „Ewolucja twórcza“ nie umie wyjaśnić stosunku indywidualu do ogółu. Z jednej bowiem strony przyjmuje Bergson wolność woli indywidualnej i upatruje zwycięstwo życia nad materią w jej zindywidualizowaniu na poszczególne organizmy. Skądinąd zaś słyszymy, że życie tych

a

organizmów jest do pewnego stopnia złudzeniem i że jego realność polega jedynie na realności życia wogóle, kosmicznego impulsu życiowego. Autor stara się wykazać, że ten drugi pogląd nie daje się pogodzić z wolnością indywidualną.

Howard V. Knox: William James i jego filozofia (W. J. and his philosophy). Str. 231—242.

Dział dyskusyjny:

F. C. S. Schiller: Formalizm w logice (Formalism in logic). Str. 243—249. Odpowiedź na recenzję dzieła „Formal Logic“, zamieszczoną przez R. F. A. Hoernlé'go w nrze 85. Mind'u.

L. S. Stebbing: „Stosowalność“ „prawd“ (The „Working“ of „Truths“). Str. 250—253. Autor dowodzi, odpowiadając na zarzuty Schillera (Mind, Nr. 84, zob. Ruch fil. III, str. 12 a), iż nie przypisywał mu prostej konwersji tezy: „wszelka prawda jest stosowalna w działaniu“, a twierdził tylko, że teza ta, nie będąc odwracalną, nie jest definicją prawdziwości, że więc pragmatyzm albo definicji takiej wcale nie podaje, albo — chcąc ją podać — dokonywa łatszej konwersji wspomnianej tezy.

G. R. F. Ross: Inwersja a diagramatyczne przedstawienie terminów przeczących (Inversion and the diagrammatic representation of negative terms). Str. 254—257. Nawiązując do uwag Hicks'a (Mind, Nr. 83, zob. Ruch filozof. II, str. 191 b) o przestrzeniach leżących poza kołami Eulera (S_1, S_2, \dots, S_n), a pojętych jako non $-S_1$, non $-S_2, \dots, \text{non } S_n$, dochodzi autor zgodnie z Hicks'em, choć na odmiennej drodze, do odrzucenia wartości inwersji.

C. H. Rieber: Czy inwersja jest poprawną formą wnioskowania? (Is inversion a valid inference?). Str. 258—259. W przeciwstawieniu do poglądów Ross'a i Hicks'a (zob. wyżej) broni Rieber wartości inwersji.

Daniela Tennerówna (Lwów).

II.

The Philosophical Review. XXII. 3.

Prof. Feliks Krueger: Nowe kierunki i dążenia w psychologii (New Aims and Tendencies in Psychology). Str. 251—264. Przemówienie inauguracyjne profesora z Halle przy rozpoczęciu wykładów „Wstępu do psychologii“ na wszechnicy nowojorskiej. Na początku daje autor rys rozwoju psychologii ze szczególnem uwzględnieniem pracy Niemców i Amerykan; wskazuje, jak stopniowo tylko wyswabiała się psychologia jako samoistna nauka obok innych nauk, które zdawały się na nią składać, a były tylko jej naukami pomocniczymi. A i z samej psychologii wyłoniły się bardziej szczegółowe gałęzie jako samodzielne dyscypliny. Błędem zabójczym dla owocności nauki jest uważanie tradycyjnych kresów nauki za wieczne kategorie. „Konieczną rzeczą jest tylko, byśmy utrzymywali jej charakter funkcyjalny lub metodyczny, ostateczne cele i właściwe metody każdej nauki“.

b

Prof. George P. Adams: Dusza jako forma a jako czynny charakter podmiotu (Mind as Form and as Activity). Str. 265—283. Autor stwierdza, że idealizm Hegla i realizm — radykalny empiryzm — Jamesa w ostatecznych swych wnioskach o istocie duszy, wbrew intencjom twórców obu kierunków, pokrywają się ze sobą. W ogóle nowsza psychologia oddala się od sposobu pojmowania duszy i jej roli przez Hume'a, który duszy przyznawał jedynie charakter bierny, poznawczy. Częściej zwraca się uwagę na „akty“ psychiczne. Grecka filozofia, na ogół intelektualistyczna, jedynie w idealizmie etycznym Sokratesa i Platona zbliżała się do pojmowania duszy jako czegoś czynnego. Przyznanie duszy aktywności nie łączy się bynajmniej koniecznie z mistycyzmem lub irracjonalizmem, może być przyjęte bez intuicyonistycznego uprzedzenia. — Artykuł jest pisany pod widocznym stylistycznym wpływem Jamesa; używa często porównań z życia, jak n. p. porównania duszy jako formy z błoną; duszę pojmowaną jako czynnik, ujmujący przedmioty, nazywa „przeźroczystą“ i w. i.

Prof. Guy A. Tawney: Realizm metodologiczny (Methodological Realism). Str. 284—303. Autor poddaje krytyce nowoczesne systemy realistyczne, głównie z punktu widzenia ich wartości metodologicznej i ich metodyczności. Omawia mianowicie poglądy wyrażone w zbiorowym dziele „Sześciu Neo-Realistów“ (zob. Ruch fil. III, 140 b, 167 b) B. Russella, Woodbridge'a i i. Wykazuje, że realizm ostatecznie uważa poznanie za zbiór pewnych stosunków między rzeczami samymi, i wskazuje słabe strony takiego poglądu.

The Philosophical Review. XXII. 4.

Prof. André Lalande: Filozofia we Francji w r. 1912 (Philosophy in France in 1912). Str. 357—374. Filozofia francuska poniosła w ubiegłym roku dotkliwą stratę przez śmierć H. Poincaré'go, Alfr. Fouillée'go i Jerzego Rodiera. Głównym tematem dyskusji filozoficznej był stosunek wzajemny religii i filozofii. Zaznaczyła się też reakcja przeciw Bergsonizmowi, przyczem koryfeuszami, zwalczającymi Bergsonizm z różnych punktów widzenia, byli: G. Marcel, René Berthelot i najgwałtowniejszy Benda. Za najwybitniejsze dzieło filozoficzne ubiegłego roku uważa prof. Lalande Durkheima: „Pierwotne formy życia religijnego“. W kwestyi socjalnej teorii religii, wyłożonej w tem dziele, zabierali głos Matisse, Lachelier, Darlu, Delacroix i i. Szereg dzieł z dziedziny filozofii nauk szczegółowych, (z których autor w artykule omawia szerzej Brunschvicg'a: „Etapy filozofii matematycznej“), kontynuował pracę na tem polu, zainicjowaną przez Francuzów. W dziedzinie logiki wydano szereg prac szczegółowych z zakresu logiki symbolicznej; podstawowe dzieło L. Couturata: „Zasady Logiki“ wyszło na razie w przekładzie niemieckim w Tybindze. Dzieło to rozpoczyna Couturat od zagadnienia sądu,

a

a nie pojęcia. Artykuł kończy się omówieniem prac z pogranicza filozofii i nauk ścisłych. P. Lalande stwierdza, że „logika francuska (w r. 1912) była uboga w teorye“, ale brak ten wynagrodziła badaniem zajmujących zastosowań.

Dr. L. E. Hicks: Identyczność jako zasada stałych wartości a jako zasada różnic (Identity as a principle of Stable Values and as principle of Differences). Str. 375—394. W przedruku nagłówek brzmi druga alternatywa „...a jako zasada orzekania“ („...and as a principle of Predication“). Zasada tożsamości logiki tradycyjnej miała znaczenie jako ochrona przeciw „quaternio terminorum“ (identyczność terminu średniego w obu przesłankach) i t. p. W tem znaczeniu jest to zasada stałej wartości i mówi o jednym pojęciu. Można jednak uważać ją za sąd, stwierdzający identyczność dwu pojęć (podmiotu i orzeczenia), a wtedy jest to zasada orzekania, i przeciw takiej zasadzie podnoszą się od czasów Hegla zarzuty. W tem znaczeniu formułuje się zasadę identyczności często jako zasadę braku różnic między dwoma przedmiotami. W tem znaczeniu, bierze ją Schiller, jeżeli jej przeciwstawia zasadę zmienności ewolucyjnej. Autor omawia bliżej poglądy p. Konstancyi Jones, która proponuje w miejsce zasady tożsamości „zasadę znaczącego stwierdzenia“ („przedmiot sądu twierdzącego stanowi identyczność zakresu przy różności treści“, zob. Ruch fil. I, 68 b), następnie stanowisko Jevonsa i i. Autor sam sądzi, że należy rozróżnić statyczną zasadę identyczności (stałej wartości) i dynamiczną: zasadę tożsamości w różnych sytuacjach. Zasady sprzeczności i wyłączonego środka uważa za „różne oblicza zasady identyczności, przeciwną i odwrotną (obverse and reverse) jej stronę“.

Prof. William K. Wright: Obiektywność w etyce w świetle psychologii społecznej (Ethical Objectivity in the light of Social Psychology). Str. 395—409. Podstaw etyki poszukiwano już to w zasadzie słusznego ustosunkowania cierpienia i rozkoszy, już też w „rozsądku powszechnym“, w prawach przyrody, poczuciu czy instynkcie moralnym i t. p. Próbowano ją oprzeć na samym rozumie lub na samej wierze; jednakże najważniejszych danych może nam dostarczyć socjologia. Autor, opierając się głównie na dziełach Westermarcka i Williama Mc Dougalla („Psychologię społeczną“ Mc Dougalla uważa za dzieło epokowe w tym względzie) sądzi, że podstawę etyki obiektywnej dać może badanie społeczeństw pierwotnych i powstawania u nich „cnót“; do cnót pierwotnych zalicza autor męstwo, cześć i i.

W części dyskusyjnej Przeglądu polemizuje *prof. Artur O. Lovejoy* w artykule p. t. „Błąd a Nowo-realizm“ („Error and the New Realism“) z niektórymi poglądami poznawczymi Neo-Realistów, mianowicie Montague'a, Holt'a i Pitkin'a.

Izydor G. Oberhard (Lwów).

„Ruch Filozoficzny“ 1913. Nr. 8.

b

III.

The American Journal of Psychology. XXIV. 3.

Ch. A. Ruckmich: Rola wrażeń kinestetycznych w percepcji rytmu (The role of kinesis in the perception of rhythm). Str. 305—359. Przy jakimkolwiek materyale rytmizacji wrażenia kinestetyczne są istotnym czynnikiem wytworzenia percepcji rytmu; ale po wytworzeniu w jakimkolwiek sposób tej percepcji rytm może być dany świadomości bez jakichkolwiek czynników kinestetycznych dzięki procesom słuchowym lub wzrokowym.

P. Smith: Młodość Lutra w świetle psychoanalizy (Luther's early development in the light of psycho-analysis). Str. 360—377. Autor przedstawia rozwój psychiczny Lutra aż do chwili powołania go na katedrę uniwersytecką w Wittenberdze (1508), wykazując akcentowane przez psychoanalitików kompleksy (fobie i t. p.) i wpływ czynników, którymi psychoanaliza tłumaczy te stany (seksualności dziecięcej itp.).

C. E. Ferree: Fluktuacja ledwo dostrzegalnych podnieć wzrokowych o bardzo małej powierzchni (The fluctuations of liminal visual stimuli of point area). Str. 378—409. W polemice z poglądami Heinricha i Chwistka, którzy tłumaczą fluktuację wrażeń wzrokowych odpowiadających minimalnym podniećm, zmianami w akomodacji soczewki, twierdzi autor na podstawie swych eksperymentów, że zjawiska te należy tłumaczyć adaptacją siatkówki (zmniejszeniem jej wrażliwości wskutek działania światła) i jej regeneracją.

E. P. Frost: Charakterystyczna forma snów (The characteristic form assumed by dreams). Str. 410—413. Każde marzenie senne składa się z kilku faz po sobie następujących, różniących się między sobą treścią i jej obrazowaniem, ale połączonych ze sobą jakimś węzłem asocjacyjnym. Każda taka faza ma charakterystyczną budowę; z początku wszystko w niej przedstawia się w rozmiarach kolosalnych, następnie to wszystko maleje, zostaje zredukowane do jakiegoś jednego szczegółu, który wchodzi do następnej fazy, tworząc jej ośrodek.

M. E. Haggerty i E. J. Kempf: Usunięcie i podstawienie jako czynnik w różnicy płci (Suppression and substitution as a factor in sex differences). Str. 414—425. Autorowie starają się wytłumaczyć fakt, że w pewnych testach (n. p. nazywanie barw, form) czas reakcji kobiet jest krótszy, niż u mężczyzn, w innych (wymagających podania logicznego stosunku) dłuższy.

Zeszyt zawiera nadto drobny przyczynek p. t. *M. E. Donovan i E. L. Thorndike:* Postęp w eksperymentach mających na celu badanie poprawy w warunkach szkolnych (Improvement in a practice experiment under school conditions), polemikę *E. B. Titchenera* z krytyką szeregu prac amerykańskich o kwestiach poruszonych przez szkołę Würzburgską, którą ogło-

8 b

a

sił dr. Koffka w *Zeitschrift für Psychologie*, sprawozdanie z działalności Polskiego Towarzystwa psychologicznego w Warszawie.

Bronisław Bandrowski (Lwów).

IV.

The Monist. Vol. XXIII. Nr. 2.

Henri Poincaré: Względność przestrzeni (The relativity of space — przykład z francuskiego G. B. Halsted'a). Str. 161—180. Autor stara się o wykazanie genezy psychologicznej i biologicznej koncepcji przestrzeni, dowodząc jej względności. Walczy przytem — jak powiada redaktor (dział krytyk i dyskusji, niżej str. 315—317) — z trudnościami, tworzonymi przez jego własną wyobraźnię.

Paul Carus: Filozofia Marka Twain'a (M. Twain's philosophy). Str. 181—223. Z krótkimi objaśnieniami i komentarzami streszcza P. C. w dosłownych wyjątkach pośmiertną książkę M. T. „What is man?” (1. wyd. N. York 1906), zarysowującą w formie dialogu materialistyczno-mechanistyczny pogląd na świat — z wątpliwą konsekwencją, skoro decydującym dla postępowania ludzkiego czyni impuls do zaspokojenia indywidualnego ostatecznego wartościowania zjawisk.

Paul Carus: Zasada mechanistyczna a czynnik niemechaniczny (The mechanical principle and the non-mechanical). Str. 224—276. Próba pogodzenia mechanistyki z teleologią (pojętą jako „Zielstrebigkeit“, nie zaś jako „Zweckmässigkeit“) w monizmie formy, będącej wyrazem natury samej świata rzeczywistego; świat pojęty jest „hylopsychistycznie“; wszystkie procesy odbywają się mechanicznie, ale istnieje czynnik niemechaniczny — wola indywidualna, wyraz autonomiczny, nieprzymuszony (więc wolny) choć konieczny natury, charakteru danego indywidualium.

Dział krytyk i dyskusji. Str. 277—317.

Philip E. B. Jourdain: Natura i prawomocność zasady najmniejszego działania (The nature and validity of the principle of least action). Str. 277—293. Krytyczno-psychologiczne rozważania matematycznych formułowań powyższej zasady, nawiązujące do historycznych uwag w tym zakresie, drukowanych w Vol. XXII. „The Monist“.

Paul Carus: Pogląd La Mettrie'go na człowieka jako maszynę (La Mettrie's view of man as a machine). Str. 294—306. Charakterystyka sławnego materialisty i jego systemu, ilustrowana ustępami z jego pism (angielski przekład „L'homme machine“ wyszedł w Chicago 1912).

S. T. Bixby: Duch w Kołach (The spirit in the wheels). Str. 306—317. Redaktor charakteryzuje w wyciągach z książki T. T. Bixby: „The open secret, study of life's deeper forces“ (Boston 1912) witalistyczny i teistyczny punkt widzenia mechaniki świata materialnego.

Tadeusz Strumillo (Londyn).

b

V.

The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods. X. 12.

W. B. Pitkin: Czas i percepcja. (Time and the Percept). Str. 309—319. Główne twierdzenie autora brzmi: percepcja mimo, że zawiera czynniki przestrzennie-czasowe nieistniejące (przypomnienia i antycypacje), jest kompleksem realnym. O ile zaś kompleks ów jest pod pewnym względem nierealnym, to nie wynika to ani z obecności czynników nierealnych (nonexistents) ani ze stosunku kompleksu do takich czynników.

The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods. X. 13. 14.

G. C. Cox: Metoda kazuistyczna w nauce i nauczaniu etyki (The Case Method in the Study and Teaching of Ethics). Str. 337—347. Autor porównywa stosowanie i wartość metody kazuistycznej dla etyki z znaczeniem jej w prawie i podaje wyniki własnych rozważań tej kwestyi.

I. Husik: Teoria independencji (Theory of Independence). Str. 347—353. Interpretacja i krytyka argumentów Perry'ego, dotyczących powyższej teorii (niezależności przedmiotów od świadomości) a zawartych w dziele zbiorowym „The New Realism. Cooperative Studies in Philosophy“ (New York, 1912).

W. Fite: Socjalne implikacje świadomości (The Social Implications of Consciousness). Str. 365—374. Socjalna świadomość jest to wzajemna świadomość indywidualu; zobowiązania socjalne są wyłącznie zobowiązaniami osobistymi, stworzonymi przez świadomość osobistych relacji: nie implikuje ich ani wspólność biologiczna ani pojęcie dobra ogólnego.

G. H. Mead: Jaźń socjalna (The Social Self). Str. 374—380. Jaźń nie zjawia się w świadomości jako „ja“ (I) ale jako przedmiot (me). Autor roztrząsa pytanie, co tkwi w owym przedmiocie i jaki jest stosunek introspekcji do podstawy socjalnej, jaką człowiek zajmuje wobec siebie samego. *Stefania Ciesielska* (Lwów).

VI.

Revue philosophique de la France et de l'Etranger. XXXVIII. 5.

Bourdon: Rola ciężkości w naszych postrzeżeniach przestrzennych (Le rôle de la pesanteur dans nos perceptions spatiales). 441—451. Autor zwraca uwagę na wielki udział wrażeń ciężenia w przedstawieniu przestrzeni. Wszak im właśnie zawdzięczamy tak ważne dla przedstawienia przestrzeni odróżnienie góry i dołu, kierunku pionowego i poziomego.

Duprat: Kojarzenie myślowe a przyczynowość psychologiczna (Association mentale et causalité psychologique). 452—470. Stary asocjacyonizm, który wprowadzał do psychologii rodzaj atomizmu, usiłując skonstruować życie psychiczne zapomocą kombinacji lub zlewania się oddzielnych elementów, jest równie jednostronny

a

jak chęć wyjaśniania wszelkich procesów duchowych zapomocą jedni syntetycznej naszego ja. Psychoanaliza i synteza eksperymentalna wykazują trafność stanowiska pośredniego, stwierdzają bowiem istnienie w umyśle „syntez ideofektywnych o ewolucji ciągłej“, wyznaczających bieg myśli, tendencji i uczuć.

Luquet: Problemat początków sztuki i sztuka paleolityczna (*Le problème des origines de l'art et l'art paléolithique*). 471—485. Autor podaje krytyce nową teorię sztuki Reinacha, wedle której sztuka wyrosła z magii. Argumenty, które starano się wysnuć na korzyść tej teorii z kilku zabytków sztuki z epoki kamiennej, są niewystarczające.

Barat: Psychiatria Kraepelina, jej przedmiot i metoda. (*La psychiatrie de Kraepelin, son objet et sa méthode*). 486—514. Autor podnosi wartość i znaczenie książki Kraepelina o psychiatrii, rozpatrując przytem krytycznie, o ile trafne są pewne założenia naukowe, na podstawie których Kraepelin dokonał odróżnienia i klasyfikacji chorób umysłowych.

Revue philosophique de la France et de l'Étranger XXXVIII. 6.

Jankelewitch: Stan obecny problemu dziedziczności. (*La position actuelle du problème de l'hérédité*). 545—567. Autor oświetla spór między neodarwinizmem a neolamarckizmem w sprawie dziedziczności i przekazywania cech nabytych, rozpatrując bliżej pojęcie dziedziczności, pojęcie cech nabytych w przeciwieństwie do wrodzonych oraz pojęcie środowiska. W rezultacie uznaje dziedziczność jako ogólną cechę świata żyjącego, występuje jednak przeciw możności przekazywania cech nabytych w ciągu rozwoju indywidualnego.

J. M. Lahy: Jak się utrzymuje i wzmacnia wiara. (*Comment se maintient et se renforce la croyance*). 568—592. Artykuł zwraca uwagę na ważność psychologii w oświetleniu problemów socjologii religijnej, wskazuje przewagę doświadczenia zbiorowego nad indywidualnym w formowaniu wierzeń, podnosi wpływ mitów na utrzymanie i wzmocnienie wiary oraz omawia rolę uczuć w życiu religijnym.

R. Brueilles: Istotą zjawiska społecznego suggestya. (*L'essence du phénomène social: la suggestion*). 593—602. Obok trzech teorii istniejących dotąd w filozofii nauk społecznych, z których jedna podstawy zjawisk społecznych szuka w fakcie naśladowania, druga w przymusie, trzecia zaś genezę zjawiska społecznego chce wyjaśnić przez współzbieżność myśli i czynności kilku ludzi, — stawia autor czwartą teorię, teorię suggestyi, która wyjaśnia i fakty naśladowania i przymusu i objaśnia bliżej naturę współzbieżności myśli i czynów ludzkich, zatem okazuje wyższość nad tamtymi trzema.

Dr. Zygmunt Zawirski (Lwów).

b

VII.

Revue de métaphysique et de morale. XXI. 3.

P. Boutroux: Przedmiot i metoda analizy matematycznej (*L'objet et la méthode de l'analyse mathématique*). Str. 307—328. Algebra przywiązuje wagę nie do znaczenia symbolów matematycznych, lecz do sposobu złożenia wyrażen algebraicznych i do transformacji, którym one mogą podlegać. Stąd jako przedłużenie algebry powstaje synteza algebraiczno-logiczna, polegająca na tem, że na podstawie reguł z góry powziętych (reguł gry) kombinuje się pewne elementa zgodnie z zasadami logiki. Dlatego powstają dwie tendencje: kontemplacyjna, której chodzi o zdobycie elementów dla dowodu (definicji, pewników), i konstrukcyjna, która ma na względzie technikę samego dowodzenia. Pierwsza z nich przeważa nad drugą i zmusza matematyka do oddzielania i wysubstelniania pojęć, do analizy.

G. Gastinel: Estetyka i socjologia (*Esthétique et sociologie*). Str. 329—371. Autor zwraca się przeciw poglądom Lalo'a, które czynią piękno zależnym od techniki i społeczności. Należy raczej uznać piękno za specjalną wartość, związaną z oceną uczuciową ale zarazem i z oceną prawdy; znajduje ono swą podstawę w życiu indywidualnym, nie społecznym.

F. d'Hautefeuille: O życiu wewnętrznym (*Sur la vie intérieure*). Str. 372—389. Życie wewnętrzne pojęte nie jako zbiór zwykłych faktów świadomości lecz faktów świadomości głębszej jest zarazem istotą moralności. Odkrywa nam ono istotę bytu, stąd jego metafizyczne znaczenie.

A. Mamelet: Filozofia Jerzego Simmla (*La philosophie de Georg Simmel*). Str. 390—435). (*Zob. Ruch fil. III. str. 60, b*). Poglądy Simmla dotyczące estetyki, religii i filozofii są dalszym ciągiem jego relatywizmu. Wogóle stanowisko jego jest zbliżone swym formalizmom do Kanta, z drugiej jednak strony zwraca się ku pozytywizmowi.

G. Cantecor: Samobójstwo (*Le suicide*). Str. 436—450. Ani etyka religijna ani idealistyczna lub społeczna nie mogą bezwarunkowo zabronić samobójstwa; czy jest ono złe, czy też nie, o tem decydują specjalne okoliczności.

Dr. K. Sośnicki (Borszczów).

VIII.

Archives de Psychologie. XIII. 49.

Dr. J. Froment i Dr. O. Monod: O mowie artykułowanej człowieka normalnego i niemowy (*Du langage articulé chez l'homme normal et chez l'aphasique*). Str. 1—20. Mowa polega na wywoływaniu wyobrażeń słuchowych słów (pisanie — na wyobrażeniach wzrokowych) przy nabytem przyzwyczajeniu motorycznym. O ile niemota polega na amnezyi, to ta amnezya dotyczy tylko świadomych przypomnień znaków

a

mowy, więc wyobrażeń wzrokowych i słuchowych słów.

Alice Descouedres: Czy dzieci anormalne są amoralne? (Les enfants anormaux sont-ils des amoraux?). Str. 21—48. Autorka stara się wykazać na podstawie faktów, że mniemanie, jakoby dzieciom nierozwiniętym umysłowo niedostępne były pojęcia moralne, jest niesłuszną.

Dr. Henri Flournoy: Epilepsja emocjonalna (Epilepsie émotionnelle). Str. 49—92. Na podstawie obserwacji przypadku epilepsji, nie podpadającej pod żadną z ustanowionych grup tej choroby, stwierdza autor trafność hipotezy postawionej przez Bonhoeffera i Lépine'a o istnieniu typu epilepsji emocjonalnej, której ataki są nienormalnymi reakcjami na pewne silne podnieci.

Ed. Claparède: Czy istnieją wyobrażenia motoryczne słów (Existe-t-il des images verbo-motrices?). Str. 93—103. Artykuł nawiązuje do ogłoszonego w tym samym zeszycie artykułu Dra J. Froment i Dra O. Monod. W mechanizmie mowy zachodzi proces swoisty składający się z wyobrażeń zmysłowych wyrazów i z wyobrażeń motorycznych wymawiania albo też pisanja ich, przyczem wyobrażenia motoryczne mogą być niezależne od wyobrażeń zmysłowych.

W. Deonna: W sprawie „Przypadku magii sympatycznej“ (A propos d'„Un cas de magie sympathique“). Str. 104—106. (Archives de Psychol. XIII. 48. Ruch filozoficzny, III. 92). Uzupełnienie artykułu E. Pittard'a uwagą, że podana tam interpretacja talizmanu używanego przez Patagończyków nie jest jedyną możliwą. Talizmany mogą mieć podwójne znaczenie: 1) dawać władzę nad zwierzętami, które wyobrażają i 2) przenosić na człowieka właściwości danego zwierzęcia.

Marya Kamińska (Lwów).

IX.

Archiv für systematische Philosophie. XIX. 2.

Hugo Marcus: Przyczynki do wzajemnego stosunku estetyki i etyki (Zum Wechselverhältnis von Ästhetik und Ethik). Str. 129—145. Przeżycie estetyczne definiuje autor jako oparte na bezpośrednim uczuciu i wczuciu się; etyczne zaś ma polegać na uczuciu egocentrycznym i współczuciu. Otóż zazwyczaj stany etyczne redukują się do estetycznych; rzadziej natomiast zdarza się, by stan estetyczny przeszedł w etyczny.

W. Kinkel: Monistyczna etyka (Monistische Ethik). Str. 146—153. Dalszy ciąg polemiki z W. Sternem. (Zob. Ruch filoz. III, str. 117, a).

Otto Kröger: Istota rzeczy w świetle czystego idealizmu (Das Wesen der Dinge im Lichte des reinen Idealismus). Str. 154—200. Różnica między jaźnią indywidualną a światem zewnętrznym faktycznie nie istnieje; w rzeczywistości znajdujemy tylko jeden byt: „jaźń filozoficzną“, która zawiera w sobie i świat zewnętrzny i jaźń indywidualną. Wszystkie przedmioty są afek-

b

cyami owego bytu, którego atrybutami są: czas przestrzeń i wolność.

Feliks Goldner: Myśli krytyczne, dotyczące problemu mowy (Kritische Gedanken zum Problem der Sprache). Str. 200—228. Mowa nie jest adekwatnym wyrażeniem myśli, gdyż znaczenie tego samego słowa jest dla różnych indywidualiów różne. Na tej podstawie dochodzi autor — poprzez sceptycyzm — do wniosku, że wszystkie systemy filozoficzne są prawdziwe, gdyż niema między nimi istotnych różnic w treści, są tylko różnice nominalne.

Ryszard v. Schubert-Soldern: Odpowiedź na rozprawę Reginy Ettinger-Reichmann p. t. Epistemologiczny solipsyzm Ryszarda v. Schubert-Soldern (Entgegnung auf R. E.-R. Abhandlung: R. v. S.-S. erkenntnistheoretischer Solipsismus). Str. 229—242. Autor polemizuje z poszczególnymi punktami wywodów R. E.-R.

Marya Frąklówna (Lwów).

X.

Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie und Soziologie. XXXVII. 2.

Richard Horn: Przyczynowość psychiczna. III. (Psychische Kausalität. III). Str. 169—233. (Zob. Ruch fil. II, 216, a; III. 141, b). Psychologiczne i fizjologiczne przedstawianie praw asocjacji jest pomocne do stawiania hipotez, nie prowadzi jednak do poznania rzeczywistych prawd.

Ernst Sauerbeck: O istocie wiedzy przede wszystkim trzech jej gałęzi, odnoszących się do rzeczywistości: przyrodoznawstwa, psychologii i historii. (Vom Wesen der Wissenschaft, insbesondere der drei Wirklichkeitwissenschaften, der „Naturwissenschaft“ der „Psychologie“ und der „Geschichte“). Str. 234—252. Wstęp, w którym autor określa bliżej swój temat.

Walter Hartung: Znaczenie filozofii Schellinga i Okena dla rozwoju metafizyki Fehnera. I. (Die Bedeutung der Schelling-Okenschen Lehre für die Entwicklung der Fechnerschen Metaphysik. I). Str. 253—289. Autor przedstawia poglądy Fehnera na stosunek pierwiastka duchowego i materialnego jako pewne konsekwencyjne poglądów wymienionych dwóch filozofów.

Eduard Stamm: Sądy i związki przyczynowe. Genetyczne ujęcie logiki ogólnej (Urteile und Kausalzusammenhänge. Genetische Auffassung der allgemeinen Logik). Str. 290—316. Autor dzieli genezę naukowego poznania przedmiotu na trzy stopnie: stopień pierwotny, stopień form i stopień realizacyi i każdy z tych stopni bliżej omawia.

Friedrich Jodl: Dawid Hume i jego najnowszy historyk (Dawid Hume und sein neuester Darsteller). Str. 317—322. Artykuł poświęcony omówieniu dzieła Thomsena: „Dawid Hume, sein Leben und seine Philosophie“.

Emil Zychiewicz (Lwów).

a

XI.

Philosophisches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft. XXVI. 2

Paul Schmitzfranz: Postać platońskiej nauki o ideach w dyalogach „Parmenides“ i „Sofista“ (Die Gestalt der platonischen Ideenlehre in den Dialogen „Parmenides“ und „Sophistes“). Str. 125—145. Autor uważa oba te dyalogi za początek drugiego okresu rozwoju nauki Platona, będącego rewizją nauk głównych z pierwszego, sokratycznego okresu. I dlatego też zawarte w tych dyalogach teorie nie są jakimś skończonym systemem, lecz pozostają tylko w stadium ciągłego rozwoju pod wpływem argumentów i zarzutów z zewnątrz, w tym wypadku z nauki eleackiej pochodzących.

E. Rolfes: W sprawie dowodu istnienia Boga św. Tomasza ze stopni doskonałości (Zu dem Gottesbeweise des heil. Thomas aus den Stufen der Vollkommenheit). Str. 146—159. Jestto odpowiedź na zarzuty, jakie stawia H. Kirfel w swej rozprawie o dowodzie istnienia Boga ze stopni istnienia (Jahrb. 1. Phil. von Commer XXVI. 4. str. 454—488) poglądom E. Rolfesa zawartym w pracy: „Die Gottesbeweise bei Thomas v. A. und Aristoteles“.

J. A. Endres: Studya do historii wczesnej scholastyki (Studien zur Geschichte der Früh-scholastik). Str. 160—169. W dalszym ciągu swych studyów (Zob. Ruch filoz. II. str. 217 b, i III. str. 93 b) zajmuje się Endres postacią Berengar'a z Tours jako twórcy ruchu dyalektyczno-racjonalistycznego we Francji w połowie XI. stulecia.

Cl. Kopp: Pierwsza katolicka krytyka Kanta „Uzasadnienia metafizyki moralności“ (Die erste katholische Kritik an Kants „Grundlegung zur Metaphysik der Sitten“). Str. 170—177. Jestto streszczenie zarzutów, jakie Stattler w książce p. t. Anti-Kant 2 t. Monachium 1788. czyni zazadniczym pojęciem etycznym Kanta, wypowiedzianym w wymienionem dziele, a więc autonomii i kategorycznemu imperatywowi woli oraz połączeniu wolności z koniecznością w przyrodzie.

Numer ten zawiera nadto bibliografię filozoficznych książek z r. 1912., zestawioną przez Dr. Pohle'a i Ed. Hartmann'a.

Philosophisches Jahrbuch der Görres-Gesellschaft XXVI. 3.

E. Grünholz: Krytyczny rozbiór myślenia w związku z filozofią Wilhelma Wundta (Eine kritische Untersuchung über das Denken im Anschluss an die Philosophie Wilhelm Wundts). Str. 305—327.

Autor artykułu, idąc za uwagami Külpego w tegoż dziele: „Die Philosophie der Gegenwart in Deutschland“ zawartymi, roztrząsa psychologiczną zasadę woluntarystycznego monizmu Wundta, utożsamiając myślenie z chceniem, i dochodzi do wniosku, iż myślenie nie jest wyłącznie czynnością woli, lecz specyficzną, człowiekowi właściwą czynnością samodzielnie myślącej istoty duchowej.

b

C. Gutberlet: Spór o teorię względności (Der Streit um die Relativitätstheorie). Str. 328—335. Jestto krytycznymi uwagami opatrzone referat z polemicznych artykułów w sprawie teorii względności, umieszczonych przez E. Gehrcke'go i M. Born'a w czasop. „Die Naturwissenschaften“ (1912 Nr. 3. 4. 7. 8) oraz M. Lane'a i M. Frischeisen-Köhlera w czasop. „Jahrbücher der Philosophie“ (T. I. str. 99 i 129).

P. Daniel Feuling: Przyczynek do psychologii wątplenia (Zur Psychologie des Zweifels). Str. 336—348. Jestto szkic psychologii wątplenia spekulatywnego i pozytywnego w odróżnieniu od wątplenia praktycznego, metodycznego i negatywnego.

J. A. Endres: Studya do historii wczesnej scholastyki (Studien zur Geschichte der Früh-scholastik). Str. 349—359. (Zob. Ruch fil. II., 217 b; III. 93 b). W dalszym ciągu swych studyów zajmuje się autor działającym w XI. w. na Węgrzech Gerardem z Czanád, który w pismach swych „Deliberatio“ i „De divino patrimonio“ zwalczał wszelką wiedzę świecką jako niechrześcijańską.

A. Gemelli: Realizacja (Die Realisierung). Str. 360—379. Autor referuje poglądy O. Külpego, dotyczące t. zw. problemu realizacji, a zawarte w tegoż dziele: „Die Realisierung. Ein Beitrag zur Grundlegung der Realwissenschaften“ T. I. Lipsk 1912 i w ogłoszonym drukiem odczycie: „Erkenntnistheorie und Naturwissenschaft“. Lipsk 1910.

Stefan Dańcewicz (Lwów).

XII.

Archiv für Geschichte der Philosophie XXVI. 4.

Ludwik Stein: Mistyka perska w przedstawieniu Fryderyka Rosena (Friedrich Rosens Darstellung der persischen Mystik). Str. 401—405. Chodzi tu o wstęp, jakim zaopatrzył Fryderyk Rosen dokonane przez swego ojca Jerzego tłumaczenie „Koranu perskiej mistyki“: Mesnevi. Wiele najżywotniejszych myśli w tem dziele zawartych — to koncepcje nowoplatonickiej, nowopitagorejskiej i alexandryjskiej filozofii w suficzno-islamskiej szacie.

Dr. Jegel: Stosunek Platona do kwestyi wychowania (Platos Stellung zu Erziehungsfragen). Str. 405—430. Popularne przedstawienie pedagogicznych poglądów Platona.

Edgar Zilsel: Uwagi o czasie powstania i metodzie amfibolii pojęć refleksyjnych (Bemerkungen zur Abfassungszeit und zur Methode der Amphibolie der Reflexionsbegriffe). Str. 431—449. Trzy ustępy kantowskiej amfibolii pojęć refleksyjnych powstały w różnych czasach, a przebijają się we wszystkich jedna i ta sama metoda, powstała historycznie z toku myśli pierwszego opracowania. Polemika z Döringiem.

Dr. Henryk Brünnecke: Kleitofon przeciw Sokratesowi (Kleitophon wider Sokrates). Str. 445—479. Wbrew twierdzeniom ogółu uczonych

a

uważa autor ten dyalog Platona za autentyczny i dowodzi tego argumentami rzeczowymi i gramatycznymi.

C. M. Gillespie: Logika Antistenesa (The Logic of Antisthenes). Na podstawie cytatów z dzieł Platona stara się autor zrekonstruować logiczne poglądy Antistenesa na twierdzenie i omawia w związku z tem poglądy Hobbesa na definicyę.

Rudolf Nykotajczuk (Lwów).

XIII.

Archiv für Rechts- und Wirtschaftsphilosophie VI. 4.

Prof. Józef Kohler: Filozofia procesu cywilnego (Ueber die Philosophie des Zivilprozesses). Str. 589—594. Parę uwag o rozwoju i znaczeniu poszczególnych instytucji procesu cywilnego.

Prof. Bredo Morgenstjerne: Społeczność państwa jako organizm (Die staatliche Gemeinschaft als Organismus). Str. 595—604, dokończenie (zob. Ruch fil., III, 141 b). Wśród różnorodnych twórców o charakterze grup społecznych (Gesellschaftsbildungen) niektóre, najwyżej rozwinięte, wykazują w strukturze i rozwoju cechy, zbliżające je do rzeczywistych organizmów. Ale z organizmami w ścisłym słowno znaczeniu można tu tylko przeprowadzić analogię. Wkońcu określa autor zadania socjologii i jej stanowisko w systemie nauk.

Prof. Karol Koehne: Z powodu wystąpienia przeciw panującej ocenie badań prawno-historycznych (Ueber einen Versuch gegen die herrschende Wertung rechtshistorischer Forschungen). Str. 629—937. Szczegółowa polemika z poglądami docenta w Neufchâtel, Anderssena, odmawiającymi badaniom prawno-historycznym znaczenia, jakie im się powszechnie przypisuje.

Prof. Juliusz Makarewicz: Nowoczesny rozwój społeczny (Soziale Entwicklung der Neuzeit). Str. 645—666. Autor pragnie określić, co jest najistotniejszego w pojęciu: „demokratyzacji nowoczesnego społeczeństwa“ i stwierdzić, czy takie określenie odpowiada rzeczywistości nowoczesnej tendencji rozwojowej. Celem metodycznego określenia demokracji i demokratyzacji należy przedewszystkiem odróżnić organizację grupy społecznej (stosunek członków do zwierzchności) od jej struktury (faktycznego stosunku, w jakim do siebie pozostają siły wchodzących w jej skład grup mniejszych lub jednostek). Przedmiotem rozprawy jest tylko tendencja rozwoju struktury. Stwierdziwszy alternatywę i ideału rozwojowego (albo wolność albo równość), wskazuje autor, że rozwój pójdzie zapewne w kierunku częściowego urzeczywistnienia obu ideałów. Z wpływających na to czynników omawia w niniejszym artykule wyrównanie różnic (die Nivellierung). Należy odróżnić (najłatwiej dające się przeprowadzić) wyrównanie różnic prawnych, dalej gospodarczych, wreszcie (co najtrudniejsza)

b

społecznych. Wkońcu omawia autor poszczególne czynniki, powodujące, opóźniające i przyspieszające wyrównanie różnic gospodarczych i społecznych. C. d. n.

Prof. Władysław Francowicz Zaleskij: Filozofia i ekonomia polityczna merkantylistów XVI.—XVIII. w. (Philosophie und Politische Oekonomie bei den Merkantilisten des XVI.—XVIII. Jahrhunderts). Str. 666—676, ciąg dalszy (zob. Ruch fil. III. 94 b). Autor kończy sprawozdanie z poglądów społecznych Locke'a, potem zajmuje się Hume'm, Condillac'em i innymi. W dalszym ciągu stwierdza, że teoria z góry ustanowionej harmonii w życiu państwem kazała merkantylistom tylko żądać, aby działalność państwa postępowała zgodnie z wymogami tej harmonii. Także ci merkantyliści, którzy na przełomie XVII. i XVIII. wieku domagali się pozostawienia swobody naturalnemu rozwojowi, rozumieli przez to tylko usunięcie nadużyć, a nie zasadnicze ograniczenie działalności państwa.

Dr. Ludwik Ehrlich (Berlin).

XIV.

Archiv für die gesammte Psychologie. XXVII. 1 i 2.

Dr. Willy Hellpach: O wyrazie zakłopotania. (Vom Ausdruck der Verlegenheit). Str. 1—6?. Poczynając od wskazania źródeł zakłopotania, autor uważa je za zjawisko wyłącznie psychosocjalne, powstające li tylko wobec innych osób, pozatem uczucie to zmienia swą postać zależnie od indywidualum, które je wywołało lub tego, które mu ulega. Analiza uczucia tego wykazuje trzy grupy, przedstawiające skalę od przeciętnych, czułych aż do przeczulonych stanów psychosocjalnych. Następuje wyliczenie ruchów, wyrazów twarzy towarzyszących zakłopotaniu, specyficznych jego właściwości, które automatycznie niejako powstają dla jego ukrycia oraz wyeliminowanie objawów imitujących zakłopotanie.

Dr. Theodor Haering: Badania w sprawie psychologii wartościowania. (Untersuchungen zur Psychologie der Wertung). Str. 63—194. Część II. Rezultaty. (Część I. zob. Ruch filozoficzny III. str. 142 b.). W części tej autor podaje najpierw badania wstępne oraz stara się otrzymać pojęcia zasadnicze analizy psychologicznej. Ponieważ zadaniem pracy niniejszej było stwierdzić, jakie zachodzą zjawiska psychologiczne w różnych dziedzinach wartościowych przy wartościowaniu różnego rodzaju, przeto dalej, jako główna część pracy, następuje w myśl obranych wyżej sposobów rozpatrywanie wartościowania ekonomicznego (przeciwstawienie estetycznemu, moralnemu i logicznemu) oraz hedonistycznego (w zależności od doznawanych przez indywidualum wrażeń przyjemnych i nieprzyjemnych).

Robert Friedmann: Słowo wstępne do charakterologii. (Vorwort zur Charakterologie). Str.

a

195—203. Mając zamiar wytworzyć jedność w pojęciu charakterologii, autor zapytuje się przede wszystkim, czy usprawiedliwione i wogóle możliwe jest istnienie takiej nauki, skoro sam przedmiot eksperymentowania — charakter — nie znalazł dla siebie należytego wyjaśnienia i definicji naukowych; zadaniem wstępu tego jest znalezienie takiej definicji oraz wskazanie zakresu badań charakterologicznych.

Dr. Hermann Schmitt: Psychologia i logika w stosunku do mowy i do metody badań językowych. (Psychologie und Logik in ihrem Verhältniss zur Sprache und zur Methode sprachlicher Untersuchung). Str. 204—231. Autor podaje tu przegląd możliwych badań nad mową ludzką, uważając ją za zewnętrzną formę przeżyć oraz konsekwentne następstwo powstających w nas pojęć. Stosunek tych przeżyć do ich wyrazu nadaje pracy charakter analityczny, który w dalszym swym przebiegu uwydatnia się jako analiza zdania.

F. M. Urban: Aparat do wytwarzania słabych podnieć głosowych. (Ein Apparat zur Erzeugung schwacher Schallreize). Str. 232—255.

Paul Köhler: Przyczynek do psychologii snu. (Ein Beitrag zur Traumpsychologie). Str. 235—240. Autor podaje tu analizę pewnego snu swojego, któremu towarzyszyły uczucia religijne.

Archiv für die gesammte Psychologie. XXVII. 3 i 4.

Dr. Adalbert Gregor: Stosunek elektrycznych zjawisk skórnych do procesów świadomości. (Die hautelektrischen Erscheinungen in ihren Beziehungen zu Bewußtseinsprozessen). Str. 241—248. Autor zwraca uwagę na wyjaśnienie tych kwestyj psychologicznych, które pozostają w związku z fenomenem psycho-galwanicznym. Dokonywanie badań ułatwiło udoskonalenie metody Tarchanowa, w myśl której autor poczynia od reakcyj i posuwa się w kierunku rozwiązania pytania, dotyczącego jakości procesów świadomości oraz rodzaju reakcyj. Pytanie brzmi zatem: czy różnym kierunkom uczuciowym odpowiadają też różne reakcje? Rezultaty wykazują szereg zależności stałych.

Dr. Theodor Haering: Badania w sprawie psychologii wartościowania. (Untersuchungen zur Psychologie der Wertung). Str. 285—366. Zakończenie (Cz. I. i II. zob. „Ruch fil.“ III, 142 b i wyżej). Następuje wartościowanie moralne i logiczne. W rezultacie pracy swojej autor dochodzi do wniosku, że uzasadnianie wartości nie może być zadaniem psychologii, która może tylko analizować i wyjaśniać wartościowania. Dalej, wartościowanie moralne lub ekonomiczne będzie wskazywać zawsze tylko różne pod względem treści rodzaje tendencji, nigdy jednak nie doprowadzi do uzasadnienia ich jako różnych rodzajów wartościowania. Wartość jakaś nie może bowiem być nigdy początkowo uzasadniona psychologicznie.

Otto Selz: Prawa czynności twórczej. (Die Gesetze der produktiven Tätigkeit). Str. 367—380.

b

Autor stara się za pomocą analizy wypadków twórczości praktycznej i estetycznej wykazać, że na wszelką twórczość składają się: przemiana faktów rzeczywistości na środki przeznaczone do określonych celów oraz stwarzanie teoretycznie, praktycznie lub estetycznie wartościowych praktycznych produktów przez zastosowanie tych środków. Ośrodkiem tego ruchu kołowego jest dusza ludzka. Psychologia eksperymentalna, chcąc poznać tajemnice twórczości, ma za zadanie badać eksperymentalnie prawidłowość tych przemian.

Richard Müller Freienfels: Wpływ uczuć i czynników motorycznych na asocjacje i myślenie. (Der Einfluss der Gefühle und motorischen Faktoren auf Assoziation und Denken). Str. 381—430. Autor podaje tu krytyce twierdzenia psychologii asocjacyjnej i stara się wykazać, że, aby zrozumieć łączność życia psychicznego, nie potrzeba uciekać się do czegoś „nieświadomego“ w jego różnorodnych przejawach, ani też szukać tego zrozumienia w samych przedstawieniach, lecz widzieć je należy w pewnych stosunkach pośrednich, jak — uczucia, konstellacje i fenomeny woli, których to opis dokładny praca niniejsza podaje.

W. Wirth: Uwaga G. F. Lippsa o matematycznych podstawach t. zw. bezpośredniego traktowania rezultatów psychofizycznych. (Eine Bemerkung von G. F. Lippss zu den mathematischen Grundlagen der sog. unmittelbaren Behandlung psychophysischer Resultate). Str. 431—475. W polemice tej autor odpiera zarzuty Lippsa, czynione G. E. Müllerowi, uzasadniając ponownie słuszność i pożytek psycho-fizycznej metody Müllera.

M. Jarosławski (Lwów).

ZAPISKI BIBLIOGRAFICZNE.

a) Prace polskie.

Słownictwo filozoficzne. — Myśl Niepodległa, Warszawa, Nr. 247.

Kierski Feliks Dr. Prace bibliograficzne w zakresie polskiej twórczości filozoficznej. — Książka, Warszawa, XIII. 7.

Błeszyński Kaz. Myśl filozoficzna. — Krytyka, Kraków, lipiec-sierpień, wrzesień, 1913.

Język czy gwara? Uwagi nad błędami językowymi współczesnych filozofów polskich. — Myśl Niepodległa, Warszawa, Nr. 249.

Kierski Feliks. Nowa placówka naukowa. — Kuryer Warszawski, Nr. 201, 23. lipca, 1913.

Kierski Feliks. Polski instytut pedagogiczny. — Kuryer Warszawski, Nr. 184, 6. lipca, 1913.

Stateczny E. Ks. Pisma Doktora serafickiego Św. Bonawentury. — Miesięcznik Kościelny, Poznań, wrzesień, 1913.

Łempicki Stanisław. Spory i turnieje literackie za renesansu (Pierre de la Ramée i Jacques Charpentier). — Kronika Powszechna, Lwów, IV. 28.

a

Paygert Jan Dr. Spór i siła — a prawo i państwo. Filozoficzno-prawna nauka Tomasza Hobbesa w historyczno-krytycznym oświeceniu. — Przewodnik naukowy i literacki, Lwów, lipiec, 1913.

Halpern Ignacy Dr. Despinoza w nowym świecie. (Analiza dzieła Stanisława Dunin-Borkowskiego). — Przegląd filozoficzny, XVI. 2—3.

Konopczyński Wład. Jan Jakób Rousseau doradcą Polaków. — Themis polska, serya II. t. I. 2.

Peretiatkowicz A. Umowa społeczna Jana Jakóba Rousseau'a na tle historycznym. — Themis polska, serya II. t. I. 2.

Sieniatycki M. Ks. Dr. Główne zasady etyki Kanta a etyka chrześcijańska. Dokończenie. — Przegląd Powszechny, Kraków, lipiec, 1913.

Winkler Edward. O Hugonie Kołłątaju, jego czasach, życiu i dziełach. (Odbitka z Zorzy). — Warszawa, nakł. autora, księg. Polska, 1912, str. 63.

Wolański Franciszek. Franciszek René de Chateaubriand. — Kronika Powszechna, Lwów, 1913, nr. 34.

Kozłowski W. M. Z dziejów myśli ubiegłego wieku. — Tygodnik Polski, Warszawa, II. 36.

Nawroczyński B. Nowe dane o życiu i twórczości Br. Trentowskiego. — Tygodnik Polski, Warszawa, II. 29, 30.

Jabłonowski Władysław. Zapomniany filozof. (Bronisław Trentowski). — Tygodnik Ilustrowany, Warszawa, 1913, Nr. 34.

Galle Henryk. Poeta-filozof. (Z. Krasieński). — Kurjer Warszawski, Nr. 233, 24. sierpnia, 1913.

Bączek Jan Ks. Anomizm J. M. Guyau'a. Dok. — Ateneum Kaptańskie, Włocławek, czerwiec, 1913.

Dialekt Henryka Bergsona. — Myśl Niepodległa, Warszawa, Nr. 252.

Dialektyka Henryka Bergsona. — Myśl Niepodległa, Warszawa, Nr. 253.

Filozofia liryczna. — Myśl Niepodległa, Warszawa, Nr. 253.

Bornstein Benedykt Dr. Kant i Bergson. — Przegląd filozoficzny, XVI. 2—3. (Także w odbitce).

Rubczyński Witold Dr. Poglądy estetyczne Manfrediego Poreny. — Przegląd Powszechny, Kraków, sierpień-wrzesień, 1913.

Biegański Władysław Dr. O filozofii fikcji Vaihingera. — Przegląd filozoficzny, XVI. 2—3

Płokarz Jozafat. Co to jest średniowieczna scholastyka? — Prąd, Warszawa, V. 6.

Savitri. Nieco o monizmie. — Echo literacko-artystyczne, Warszawa, II. 6—7.

Biegeleisen Bronisław Dr. Pragmatyzm i matematyka. — Warszawa, Druk. Polska, Szpitalna 13. Odb. z „Przeglądu filozoficznego”. 1913. Str. 73. (Nadesłane).

Piotrowski Aleksander. Ciało i dusza. — Nowiny lekarskie, Poznań, XXV. 7., 9.

b

Muttermilch Wacław. O dwu rodzajach prawdy. — Warszawa, Skład gł. w księgarni E. Wendego i Sp., 1913, str. 178.

Leśniewski Stanisław Dr. Krytyka logicznej zasady wyłączonego środka. — Przegląd filozoficzny, XVI., 2—3.

Ajdukiewicz Kazimierz Dr. W sprawie odwracalności stosunku wynikania. — Przegląd filozoficzny, XVI. 2—3. (Także w odbitce).

Łukasiewicz Jan Dr. W sprawie odwracalności stosunku racyi i następstwa. — Przegląd filozoficzny, XVI. 2—3. (Także w odbitce).

Stamm Edward. „Characteristica geometrica” Leibniza i jej znaczenie w matematyce. — Warszawa 1913. Str. 43—90. (Osobne odb. z Wiadomości matematycznych, XVII.) (Nadesłane).

Stamm Edw. Szkic metodologii ogólnej na podstawie genetycznej. — Warszawa 1913. Str. 28. (Odb. z Przegl. filozoficznego). (Nadesłane).

Kuszell W. Objawy psychiczne jako przedmiot badania naukowego. — Wszechświat, Warszawa, XXXII. 29.

Borowski M. O rozwoju życia psychicznego. — Świat i człowiek. Wyd. nowe. Zeszyt IV. Warszawa. Z zapomogi Kasy im. I Mianowskiego. Skł. gł. Gebethner i Wolff. 1913. Str. 127—227.

Hofyński Jan Dr. O prawach uczucia (Wiara—Nadzieja — Miłość). Kraków, nakładem księgarni S. A. Krzyżanowskiego. Warszawa, E. Wende i Sp., 1913., str. 244.

Borowski Władysław. Uczucie strachu. — Wychowanie w domu i szkole, Warszawa, VI. 2. str. 7—16.

Rzętkowska J. Kłamstwo. — Dziecko, sierpień, 1913.

Bączek Jan Ks. Prof. Z psychologii dążeń moralnych. Petersburg, skład główny w Księgarni Katolickiej, 1913, str. 38.

J. D. Dr. Potęga sugestyi. Wykład o mocy woli ludzkiej i wskazówki do jej wykonania w życiu codziennym z licznymi przykładami i dowodami z dzieł najwybitniejszych psychologów i badaczy. Wyd. 2. przejrzone i uzupełnione. (Biblioteka wiedzy ogólnej pod red. Dr. L. Böttchera). Lwów, wydawn. „Kultura i Sztuka”. Księg. Akademicka. Warszawa, E. Wende i Sp. New York, polish book imp. co., 1913, str. 120.

Jaroszyński T. Rola wzruszeń w patologii. — Gazeta lekarska, Warszawa, 1913, XXXIII. 32, 33, 34.

Wizel Adam i Zylberlastówna Natalia. Zjawiska psychogalwaniczne u umysłowo chorych. — Neurologia polska, Warszawa, maj — czerwiec, 1913.

Messing Barbara Drka. O niektórych składnikach nieorganicznych mózgu w stanie normalnym i patologicznym. — Gazeta Lekarska, Warszawa, 1913, Nr. 34.

Cybulski N. Prądy czynnościowe nerwów i ich zależność od ciepłoty. (Doniesienie tymcza-

a

sowe). — Przegląd Lekarski, Kraków, 1913, Nr. 34.

Rozwadowski Jan. O zjawiskach i rozwoju języka. 3. O poezji w języku. — Język Polski, Kraków, I. 7.

Tatarkiewicz Wł. Rozwój w sztuce. — Świat i Człowiek. Wyd. nowe. Zeszyt IV. Warszawa. Z zapomogi Kasy im. J. Mianowskiego. Skł. gł. Gebethner i Wolff. 1913. Str. 228—281.

Rogowicz Wacław. Granice wzruszeń w sztuce. (Z seryi: „Światło z pod korca“). — Tygodnik Ilustrowany, Warszawa, 1913, Nr. 35.

Rogowicz Wacław. Res realissima i res naturalissima. (Z seryi: „Światło z pod korca“). — Tygodnik Ilustrowany, Warszawa, 1913, Nr. 31.

Kotarbiński Tadeusz Dr. O rozszerzeniu sfery czynu. — Przegląd filozoficzny, XVI. 2—3.

Krzywicki L. Rozwój moralności. — Świat i Człowiek. Wyd. nowe. Zeszyt IV. Warszawa. Z zapomogi Kasy im. Dr. J. Mianowskiego. Skł. gł. Gebethner i Wolff. 1913. Str. 67—125.

Zegarliński Stan. Ks. Dr. Źródła moralności. (Kilka uwag z okazji „Źródła“ p. Świętochowskiego). Dok. — Miesięcznik kościelny, Poznań, lipiec, 1913.

Zegarliński Stan. Ks. Dr. Dobro i zło. — Miesięcznik Kościelny, Poznań, wrzesień, 1913.

Dziedziczność charakteru. — Praca, tygodnik ilustrowany, Poznań, 1913, Nr. 35.

Z. R. Nacyonalizm z punktu widzenia etyki. — Sprawa, II. 5.

Tarczewski J. Zbrodnia i kara. — Prawda, Warszawa, XXXIII. 35.

Krzywicki L. Rozwój społeczny wśród zwierząt i u rodzaju ludzkiego. — Świat i Człowiek, Wyd. nowe. Zeszyt IV. Warszawa. Z zapomogi Kasy im. Dra J. Mianowskiego. Skł. gł. Gebethner i Wolff. 1913. Str. 1—66.

Żyński Klauudyusz. Poglądy społeczno-polityczne Staszica. — Lwów. Nakładem Tow. „Biblioteka słuchaczy prawa“. 1913. Str. 21. (Odbitka z miesięcznika „Prawnik“).

Szuca Michał Dr. Lamarck i Darwin. — Miesięcznik Kościelny, Poznań, sierpień, 1913.

Radziszewski I. Ks. Dr. Credo nowożytnego fizjologa. Dok. — Ateneum Kapłańskie, Włocławek, czerwiec, 1913.

Kurcyusz A. Nowoczesna nauka o materii. — Tygodnik Polski, Warszawa, II. 32, 33.

Rutkiewicz Bohdan. Szkice o celowości w przyrodzie z szczególnym uwzględnieniem świata organicznego. (Głosy na czasie, 34). Poznań, nakł. i czcionkami druk. i księgarni Św. Wojciecha. New-York, The Polish Book Import. Co., 1913, str. 98 + 1 nb.

J. B. Świecenie organizmów a celowość. — Wszechświat, Warszawa, XXXII. 31.

b

Karoli Władysław. Co czuję wobec praw przyrody. Strzępy myśli. Wydanie popularne. Włocławek, Tłocznia braci Piotrowskich. Skł. główny w księgarniach E. Wendego i Sp. w Warszawie i H. Altenberga we Lwowie, 1913, str. 48.

Z dziejów rozwoju fizyki. Wypisy z dzieł oryginalnych zebrali i przełożyli Dr. M. Grotowski. St. Landau, M. Sadzewiczowa, Dr. W. Werner. Tom I. Mechanika i dynamiczne własności materii, Akustyka, Nauka o cieple. Warszawa, Skł. główny E. Wende i Sp. 1913. Str. VIII i 353. Z 43 fig. w tekście, 9 portretami i zdjęciem wnętrza pracowni w Lejdzie, Rb. 3.

Smoluchowski Maryan. Dzisiejszy stan teorii atomistycznej. — Kosmos, Lwów, 1913, XXXVIII. 4—6.

Klimowicz Tadeusz. Prawo Webera w fizjologii wrażliwości roślin. — Wszechświat, Warszawa, XXXII. 35.

Dawid J. Wł. Psychologia religii. — Krytyka, Kraków, lipiec-sierpień, wrzesień, 1913.

Szymeczko Jan Ks. Dr. Jezus Chrystus w świetle najstarszych dokumentów literackich. Kraków, Nakł. autora, Spółka Wyd. Polska, druk. „Prawdy“, 1913, str. 310.

P. S. Cud w pojęciu Józefa Serre. — Myśl Katolicka, Częstochowa, 1913, VI. 31, 32.

Charszewski X. Dyalogi filozoficzno-religijne. Nakładem księgarni Józefa Zawadzkiego w Wilnie, 1913, str. 307 + 4 nb.

Ochorowicz Julian. Kwestya życia po śmierci. — Sfinks, Warszawa, lipiec, 1913.

Ochorowicz Julian. Mimowolna nauka bezwiednego oszustwa. — Kuryer Warszawski, Nr. 185, 186, 187, 190, 192, 193 z 7., 8., 9., 12., 14., 15. lipca. 1913.

Znaniecki Fl. Znaczenie rozwoju świata i człowieka. — Świat i Człowiek. Wyd. nowe. Zeszyt IV. Warszawa. Z zapomogi Kasy im. J. Mianowskiego. Skł. gł. Gebethner i Wolff. 1913. Str. 283—355.

Keller Kazimierz. Po co człowiek żyje na świecie? — Myśl Niepodległa, Warszawa, Nr. 252.

b) Przekłady.

Fillion L. Cl. Historyczne istnienie Jezusa Chrystusa a racjonalizm współczesny. Tłómaczenie z francuskiego przez R. K. 1913.

Forel August prof. Zagadnienia seksualne. Ze stanowiska nauk przyrodniczych, psychologii, higieny i socjologii. Przełożone z niemieckiego. Z portretem autora i kolorowymi rycinami. Tom I., II. Warszawa, Skł. gł. w księgarni J. Rzepeckiego, 1914, str. 402, 1 + 299 + 6 tablic.

Upaniszady. Wiedza tajemna Wed indyjskich... Czkanogja, Kena, Katha, Brihadaranjaka, Iśa, Paramahansa, Kaiwalja, Nrisimba. Z sanskrytu przeł. dr. fil. Stanisław J. Michalski. Warszawa-Kraków, wydawnictwo Ultima Thule. Skł. gł.

a

w Warszawie w księg. Gebethnera i Wolffa, w Krakowie w księgarni S. A. Krzyżanowskiego. Odbito w ilości 625 numerowanych egzemplarzy na czerpanym holenderskim papierze w drukarni Uniwersytetu Jagiellońskiego. 1913, str. 138.

Volterra Vito. Henryk Poincaré. Jego matematyka. Tłum. H. G. — Wszczęświat, Warszawa, XXXII. 27, 28.

White A. D. Dzieje walki wiedzy z teologią. 31—34. — Myśl Niepodległa, Warszawa, 1913, Nr. 251—254.

c) *Prace w jęz. obcych.*

Die Philosophie der Gegenwart. Eine Internationale bibliograph. Jahresübersicht über alle auf dem Gebiet der Philosophie erschienenen Zeitschriften, Bücher, Aufsätze, Dissertationen usw. hrsg. v. Priv.-Doz. Dr. Arnold Ruge. III. Litteratur 1911. Heidelberg, Weiss, 1913. Str. XII. 313. M. 17-50 (w przedpłacie M. 15.).

L'Année psychologique. XIX. année. Publiée par H. Piéron. Paris, Masson et Cie. 1913. Str. 515, fr. 15.

Lévy-Wogue Fernand. Pages scientifiques et morales. Paris, Hachette et Co. 1913, str. XL, 517. Fr. 4.

Richter Raoul. Essays. Herg. v. Lina Richter. Leipzig, Meiner, 1913 str. XV, 416. M. 3-60.

Gardner Alice. Within our limits: essays on questions, moral, religious and historical. Unwin, 1913, str. 324.

Külpe Osw. Prof. Einleitung in die Philosophie. 6. verb. Aufl. Leipzig, Hirzel, 1913, str. X. 376. M. 5.

Jerusalem Wilh. Einleitung in die Philosophie. 5. u. 6. Aufl. 7—9. Tausend. Wien, Braumüller, 1913, str. XIV. 402. i portr. M. 7.

Debo F. Dr. Leitfaden zur Einführung in die Philosophie für höhere Schulen. Leipzig, G. Freytag, 1913. Str. 47. M. 0-90.

Rausch Alfr. Dr. Elemente der Philosophie. Lehrbuch f. höhere Schulen zur Einführung in die Philosophie. 2. umgearb. Aufl. Halle, Buchh. des Waisenhauses, 1913, str. XII. 347. M. 4-60.

Fletcher Orlin Ottman. An introduction to philosophy. Macmillan, 1913, str. 17 + 420 (6 str. bibliografii).

Fouillée A. La tache actuelle de la philosophie. — Revue des Deux Mondes, 1. maja, 1913.

Hugo Victor. Littérature et philosophie. Nelson, 1913, str. 512.

Tennant F. R. The Services of Philosophy to Theology. — The Expositor, sierpień, 1913.

Zum Thema „Philosophie und Psychologie“. Prof. Dr. Karl *Lamprecht*: Zuschrift an die Redaktion. Prof. Dr. Paul *Barth*: Erklärung. — Akademische Rundschau, Leipzig, lipiec, 1913. (Por. Ruch filozoficzny, III. 174, b).

Yance I. G. Science and Philosophy at Louvain. — The Dublin Review, lipiec, 1913.

b

Geny P. Questions d'enseignement de Philosophie scolastique. Paris, Beauchesne, 1913. Fr. 3.

Schlienger P. et Robert-Dumas A. La classe en allemand. Classe de première, mathématiques, philosophie (6-e année). Enseignement secondaire (garçons et filles). Ouvrage illustré de reproduction de tableaux de maîtres. Volume 6. (Série bleue). Marseille, 1912, str. VII. 358.

Lao-Tze. The canon of reason and virtue; being Lao-Tze's Tao teh King; Chinese and English by Paul Carus. Chicago, 1913, str. 2 + 3 — 209.

Hesiod. Theogonie. Mit Einleitung u. kurzem Kommentar versehen v. Wolf Aly. Heidelberg, Winter, 1913, str. XXIV. 69. M. 1-60. (Kommentierte griechische u. lateinische Texte. 2.).

Platon. Dialog Phaidon oder Über die Unsterblichkeit der Seele. Übers. u. erläutert v. Dr. Otto Apelt. Leipzig, Meiner, 1913, str. 155. M. 1-80. („Philosophische Bibliothek“, 147. Bd.).

Aristotle on the art of poetry; an amplified version; with supplementary illustrations for students of English, by Lane Cooper. Boston, 1913, str. 29 + 101.

Marcus Antonius, imperator. In semet ipsum libri XII. Recognovit Henricus Schenkl. Ed. maior. Leipzig, Teubner, 1913, str. XL. 267. M. 4-80. (Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum Teubneriana).

Marcus Antonius, imperator. In semet ipsum libri XII. Recognovit Henricus Schenkl. Ed. minor. Leipzig, Teubner, 1913, str. X. 168. M. 2. (Bibliotheca scriptorum graecorum et romanorum Teubneriana).

Marc-Aurèle Antonin. Pensées, précédées de la vie de cet empereur, suivies du manuel d'Épictète et du tableau de Cébès. Traduction de P. Commelin. Paris, 1913, str. X. 382.

Agrippa v. Nettesheim. Die Eitelkeit u. Unsicherheit der Wissenschaften u. die Verteidigungsschrift. Hrg. v. Fritz Mauthner. 2. (Schluss-) Bd. München, Müller, 1913, str. VII. 294. M. 4-50. („Bibliothek der Philosophen“, 8. Bd.).

Bacon Fs. Viscount St. Albans. Essays, ed. by Sydney Humphries. Macmillan, 1913, str. 30 + 371.

Thamin R. Extraits des moralistes (XVII. XVIII. XIX. siècles), avec un avertissement, des notices et des notes. Paris, Hachette et Co. 1913, str. XI, 675. Fr. 2-50.

La Rochefoucauld. Maximes. Avec biographie et notes par Marius Roustan. Paris, Larousse, 1913. Fr. 1-50.

Spinoza. Ethique démontrée suivant l'ordre géométrique et divisée en cinq parties. Text latin soigneusement revu. Traduction nouvelle, notices et notes, par Ch. Appuhn. Paris, 1913, str. 715.

Espinosa. Etica. Version castellana de Manuel Machado. (Autores celebres). Paris, 1913, str. 415.

a

La Bruyère. Les caractères ou les mœurs de ce siècle précédés du discours sur Théophraste, suivis du discours à l'Académie française. Publiés avec une notice biographique, une notice littéraire, un index analytique et des notes par G. Servois. 11-e édition revue. Paris, 1913, str. LI. 575.

La Bruyère. Les caractères. Illustrations de V. Foulquier. Tours, 1913, str. 327.

Selby-Bigge L. A. ed. British moralists: being selections from writers principally of the 18-th century. Edited with an intro. and analytical index. 2 vols. H. Milford, 1913.

Caussy F. Voltaire inédit. Le chapitre des arts de l'essai sur les mœurs. — Revue des Deux Mondes, 1. maja, 1913.

Euleri Leonh., opera omnia. Vol. X. Institutiones calculi differentialis. Ed. Gerhard. Kowalewski. Leipzig, Teubner, 1913, str. 676. M. 32.

Friedrich's des Grossen Werke. In deutscher Übersetzung. 8. Bd. Philosophische Schriften. Hrsg. v. Gust. Berthold Bolz, deutsch v. Frdr. v. Oppeln-Bronikowski. Berlin, Hobbing, 1913, str. VIII, 321 z ryc. i 14 tabl. M. 10.

Rousseau J. J. Les Rêveries du Promeneur solitaire. Paris, Payot et Co., 1913. Fr. 3.

Kant Im. Briefwechsel. In 3 Bdn. Hrsg. v. H. E. Fischer. München, Müller, 1913, str. 400. M. 5. („Bibliothek der Philosophen“. 7. Bd.)

Royer-Collard. Les Fragments philosophiques. Réunis et publiés pour la première fois à part, avec une introduction sur la philosophie écossaise et spiritualiste au XIX. siècle; par André Schimberg. Paris, Alcan, 1913, str. CXLVIII. 326. Fr. 6. (Collection historique des grands philosophes).

Herbart Joh. Frdr. De attentionis mensura causis primariis. Aus dem Latein v. P. Hauptmann. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1913, str. 83. M. 1. („Mann's Frdr. pädagogisches Magazin“. 499. Heft.)

Schleiermacher Fr. D. E. Werke. Auswahl in 4 Bdn. Mit 1 Bildnis Schleiermachers u. einem Geleitwort v. Prof. Dr. Aug. Dorner hrsg. u. eingeleitet v. Dr. Otto Braun u. Prof. D. theol. Joh. Bauer. 2. Bd. Entwürfe zu e. System der Sittenlehre, nach den Handschriften Schleiermachers neu hrsg. u. eingeleitet v. Otto Braun. Leipzig, Meiner, 1913, str. XXX. 703. M. 12·50. („Philosophische Bibliothek“. 137. Bd.)

Hegel Geo Wilh. Frdr. Sämtliche Werke. Unter Mitwirkung v. Dr. Otto Weiss hrsg. v. Geo. Lasson. 7. Bd.: Schriften zur Politik u. Rechtsphilosophie. Hrsg. v. Past. Geo Lasson. Leipzig, Meiner, 1913, str. XXXVIII. 513. M. 7. („Philosophische Bibliothek“, 144. Bd.)

Schelling F. W. J. Die Weltalter. Hrsg. m. Einleitung u. Anmerkungen v. Prof. Dr. Ludw. Kuhlenbeck. Leipzig, Reclam jun., 1913, str. 236. M. 1. („Universal-Bibliothek“, Nr. 5581—5583).

Schopenhauer Arth. Sämtliche Werke. Hrsg. v. Prof. Dr. P. Deussen. 4. Bd. Parerga u. Paralipomena. Kleine philosoph. Schriften. I. Bd.

b

1—3 Taus. München, Piper u. Co., 1913, str. X. 582. M. 8.

Schopenhauer A. Sämtl. Werke. Genaue Textausg. m. d. letzten Zusätzen. Neu durchgesehen. Mit einer biogr. Einleitung von Max Frischeisen-Köhler. 8 Bde. Berlin, A. Weichert, 1913. (SS. 298, 460; 798; 414, 477 u. 637 mit Fig. und Bildnis). In 4 Leinw. Bdn. M. 3.

Schopenhauer. Die Welt als Wille u. Vorstellung. Hrsg. v. Ludw. Berndl. 2. (Schluss-) Bd. (Schopenhauers Werke III). München, Müller, 1913, str. VII. 831. M. 7·50. („Bibliothek der Philosophen“. 10. Bd.)

Schopenhauer Arth. Aphorismen zur Lebensweisheit. Düsseldorf, Ohle, 1913, str. 299. M. 2·80.

Renouvier Ch. Essais de critique générale; deuxième essai. Traité de psychologie rationnelle d'après les principes du criticisme. T. 1. T. 2. Paris, A. Colin, 1912, str. 402, 390.

Taine H. Les philosophes classiques du XIX. siècle en France. 11. édition. (Bibliothèque variée). Paris, 1912, str. X, 381.

Nietzsche Frdr. Werke. Taschen-Ausgabe. XI. (Schluss-) Bd. Aus dem Nachlaß 1883/88. Der Fall Wagner. Nietzsche contra Wagner. Ecce Homo. Leipzig, Kröner, 1913, str. XLV, 433. M. 4.

Nietzsche Friedrich Wilhelm. Complete works: The first complete and auth. Eng. translation; ed. by Oscar Levy. In 18 v. V. 18. Macmillan, 1913, str. 35 + 415.

Emerson Ralph Waldo. An Emerson treasury. (Queen's lib.). Siegle, 1913.

Abhandlungen aus dem Gebiet der Philosophie und ihrer Geschichte. Eine Festgabe zum 70. Geburtstag Georg Freiherrn von Hertling gewidmet von seinen Schülern und Verehrern Matthias Baumgartner, Clemens Baumker, Ludw. Baur u. a. Freiburg i. B., Herder, 1913. Str. VIII. 399 mit Bildnis. M. 13·50.

Bury J. B. A history of freedom of thought. (Home university library). Williams and N., 1913, str. 252.

Diès Auguste. Revue critique d'histoire de la philosophie antique. Paris, Rivière et Co. 1913, str. 32. (Extrait de la „Revue de philosophie“).

Taylor H. Osborn. Ancient ideals; a study of intellectual and spiritual growth from early times to the establishment of Christianity. 2 v. 2-d ed. New York, 1913.

Dreus Arth. Prof. Dr. Geschichte des Monismus im Altertum. Heidelberg, Winter, 1913, str. XI. 429. M. 6. („Synthesis“. 5. Bd.)

Silacara Bhikkhu. Das Ichproblem im Buddhismus. Vortrag. Übers. v. A. Eichelberger. Breslau, Markgraf, 1913. Str. 27. M. 0·40.

Die Fragen des Milindo. Ein historischer Roman, enth. Zwiegespräche zwischen e. Griechenkönig und e. buddhistischen Mönche über d. wichtigsten Punkte der buddh. Lehre. Aus dem Pali zum ersten Male vollständig ins Deutsche übers.

a

v. Bhikkhu Nyanatiloka, 1. Lieferung. (S. 1—80). Breslau, Markgraf, 1914. M. 2.

Faber Geo Dr. Buddhistische u. neutestamentliche Erzählungen. Das Problem ihrer gegenseitigen Beeinflussung, untersucht. Leipzig, Hinrichs, 1913, str. 70. M. 2·50. („Untersuchungen zum Neuen Testament“. 4. Heft.)

Schroeder Leop. v. Reden u. Aufsätze, vornehmlich üb. Indische Literatur u. Kultur. Leipzig, Haessel, 1913, str. XVI. 430 z. portr. M. 7·50.

Jéquier G. Histoire de la civilisation égyptienne des origines à la conquête d'Alexandre. Paris, Payot et Cie. Fr. 3·50.

Baillet Jules. Le Régime pharaonique dans ses rapports avec l'évolution de la morale en Egypte. T. I. Blois, Rivière, 1912, str. XV. 436.

Ritter H. i L. Preller. Historia philosophiae graecae. Testimonia auctorum conlegerunt notisque instruxerunt R. et P. Ed. IX quam curavit Eduard Wellmann. Gotha, Perthes, 1913, str. VI. 606. M. 12.

Coterill H. B. Ancient Greece: a sketch of its art, literature and philosophy. Harrap, 1913, str. 594.

Tod M. N. Three Greek Numeral Systems. The Journal of Hellenic Studies. 33. 1.

Gabe S. Dr. Die geistigen und sozialen Bestrebungen Athens im 5. vorchristlichen Jahrh. im Spiegel der aristophanischen Komödie. I. Tl. Die geistigen Bestrebungen. Czernowitz, R. Schally, 1913. Str. 55. M. 1·50.

Heinisch Paul Prof. Dr. Griechische Philosophie und Altes Testament. Die palästinensischen Bücher. Münster, Aschendorff, 1913. Str. 80. M. 1.

Bousset W. Altes Christentum und griechische Philosophie. — Theologische Rundschau, maj, 1913.

Stiegele Paul. Dr. Der Agennesiebegriff in der griechischen Theologie des 4. Jahrh. Ein Beitrag zur Geschichte der trinitar. Terminologie. Freiburg i/B. Herder, 1913, str. XIV. 144. M. 3. („Freiburger theologische Studien“. 12. Heft.)

Schwarz H. Prof. Dr. Der Gottesgedanke in der Geschichte der Philosophie. 1. Tl. Von Heraklit bis Jakob Böhme. Heidelberg, Winter, 1913, str. VIII. 612. M. 5·80. („Synthesis“. IV. Bd.)

Vorländer K. Geschichte der Philosophie. I. Bd. Altertum, Mittelalter und Übergang zur Neuzeit. 4. Aufl. Leipzig, Meiner, 1913. Str. XII. 368. M. 4·50.

Eicken Heinr. Dr. Geschichte u. System der mittelalterlichen Weltanschauung. 2. Aufl. (Anastat. Neudr.) Stuttgart, Cotta Nachf. 1913, str. 822. M. 16.

Hadley Arth. Twining. Some influences in modern philosophic thought; being the fifth series of John Calvin Mc Nair lectures before the University of North Carolina, delivered at Chapel Hill, April 19. and 20. 1912. New Haven, 1913, str. 7 + 146.

Temple William. The faith and Modern thought. Six lectures. (Macmillan's theological library). Macmillan, 1913, str. 184.

b

Fischl Otto Dr. Der Einfluss der Aufklärungsphilosophie auf die Entwicklung des Strafrechts in Doktrin, Politik u. Gesetzgebung u. Vergleichung der damaligen Bewegung mit den heutigen Reformversuchen. Breslau, Schletter, 1913. Str. XIV. 265. M. 6·50.

Heidel W. A. On certain fragments of the Pre-Socratics: Critical Notes and Elucidations. Proceedings of the American Academy of Arts and Sciences, maj, 1913.

Crusius O. Heraklit und Pindar. Blätter f. d. Gymnasialschulwesen, maj—czerwiec 1913.

Löwenheim Luis Dr. Die Wissenschaft Demokrits und ihr Einfluss auf die moderne Naturwissenschaft. (Beilage zu Heft 4 des Archivs für Geschichte der Philosophie, Bd. XXVI). Berlin, 1913.

Heeg I. Dr. Pseudodemokritische Studien. Berlin, Reimer, 1913, str. 59. M. 2·50. („Abhandl. der königl. preuss. Akad. der Wissenschaften. Jahrg. 1913. Philosophisch-historische Classe“. No. 4.)

Ferguson A. S. The impiety of Socrates.—The Classical Quarterly, lipiec, 1913.

Diès A. Platonica.—Rev. de Philologie, de Littérature et d'Histoire Anciennes, 37. 1.

Corssen P. In Platonis Symp. 200 D. Berliner Philologische Wochenschrift, 33. 22.

Philipp H. Zur Chronologie des Platonischen Dialoges Kritias.—Berliner Philologische Wochenschrift 33. 33.

Corssen P. In Platonis Men. 85 C.—Berliner Philologische Wochenschrift 33. 33.

Stocks J. L. The argument of Plato, Protagoras 35, 1, b—35, 6, c.—The Classical Quarterly, kwiecień, 1913.

Ferber I. Der Lustbegriff in Platons Gesetzen. — Neue Jahrbücher f. d. klass. Altertum, Gesch. u. deutsche Litteratur, XVI. 31, 5.

Hoffmann E. Platonismus in Frankreich.—Internationale Monatsschrift, czerwiec 1913.

Bitterauf K. E. Der Schlussteil der Aristotelischen Biologie. Beiträge zur Textgeschichte und Textkritik der Schrift „De generatione animalium“. Kempten, Gymnasialprogramm, 1913.

Terzaghi N. Sulla „Katharsis“ di Aristotele. Classici e Neolatini, wrzesień—grudzień 1913.

Wilson I. C. On the meaning of λόγος in certain passages in Aristotle's Nicomachean Ethics.—The Classical Review, czerwiec, 1913.

Radin M. Zu den Pseudoaristotelischen Mirabiles auscultationes.—Berliner philologische Wochenschrift, 33. 17.

Atzert C. A. Handschriftliches zu Ciceros De officiis.—Rheinisches Museum für Philologie, N. F. 68. 3.

Sonnenburg P. E. De Ciceronis officina.—Rheinisches Museum für Philologie, N. F. 68. 3.

Fessier Frz. Benutzung der philosophischen Schriften Ciceros durch Lactanz. Ein Beitrag

a

zur klass. Philologie. Leipzig, Teubner, 1913, str. VII. 56. M. 2·50.

Lagrange. Marc-Aurèle; le jenne homme, le philosophe, l'empereur.—Revue biblique internationale, lipiec, 1913.

Meyer-Steineg Thdr. Ein Tag im Leben des Galen. Mit Titelholzschn. v. F. H. Ehmcke. Jena, Diederichs, 1913, str. 63. M. 1·50.

Fuller B. A. G. The problem of evil in Plotinus. New York, 1913, str. 336.

Bidez I. Vie de Porphyre. Le philosophe néoplatonicien. Avec les fragments des traités *Ἐπεὶ ἀγαμάτων* et de regressu animae. Gand, E. v. Goethem, 1913.

Bertvond L. Saint Augustin. IV. La vie cachée. Revue des Deux Mondes, 15. maja 1913.

Paccard A. J. Etude sur l'Islam primitif. La morale d'Islam d'après le Coran (thèse). Alençon, 1913, str. 128.

Hocedes E. Les trois premières traductions du De orthodoxa fide de saint Jean Damascène. Le Musée belge, 15. kwietnia 1913.

Schmeidler B. Der Briefwechsel zwischen Abälard und Heloise ein Fälschung?—Archiv f. Kulturgeschichte, XI. 1.

Dreiling Raymund Dr. Pat. Der Konzeptualismus in der Universalienlehre des Franziskanerbischofs Petrus Aureoli (Pierre d'Auriol). Nebst biographisch-bibliograph. Einleitung. Münster, Aschendorff, 1913, str. XIII. 224. M. 7·50. („Beiträge zur Geschichte der Philosophie des Mittelalters“ XI. Bd. 6. Heft).

Lucaciu M. fr. I. O. P. Thomas et Molina. Expositio systematica doctrinae D. Thomae Aquinatis de Gratia Divina Efficaci comparata cum Molinae theoria. Blasi, typis typographiae Seminarii theol. gr. cat. Lwów, Zienkowicz i Chęciński, 1912, str. 227+9 nlb.

Kern Fritz. Humana Civilitas, (Staat, Kirche und Kultur). Eine Dante-Untersuchung. Leipzig K. F. Koehler, 1913. M. 7·50.

Cochin Denys. Descartes. Paris, Alcan, 1913. Fr. 5. („Les grands philosophes“).

Barth Heinr. Dr. Descartes' Begründung der Erkenntnis. Bern, Drechsel, 1913, str. 90. M. 2·80.

Wieleitner H. Ueber zwei algebraische Einleitungen in Descartes' „Géométrie“. Blätter f. d. Gymnasialschulwesen, maj—czerwiec, 1913.

Delbos V. La controverse d'Arnauld et de Malebranche sur la nature et l'origine des idées. Annales de philosophie chrétienne, maj—czerwiec, 1913.

Suarès André. Trois Hommes. Pascal-Ibsen-Dostoiëwski. Paris, Editions de la Nouvelle Revue Française, 1913. Fr. 3·50.

Brunetière Ferd. Bossuet. Préface de Victor Giraud. Paris, Hachette et Cie. 1913. Str. XXVIII. 285. Fr. 3·50.

Auerbach Berth. Spinoza. Ein Denkerleben. Mit einer Einleitung von Bettelheim. Leipzig, Hesse u. Becker, 1913. Str. 295. M. 1·20. (Hesse's Volksbücherei, Nr. 812—815).

b

Hart Frederick E. The philosophical treatment of divine personality: from Spinoza to Hermann Lotze. C. H. Kelly, 1913, str. 156.

Baldwin Bird T. John Locke's contribution to education; repr. from The Sewanee Review for April, 1913. Sewanee, 1913, str. 13.

Steinmann H. G. Dr. Über den Einfluss Newtons auf die Erkenntnistheorie seiner Zeit. Rom, Cohen, 1913, str. III. 82. M. 2.

Kabitz Willy Dr. Über eine in Gotha aufgefundenene Abschrift des v. S. König in seinem Streite mit Maupertuis u. der Akademie veröffentlichten, seinerzeit für unecht erklärten Leibnizbriefes. Berlin, Reimer, 1913, str. 632—638. M. 0·50. (Aus: „Sitzungsber. der preuss. Akad. d. Wiss.“)

Girardin comte de. Iconographie de J. J. Rousseau. Portraits, Scènes, Habitations, Souvenirs. Préface du vicomte Eugène-Melchior de Vogüé. Paris, Eggimann, 1913, str. 344 i 16 tablic.

Cru L. Loyalty. Diderot as disciple of English thought. (Columbia univ. studies in Romance philology and literature). New York, 1913, str. 13+498 (5 stron bibliografii).

Mesrobian Avèdik. Les conceptions pédagogiques de Diderot. (Thèse). Paris, 1913, str. 168.

Turgeon C. H. La valeur d'après les économistes anglais depuis Adam Smith jusqu'à nos jours (thèse). (Université de Rennes. Faculté de droit). Rennes, 1913, str. 623.

Charles Pierre S. J. La Métaphysique du Kantisme II. Le Rôle des catégories. La Chapelle-Montligeon (Orne). 1913, str. 25.

Charles Pierre. La Métaphysique du Kantisme. III. Les Formes de l'intuition sensible. Paris, Rivière et Co. 1913, str. 26. (Extrait de la „Revue de philosophie“).

Birven Henri Clem. Dr. Immanuel Kants transzendente Deduktion. Berlin, Reuther u. Reichard, 1913, str. IV. 55. M. 2·50. („Kantstudien“ No. 29).

Buchman Art. Dr. Kants Lehre vom kategorischen Imperativ. Eine Einführung in die Grundfragen der Kantischen Ethik. Leipzig, Meiner, 1913, str. IX. 125. M. 2. („Wissen u. Forschen“. 1. Bd.).

Jordan E. Constitutive and regulative principles in Kant. (Not for sale). E. Jordan, 1913.

Grosz Fel. Kant u. wir. Eine Darstellung der Kantischen Philosophie als der einzig mögl. Grundlage einer Kultur der Zukunft, zugleich eine Berichtigung des monist. u. anderer moderner Kulturideale. Heidelberg, Weiss, 1913, str. 63. M. 0·80.

Ritzer Frz. Dr. Fichtes Idee einer Nationalerziehung u. Platons pädagogisches Ideal. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1913, str. VIII. 165 M. 2. („Mann's Frdr. pädagogisches Magazin“. 496. Heft).

Buchenau Art. Dr. Die philosophischen Grundlagen der Fichteschen Erziehungslehre. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1913, str. 15. M. 0·25.

a

(„Mann's Frdr. pädagogisches Magazin“ 518. Heft).

Méra G. L'esthétique de Chateaubriand. Genèse et développement. Etude psychologique. (Extrait de „la Jeune Fille contemporaine“). Paris, 1913, str. 94.

Bergmann Ernst. Ernst Platner u. die Kunstphilosophie des 18. Jahrh. Nach ungedr. Quellen dargestellt. Im Anh. Platners Briefwechsel m. dem Herzog v. Augustenburg üb. die Kantische Philosophie u. a. Leipzig, Meiner, 1913, str. XV. 349. M. 10.

Propst Herm. Dr. Johann Jakob Wagner's Philosophie der Erziehungskunst, eine Pädagogik der Schelling'schen Schule, dargestellt u. ideengeschichtlich untersucht u. gewürdigt. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1913, str. XI. 204. M. 2·70. („Mann's Frdr. pädagogisches Magazin“ 520. Heft).

Schneppe Rob. Dr. Görres' Geschichtsphilosophie. Frühzeit. Berlin-Wilmersdorf, 1913. Str. 56. M. 1·80 (Abhandlungen zur mittleren und neueren Geschichte, Heft 50).

Schmitt C. Schopenhauers Rechtsphilosophie ausserhalb seines philosophischen Systems. Monatschrift für Kriminalpsychologie und Strafrechtsreform, kwiecień, 1913.

Gebhardt Carl. Schopenhauer-Bilder. Grundlagen e. Ikonographie. Hrg. v. der Stadtbibliothek Frankfurt a. M. Frankfurt, Baer u. Co. 1913, str. 60. M. 1.

Wentscher Max. Hermann Lotze. 1. Bd. Lotzes Leben u. Werke. Heidelberg, Winter, 1913, str. VI. 376 i 2 portr. M. 8.

Rosenbauer A. Leconte de Lisle's Weltanschauung. Eine Vorstudie zur Aesthetik der école parnassienne. Programm. Regensburg, Altes Gymnasium, 1913.

Müller W. Die Selbstbiographie Herbert Spencers. — Das neue Jahrhundert 5. 21.

Blach Sam. Dr. Herbert Spencers Erziehungslehre (Progr) Berlin, Weidmann, 1913, str. 18. M. 1.

Michaelis P. Philosophie und Dichtung bei E. Renan. Berlin, E. Ebering. M. 4. (Romantische Studien. Heft XIII).

Giraud Victor. Essais sur Taine. Son œuvre et son influence d'après les documents inédits. Avec des extraits de 40 articles de Taine non recueillis dans ses œuvres. 5. édition revue et corrigée. Paris, Hachette et Co., 1912, str. XXXI. 362. Fr. 3·50.

Ziegler Th. Nietzsche gegen Sokrates. — Süd-deutsche Monatshefte, czerwiec 1913.

Jesinghaus Walt. Nietzsche u. Christus. Berlin, Schweizer u. Co., 1913, str. 88. M. 2.

Wiesner F. Nietzsche u. das freie Christentum. Bamberg, Handels-Druckerei u. Verlagsh. 1913, str. 47. M. 0·20. („Volksschriften zum Umwälzung der Geister“ 102. Heft).

Scheffauer H. A Correspondence of Nietzsche and Strindberg. — The North American Review, sierpień, 1913.

b

d'Ardeschah I. P. Eine slavische Eroberung Nietzsches. — Die Tat, sierpień, 1913.

Chatterton Hill G. Gobineau, Nietzsche, Wagner. — The Nineteenth Century and after, maj, 1913.

Breitenbach W. Dr. Die Gründung und erste Entwicklung des deutschen Monistenbundes. Brockwede, Dr. W. Breitenbach, 1913. Str. 109. M. 1.

Gillouin René. Essais de critique littéraire et philosophique; (Mme de Noailles, Mme Colette Willy, Maurice Barrès, Charles Demange, Jean Moréas, William James). Paris, Grasset, 1913, str. 297. Fr. 3·50.

Rougier L. Henri Poincaré et la mort des vérités nécessaires. (Extrait de „la Phalange“). Paris, 1913, str. 22.

Jones W. Tudor. An interpretation of Rudolf Eucken's philosophy. (Crown theological lib.). New York, 1913, str. 250.

Goblet d'Alviella comte. La sociologie de M. Durkheim et l'histoire des religions (Extrait de la „Revue de l'histoire des religions, t. 68. p. 192—221). Paris, 1913, str. 31.

Grandjean Fr. Une révolution dans la philosophie. La doctrine de M. Henri Bergson. Paris, Alcan. Fr. 2·50.

Marck S. Die Philosophie Henri Bergsons. — Nord u. Süd, maj, 1913.

Bonhoff K. Aus Henri Bergsons Hauptwerken. — Protestantische Monatshefte, 17, 5.

Benda I. Réponse aux défenseurs du Bergsonisme. — Mercure de France. 1. i 16. lipca, 1913.

Valhinger Hans. Die Philosophie des Als Ob. System der theoret. prakt. u. religiösen Fiktionen der Menschheit auf Grund e. idealist. Positivismus. Mit. e. Anh. üb. Kant u. Nietzsche. 2. durchgeseh. Aufl. Berlin, Reuther u. Reichard, 1913, str. XXXV. 804. M. 16.

Bermays Paul. Über den transcendentalen Idealismus. Göttingen, Vandenhoeck u. Ruprecht, 1913, str. 30. M. 0·80. (Aus: „Abhandlungen der Fries'schen Schule“).

Ostwald Wilh. Monistische Sonntagspredigten. 3. Reihe. Leipzig, Akadem. Verlagsgesellschaft, 1913, str. IV. 192. M. 1.

Rothe Gust. Was ist der Raum? Eine monist. Frage. Leipzig, Verlag Unesma, 1913, str. V. 42. M. 1·50. („Annalen der Natur- u. Kulturphilosophie“ 12. Bd. 3. Beiheft).

Altschul S. E. Die logische Struktur des historischen Materialismus. — Archiv für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, 37. 1.

Baumann Jul. Prof. Abriss e. Systems des rationalen Pragmatismus. Zugleich eine Widerlegung des Materialismus u. des Monismus. (Zu meinem goldenen Doktorjubiläum). Langensalza, Beyer u. Söhne, 1913, str. 41. M. 0·75. („Mann's Frdr. pädagogisches Magazin“ 500. Heft).

a

Edwin B. Holt. The place of illusory experience in a realistic world. (In *The new realism*). New York, 1912, str. 491.

Jevons Fk. Byron. Personality. New York, 1913, str. 7+172.

Ladevèze E. La loi d'universelle relation. Premières lignes d'une philosophie basée sur la négation du sujet connaissant. Paris, Alcan, 1913. Fr. 2:50.

Glawe Walth. Prof. Dr. Buddhistische Strömungen der Gegenwart. Berlin-Lichterfelde, Runge, 1913, str. 40. III. M. 0:50. („Zeit- u. Streitfragen“. 12. Heft).

Fouillée Alfr. Esquisse d'une interprétation du monde. Paris, Alcan, Fr. 7:50.

Reinke I. Wichtige Probleme der Weltanschauung. Deutsche Rundschau, maj, 1913.

Mercier, Cardinal Desiré Felicien François Joseph. New logic. Chicago, 1912, str. 410.

Dittes Frdr. Dr. Lehrbuch der praktischen Logik. 15. Aufl. Leipzig, I. Klinkhardt, 1913. Str. VIII. 70. M. 1.

Stapfer P. La fin de la vieille logique et l'essai d'une méthode nouvelle. Bibliothèque Universelle et Revue suisse, czerwiec, 1913.

Koppelman Wilhelm Prof. Dr. Untersuchungen zur Logik der Gegenwart. 1. Tl. Lehre vom Denken u. Erkennen. Berlin, Reuther u. Reichard, 1913, str. VIII. 278. M. 6:50.

Barthel E. Elemente der transcendentalen Logik. Histor. Einleitung und Erstes Viertel. Dissertation, Strassburg, 1913. Str. 99.

Plessner Helmuth. Die wissenschaftliche Idee. Ein Entwurf üb. ihre Form. Heidelberg, Winter, 1913, str. 152. M. 3:80 („Beiträge zur Philosophie“. 3).

More L. Trenchard. An essay on the Scientific method. Cincinnati, 1913, str. 27.

Gény Paul. Comment présenter la définition de la vérité. La Chapelle-Montligeon (Orne). 1913, str. 14.

Ach Narciss. Über die Erkenntnis a priori insbesondere in der Arithmetik. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1913, str. V. 70. M. 2:25 („Untersuchungen zur Psychologie u. Philosophie“ II. Bd. 2. Heft).

Bon Fred. Ist es wahr, dass $2 \times 2 = 4$ ist? Eine experimentelle Untersuchung. 1. Bd. Von den Begriffen, den Urteilen u. der Wahrheit. Leipzig, Reinicke, 1913, str. XXVIII. 523. M. 12.

Nys D. La notion de temps. Deuxième édition remaniée et augmentée. 1913. Fr. 5.

Silfverberg K. W. Der Wirklichkeitsdualismus in seiner konkretesten Gestalt. Eine erkenntnistheoret. Begriffsbestimmung. Leipzig, Kröner, 1913, str. 80. M. 2.

Westermann Herm. Wirklichkeit. Vorurteilsfreie Darlegungen. Leipzig, Heims, 1913, str. VIII. 50. M. 0:80.

Francke Karl Cr. Metanoetik. Die Wissenschaft v. dem durch die Erlösung veränderten

b

Denken. Leipzig, Deichert Nachf., 1913, str. III. 169. M. 4.

Marbe Karl Prof. Dr. Die Aktion gegen die Psychologie. Eine Abwehr. Leipzig, Teubner, 1913, str. 32. M. 0:80.

Garvie A. E. Psychology and Exegesis. — The Expositor, sierpień, 1913.

Peters W. Dr. Die Beziehungen der Psychologie zur Medizin u. die Vorbildung der Mediziner. Würzburg, Kabitzsch, 1913, str. IV. 33. M. 1:20.

Baldwin Ja. Mark. The history of psychology. (History of the sciences ser.). New York, 1913.

Major Dawid R. The elements of psychology, Columbus, Ohio, 1913, str. 411.

M'Hardy Reo G. The higher powers of the soul. (Short course ser.). New York, 1913, str. 8+134.

Corey Jasper W. M. D. The soul; ist organ and development from man to superman. Los Angeles, 1913, str. 9+148.

Joteyko J. Les défenses psychiques. La Fatigue. — La Revue Psychologique, Bruxelles, 1913, VI. 2.

Franz V. Dr. Der Lebensprozess der Nerven-elemente. Wiesbaden, Bergmann, 1913, str. VII. 58 i 23 fig. M. 2:40. („Grenzfragen des Nerven- u. Seelenlebens“. 92. Heft).

Delage P. Recherches expérimentales sur le sens de position a l'aide de nouvelles illusions tactiles. Toulouse, Dirion, 1913, str. 43. Fr. 1:50.

Königswald Rich. Prinzipienfragen der Denkpsychologie. Vortrag. Berlin, Reuther u. Reichard, 1913, str. 45. M. 1:20. (Aus: „Kantstudien“).

Offner Max Dr. Das Gedächtnis. Die Ergebnisse der experimentellen Psychologie u. ihre Anwendung in Unterricht u. Erziehung. 3. verm. u. teilweise umgearb. Aufl. Berlin, Reuther u. Reichard, 1913, str. XII. 312. M. 4:20.

Myers Garry C. A study in incidental memory. (Archives of Psychology, No. 26, February, 1913). New York, 1913, str. 108.

Berol Felix. The Berol system of memory training and mental efficiency 5 vol., New York, 1913.

Lobsien Max. Das Gedächtnis. Eine übersichtliche Darstellung der Ergebnisse u. der neuesten Forschungen. Osterwieck, Zickfeldt, 1913, str. VIII. 268. M. 3:30. („Der Bücherschatz des Lehrers“. 21. Bd.).

Benussi Vittorio Dr. Psychologie der Zeitauffassung. Heidelberg, Winter, 1913, str. X. 581 z 36 fig. i 60 Diagr. M. 9. („Die Psychologie in Einzeldarstellungen“).

Hollingworth H. L. The psychology of advertising. (Reprinted from the Psychological Bulletin, May, 1912, Vol. 9. No. 5), str. 3.

Rogmann Joannes Dr. S. J. De timore. Tractatio psychologica et moralis, quam instituit R.

a

- Luxemburg, Schummer, 1913, str. XII. 219. M. 2.50.
- Rau Hans.** Die Grausamkeit, m. besond. Bezugnahme auf sexuelle Faktoren. 3. verm. Aufl. Berlin, Barsdorf, 1913, str. VIII. 280 z 24 ryc. M. 4.
- Schlechtweg Wilh.** Moderne Willenstheorien. (Diss.). Elmshorn, Groth, 1913, str. 131. M. 1.80.
- Martin E.** Psychologie de la volonté. Préface de M. P. Malapert. Alcan. 1913, str. 180.
- Tabourier L. abbé.** L'Âme percheronne. Etude psychologique en marge des Vieux almanachs et journaux. Bellême (Orne), Levayer, 1913, str. VIII. 63.
- Burchard Ernst Dr.** Zur Psychologie der Selbstbeziehung. Berlin, Adler-Verlag, 1913, str. 34. M. 1 („Beiträge zur forensischen Medizin“. 5. Heft).
- Sidis Boris M. D.** The psychology of laughter. New York, 1913, str. 9+300.
- Bryant Sophie.** The genius of Gael: a study in Celtic psychology. Unwin, 1913, str. 292.
- Cazamian Louis.** Etudes de Psychologie Littéraire: L'évolution intérieure du goût. — L'intuition panthéiste chez les romantiques Anglais. — Le mécanisme de l'humeur. — Le romantisme français et l'esprit germanique. — Les sentiments anglais et l'entente cordiale. — Histoire littéraire et histoire sociale. — La cité de la nuit tragique. — Paris, Payot et Co, 1913. Fr. 3.50.
- Bally Ch.** Le langage et la vie. Heidelberg, C. Winter, 1913. M. 1.60.
- Boutan L.** Pseudo-langage. Extr. des Actes de la Société linnéenne de Bordeaux, 1913, str. 80.
- Prince Marton M. D. and others, eds.** Studies in abnormal psychology. 2 v. Boston, 1913.
- Jaspers Karl Dr.** Allgemeine Psychopathologie. Ein Leitfaden f. Studierende, Ärzte und Psychologen. Berlin, Springer, 1913, str. XVI. 338. M. 8.80.
- Wells Frederic Lyman.** The advancement of psychological medicine. (Reprinted from the Popular Science Monthly, January, 1913), str. 177—186.
- Marcuse Harry Dr.** Energetische Theorie der Psychosen u. abnormen Bewusstseinszustände. Saalfeld, Sommerstein-Verlag, 1913, str. VII. 118. 5 fig. M. 0.50.
- Hitschmann Eduard.** Freud's theories of the neuroses. (Nervous and mental disease Monograph, No. 17.). New York, 1913, str. 154.
- Pfister Osk. Dr.** Die psychoanalytische Methode. Eine erfahrungswissenschaftlich-systemat. Darstellung. Mit einem Geleitwort v. Prof. Dr. S. Freud. Leipzig, Klinkhardt, 1913, str. VIII. 512. M. 11. („Pädagogium“. 1. Bd.).
- Grellety.** Névrosés et décadents. Considérations générales. Mâcon, 1913, str. 24.
- Goldstein L. Dr.** Ueber Uphasie und Apraxie. Berlin, Fischer, 1913. Str. 29 z fig. M. 0.60.
- Bell Ernest ed.** The inner life of animals: a series of stories illustrating various mental

b

- traits found in the sub-human animals. Bell, 1913, str. 144.
- Menault Ernest.** L'Intelligence des animaux. Ouvrage illustré de 58 gravures sur bois par E. Bayard. Paris, Hachette et Co., 1913, str. 234. Fr. 2.
- Groos Karl Prof. Dr.** Das Seelenleben des Kindes. Ausgewählte Vorlesungen. 4. durchgesehene u. ergänzte Aufl. Berlin, Reuther u. Reichard, 1913, str. IV. 334. M. 4.80.
- Meumann Ernst Prof.** Vorlesungen zur Einführung in die experimentelle Pädagogik u. ihre psychologischen Grundlagen. 2. Bd. 2. umgearb. u. verm. Aufl. Leipzig, Engelmann. 1913, str. XIV. 800 z 39 fig. i 1 tabl. M. 11.
- Dumville Benjamin.** Child mind: an introduction to psychology for teachers. Clive, 1913, str. 222.
- Stössner Art. Prof. Dr.** Lehrbuch der pädagogischen Psychologie. Auf Grundlage der physiologisch-experimentellen Psychologie bearbeitet. Mit 41 Fig. im Text und zahlreichen Anwendungsaufgaben. 4. verb. Aufl. Leipzig, J. Klinkhardt, 1913. Str. VIII. 244. M. 4.
- Baldwin Bird T.** Educational psychology at the Cleveland meeting of the American Psychological Association. Swathmore, Pa., 1913, str. 164—170.
- Schulze Rud.** Aus der Werkstatt der experimentellen Psychologie u. Pädagogik, 3. wesentlich erweitert. Aufl. Leipzig, Voigtländer, 1913, str. XII. 353 i 611 ryc. M. 6.
- Baumker Clem. Prof. Dr.** Anschauung u. Denken. Eine psychologisch-pädagog. Studie. Paderborn, Schöningh, 1913, str. VIII. 156. M. 2.
- Picht Carl Dr.** Hypnose, Suggestion u. Erziehung. Leipzig, Kröner, 1913, str. XII. 72. M. 2.
- Hutchison Alice Marion.** Hypnotism and Self-education. (People's books). New York, str. 7+9—91.
- Canestrini Silvio Dr.** Über das Sinnesleben der Neugeborenen. (Nach physiolog. Experimenten). Berlin, Springer, 1913, str. IV. 104, 60 fig. i 1 tabl. M. 6. („Monographien aus dem Gesamtgebiete der Neurologie u. Psychiatrie“. 5. Heft).
- Tluchoř Alois.** Das Märchen in der Seele des Kindes. Pädopsychologische Studie. Langensalza, Beyer u. Söhne, 1913, str. 18. M. 0.25. („Mann's Frdr. pädagogisches Magazin“ 529. Heft).
- Gassmann E. u. E. Schmidt.** Die Fehlererscheinungen beim Nachsprechen von Sätzen u. ihre Beziehung zur sprachlichen Entwicklung des Schulkindes. Experimentelle Untersuchungen über den sprachl. Auffassungsumfang des Schulkindes II. Leipzig, Quelle u. Meyer, 1913, str. VII. 289. M. 7.60. („Wissenschaftliche Beiträge zur Pädagogik u. Psychologie“, 2. Heft).
- Betts J. Herb.** Social principles of education New York, 1913, str. 17+318.

a

Lotze Herm. Geschichte der Aesthetik in Deutschland. Auf Veranlassung u. m. Unterstützung Sr. Maj. des Königs v. Bayern Maximilian II. hrsg. durch die histor. Commission bei der Königl. Akad. der Wissenschaften. München 1868. (Anastat. Neudr.) Leipzig, Meiner, 1913, str. VIII. 689. M. 9. („Hauptwerke der Philosophie“. 1. Bd.).

Kern Berth. Prof. Dr. Einleitung in die Grundfragen der Ästhetik. Berlin, Reuther u. Reichard, 1913, str. 36. M. 1. („Philosophische Vorträge“, No. 4).

Paulhan Fr. L'esthétique du paysage. Paris, Alcan, Fr. 2-50.

De la Sizeranne Rob. A l'exposition David. L'instinct et l'intelligence chez l'artiste.—Revue des Deux Mondes, 1. maja, 1913.

Bergson H. Kunst und Leben.—Die Tat, V. 2.

Bredt E. W. Dr. Sittliche od. unsittliche Kunst? Eine histor. Revision. 25.—30. Taus. Erweitert u. durch einen Nachtrag ergänzt. München, Piper u. Co., 1913, str. 122 i 76 ryc. M. 1-80.

Ranzoli C. La bellezza dell'errore. — Rivista d'Italia, 15. kwietnia 1913.

Brod Max. Ueber die Schönheit hässlicher Bilder. Ein Vademecum f. Romantiker unserer Zeit. Leipzig, K. Wolff. 1913. Str. 213. M. 3-50.

Paulsen weil. Frdr. Prof. Dr. System der Ethik mit einem Umriss der Staats- und Gesellschaftslehre. 9. u. 10. Aufl. 2 Bde. Stuttgart, J. G. Cotta Nachf., 1913. Str. XIV. 477 i VIII. 654. M. 14.

Lamarzelle G. De. A la recherche d'une morale laïque. Paris, J. de Gigord, 1913. Str. 31. Fr. 0-25.

Isaacson E. The new morality; an interpretation of present social and economic tendencies. New York, 1913, str. 16 + 203.

Perovsky-Petrovo-Solovovo. Le sentiment religieux base logique de la morale? Paris, Marcel Rivière, 1913. Frcs. 3.

Walker Edn. C. The ethics of freedom, you and the other man in the covenant of liberty. New York, 1913.

Gnesotto Attilio. La compassione nel fatto morale. Padova, tip. G. B. Randi. 1913, str. 15.

Paoletti Quirino. L'essenza della verità nell'etica civile. Firenze, tip. Bonducciana, A. Meozzi, 1913, str. 71.

Gould F. J. Moral instruction: its theory and practice. Longmans, 1913, str. 208.

Sneath Elias Hersbey and Hodges G., D. D. Moral training in the school and home; a manual for teachers and parents. New York, 1913, str. 7 + 221.

Marchbanks Eleanor. School ethics, with selections for reading. Boston, 1913, str. 178.

Bauer Arthur. La culture morale aux divers degrés de l'enseignement public. Ouvrage cou-

b

ronné par l'Institut. Paris, M. Giard et E. Brière, 1913. Frcs. 6. (Bibliothèque sociologique internationale).

Garassini G. B. La dinamica della coscienza morale nell'età scuola. Vol. I. Palermo, R. Sandron, 1912, str. XI i 478. L. 8.

La Grasserie R. de. De la cosmologie. Paris, M. Giard et E. Brière, 1913. Str. 175. Z rycinami, Frcs. 2-50. (Bibliothèque sociologique internationale).

Murdoch J. G. Economics as the basis of living ethics; a study in scientific social philosophy. New York, 1913, str. 10 + 373 + 6.

Sarfatti Gealtiero. Le basi psicologiche della costituzione della società. Scansano, tip. degli Olmi, 1913, str. 13.

Pietrosi Edm. Dr. Valutazione de'sentimenti sociali: appunti critici. Bologna, tip. Fratelli Merlani, 1913, str. 56. L. 2.

Santaniello Raff. La democrazia, lo stato, l'individuo. Napoli, libr. sociale Moderna, 1913, str. 216. L. 3.

Chatterton-Hill Georges Dr. Individuum und Staat. Untersuchungen über die Grundlage der Kultur. Tübingen, Mohr, 1913. Str. XVII. 207. M. 5.

Frammarino dei Malatesta Nic. La società e lo stato: introduzione sociologica allo studio del diritto pubblico. Torino, Unione tip. ed. 1913, str. IX i 346. L. 8.

Arangio-Ruiz Wladimiro. Svolgimento e progresso. Roma, libr. ed. Romana, 1912, str. 12.

Sergi Gius. Qualche idea sul progresso umano. Scansano, tip. degli Olmi, 1913, str. 10.

Le Dantec F. Evolution individuelle et hérédité. Théorie de la variation quantitative. — Deuxième édition. Paris, Alcan, 1913. Frcs. 6.

Cresson A. L'espèce et son serviteur (Sexualité, moralité). Paris, Alcan. Frcs. 6.

Leopold Lewis. Prestige: a psychological study of social estimates. Unwin, 1913, str. 352.

Müller-Erbach Ruf. Prof. Dr. Gefühl oder Vernunft als Rechtsquelle? Zur Aufklärung über die Interessenjurisprudenz. Stuttgart, F. Enke, 1913. Str. 31. M. 1.

Filomusi-Guelfi Franc. Prof. Filosofia del diritto. Parte storica, periodo moderno: appunti per lezioni 1909—1910. Roma, A. Sampaolesi, 1913. Str. 107.

Dallari Gino. Filosofia del diritto e scienza storica dell'incivilimento: prelezione di un corso di filosofia del diritto, tenuta il 23. novembre 1912 nella r. università di Pavia. Scansano, tip. degli Olmi, 1913. str. 22.

Biavaschi G. B. La crisi attuale della filosofia del diritto: cause e rimedi. Udine, libr. ed. Udinese, 1913, str. 203. L. 6,00.

Vallon C. et Genil-Perrin G. Crime et altruisme. — Extrait des Archives d'anthropologie criminelle, de médecine legale et de psycholo-

a

gie normale et pathologique, Nr. 230—1, 1912. Paris, Imprimerie A. Rey et Comp., 1913.

Capobianco Alfredo. Valore pratico della psicologia delle corrispondenze epistolari nei giudizi penali. Milano, F. Vallardi, 1912. str. 7.

Francoé B. H. Wert und Unwert der Naturwissenschaft. München, Hans Sachs Verlag, 1913. Str. 62. M. 1.50. (Probleme unserer Zeit, Nr. 6.).

Kneser Adf. Mathematik und Natur. Rektoratsrede. Breslau, Trewendt und Granier, 1913. Str. 18. M. 0.50.

Houillevigie Louis. La matière, sa vie et ses transformations. Préface de Ed. Bouty. Paris, Armand Colin, 1913. Str. XXXII. 319. Frcs. 3,50.

Geitel H. Prof. Dr. Die Bestätigung der Atomlehre durch die Radioaktivität. Vortrag. Braunschweig, Vieweg u. Sohn, 1913. Str. 24. M. 0,80.

Schäfer E. A. Prof. Dr. Das Leben. Sein Wesen, sein Ursprung und seine Erhaltung. Präsidialrede. Aus dem Englischen von Charlotte Fleischmann. Berlin, J. Springer, 1913. Str. V. 67. M. 2,40.

Tietze Sigfr. Dr. Die Lösung des Evolutionsproblems. München E. Reinhardt, 1913. Str. VI. i 225. M. 3.

Roux Wilhelm. Ueber kausale und konditionale Weltanschauung u. deren Stellung zur Entwicklungsmechanik, Leipzig, W. Engelmann, 1913. Str. 66. M. 1,50.

Buttel-Reepen H. V. Man and his forerunners, Longmans, 1913.

Feigel Frdr. Karl, Lic. Dr. Der französische Neokriticismus und seine religionsphilosophischen Folgerungen. Tübingen, Mohr, 1913. Str. VII. 163. M. 4,60.

Faber Herm. Lic. Das Wesen der Religionspsychologie und ihre Bedeutung f. d. Dogmatik. Eine prinzipielle Untersuchung zur systematischen Theologie. Tübingen, Mohr, 1913. Str. XIII. 164. M. 5.

Wobbermin Georg Prof. Dr. Systematische Theologie nach religionspsychologischer Methode I. Bd. Die religionspsychologische Methode in Religionswissenschaft und Theologie. Leipzig, Hinrichs, 1913. Str. XII. 475. M. 10.

Jordan Louis Henry. Comparative religion: its origin and outlook: a lecture. H. Milford, 1913.

Eucken Rudolf. The truth of religion. 2-nd edit. Williams and N. 1913, sfr. 616.

Carnot Grace Merceir. The truth about theology aud physiology. Chicago, 1913, str. 48.

Capron Rev. F. W. Anatomy of faith. New York, 1912.

Mc Cabe Joseph. The existence of God. Watts, 1913.

Bertoletti Teresio. Il concetto di Dio nell'etica greca e nell'etica cristiana. Crema, tip. P. Plausi e G. Cattaneo. 1912. str. 31.

b

Shirley Ralph. The new God and other essays. 2-d ed. Boston, Occult and modern thought Bk. centre. 1913, str. 12+247.

Illingworth J. R. Divine transcendence. Macmillan, 1913.

Scaramelli G. B. A handbook of mystical theology: being an abridgement of „Il Direttorio mistico“, by D. H. S. Nicholson. J. M. Watkins, 1913, str. 176.

Hannay J. B. Christianity: the sources of its teaching and symbolism. F. Griffiths, 1913.

Bernard-Leroy Eugène. Confession d'un incroyant. Document psychologique recueilli et publié avec une introduction par Le Dr. Eugène Bernard-Leroy. Paris, 1913. Fr. 1,25. (Bibl. de Critique religieuse, Nr. 47).

Mainage P. Introduction à la psychologie des Convertis. Paris, Librairie Lecoffre, 1913. Fr. 1,50.

De Bianchi Sassòli Filip. Dr. Religione e patria: questioni del giorno. Firenze, tip. s. Giuseppe, 1913. str. 61.

Maeterlinck Maurice. La mort. Paris, E. Fasquelle, 1913. Frcs. 3,50.

Haynes E. S. P. The belief in personal immortality, Watts, 1913.

Seiling Max. Theosophy and Christianity; a sign post for those who desire information concerning theosophy; with an afterword by Rudolf Steiner; tr. from the German by „A. R.“ Chicago and New York, 1913. str. 66.

Leadbeater C. W. Précis de théosophie. Traduit de l'anglais. Paris, Publications théosophiques, 10, rue Saint-Lazare. 1913. Str. 214. Fr. 1,50.

Leadbeater C. W. L'occultisme dans la nature. (Entretiens d'Adyar). Deuxième serie. Traduit de l'anglais par G. Revel. Paris, Publications théosophiques, 10, rue Saint-Lazare. 1913. Str. X. 433. Frcs. 7,50.

Porta J. B. de. La Magie naturelle ou les Secrets et Miracles de la Nature. Paris, H. Daragon, 1913. Str. VI. i 322. Frcs. 15.

Kozminsky Isidore. Numbers, their meaning and magic; being au enl. and rev. ed. of Numbers, their magic and mystery; with front. of the author, Boston, Occult and Modern Thought Bk. Centre, 1913, str. 5+100.

Baraduc H. The human soul, its movements, its lights and the iconography of the fluidic invisible. Paris, G. A. Mann, 1913. Str. 190 i tablice.

Bosc E. Yoghisme et Fakirisme hindous. (Introduction à la Yoga). Yoghis et Fakirs, leur entraînement, leurs facultés psychiques, leurs pouvoirs. Paris. G. A. Mann. 1913. Str. 180. Frcs. 4,50.

Warren Herbert. Jainism, in Western Garb, as a solution to life's great problems. Madras, 1912, str. XI+127.

a

Steiner Rudolf Dr. L'azione del Karma. Roma, tip. Elzeviriana, F. Marcolli e C. 1912. str. 60. Cent. 50.

Buckton Alice Mary. A catechism of life. New York, 1913, str. 16+67.

Great thoughts from master minds. (Langham bibelots, 15). Siegle H., 1913.

Wille Bruno. Lebensweisheit. Eine Deutung unseres Daseins in Aussprüchen führender Geister. (Die Ausstattung besorgte Willy Belling.) Berlin, Bong u. Co., 1913, str. 359 z portr. M. 3. (Aus: „Bong's Schön-Bücherei“).

Marden Orison Swett. The joys of living. (Marden efficiency books) New York, 1913, str. 6+403.

Marden Orison Swett. The optimistic life. (New thought library). W. Rider, 1913, str. 324.

Cooper Irving Steiger. The secret of happiness. (Manuals of occultism) Chicago, 1913, str. 4+77.

Stephens C. Asbury M. D. Salvation by science (natural salvation) immortal life on the earth from the growth of knowledge and the development of the human brain. (7th ed.). Norway Lake, Me., 1913, str. 3+262.

Brown Henry Harrison. Success, and how it's won through affirmation: a lesson in soul culture. L. N. Fowler, 1913, str. 100.

Dubois Paul. The education of self. Authorized trans. by Edward G. Richards. (New thought library). W. Rider, 1913, str. 350.

Sankara. La mémoire en 12 leçons. Comment l'acquérir. Comment la développer. Traduit de l'Hindou et commenté par B. Dangennes. Paris, Librairie Nilsson, 1913. Frs. 2.

Jevons F. B. Personality, Methuen, 1913, str. 182.

Randall J. H. The culture of the personality. L. N. Fowler, 1913.

Knowlson T. Sharper. The education of the will: a popular study. Re-issue. T. W. Laurie, 1913, str. 218.

Ervin S. B. Home training, the secret of character building; foreword by G. A. Funkhouser. Anderson, Ind., Gospel Trumpet Co., 1912, str. 125.

M'Intyre David. Spirit and power. J. Clarke, 1913, str. 224.

Lindsay M. La force par la discipline de la pensée. Paris, H. Daragon, 1913. Str. 32. Fr. 0,60.

Evans Arthur Dr. La cura radicale della timidezza. Unica traduzione italiana autorizzata sulla 275ª edizione americana. Milano, Hermes institute (G. Abbiati), 1912, str. 32.

The Value of friendship. (Langham booklets 133). Siegle, 1913.

WIADOMOŚCI WYDAWNICZE.

Odczyty filozoficzne. Jako pierwszy zeszyt podjętego przez Polskie Towarzystwo filozoficzne

b

we Lwowie wydawnictwa „Odczytów filozoficznych“ ukazała się rzecz Dra Maryana Borowskiego p. t. „Humanistyczne i empiryczne pierwiastki w nauce“. (Str. 24. Cena 1 kor. Skład główny w księgarni H. Altenberga, G. Seyfartha, E. Wendego i Sp. we Lwowie).

Czasopismo poświęcone filozofii prawa zaczęło wychodzić p. t. „Zeitschrift für Rechtsphilosophie in Lehre und Praxis“. Wydaje je Felix Holldack, Rudolf Joerges i Rudolf Stammler z współudziałem szeregu innych uczonych, m. i. Br. Bauch, W. E. Biermanna, O. Gerlacha, H. Gerlanda, M. Liepmanna i P. Natorpa. Czasopismo zwraca się do wszystkich, którzy uznają doniosłość naukowego zrozumienia prawa i państwa oraz życia społecznego w ogóle, i będzie pomieszczać prace poświęcone rozbirowi zasadniczych pojęć prawnych, badaniu objawów życia społecznego, poznaniu wytycznych myśli, kierujących prawnymi i społecznymi poglądami. Zadanie to pomogą spełniać rozprawy z zakresu dziejów teorii prawnych i praktycznych oraz rozważania zajmujące się zastosowaniem zasadniczych kierunków teoretycznych w poszczególnych przypadkach praktycznych. Zeszyt pierwszy, który się ukazał w ciągu lata, zawiera następujące rozprawy: Stammler Rud. Begriff und Bedeutung der Rechtsphilosophie. — Huber Eug. Ueber die Realien der Gesetzgebung. — Hertz W. Vom Rechte, das mit uns geboren ist — oraz szczegółową recenzję krytyczną książki E. Junga p. t. „Das Problem des natürlichen Rechts“, pióra F. Müncha. — Czasopismo wychodzi nakładem Fel. Meinera w Lipsku w zeszytach po mniej więcej sześć arkuszy druku; cztery zeszyty tworzą tom, kosztujący w przedpłacie 10 marek.

Classici delle Scienze e della Filosofia. Taki jest tytuł wydawnictwa, które poczęło się ukazywać nakładem Società tipografica editrice w Bari. Wydawnictwo to obejmie w języku włoskim najwybitniejsze dzieła z dziedziny matematyki, nauk przyrodniczych, filozofii, socjologii i i., poprzedzane przedmowami i uzupełniane uwagami wyjaśniającymi. Uwzględnione zostaną utwory wszystkich czasów i narodowości, w szczególności jednak dzieła starsze, trudno dostępne oraz twórczość włoska. Redaktorem działu matematyczno-przyrodniczego jest Aldo Mieli, redaktorem działu filozoficznego Erminio Troilo. Prospekt wydawnictwa zapowiada bogaty szereg tomów w obu działach. W pierwszym będą uwzględnieni kolejno: Biringuccio, Bertagnini, Boyle, Galileusz, Lagrange, Redi, Hippokrates, Teofrast, Aristoxenos, Seneka, Celsius, Leonardo Pisano, Leonardo da Vinci, B. Telesio, Cesalpino, Borelli, Ramazzini, Valsalva, Toaldo, Chiminello, Bertolet, Brocchi, Carnot, Dumas, Pasteur, Helmholtz, Cannizzaro, Thomson, Van't Hoff i i. W dziale drugim będą uwzględnieni kolejno: Domenico Mazzoni, Montano Academico Cosentino, Platon, Giordano Bruno, Kant, Wundt, Schleiermacher, Descartes, Proklos, etycy

a

angielscy XVIII. w., A. Gabelli, D'Alembert, Fichte, Hegel, Hume, Spinoza, V. Coco, Vico, Galileusz, Leonardo da Vinci, Palingenius, B. Telesio, Angelo Poliziano, Porfirysz i w. i. Cena jednego tomu wynosi 3 liry.

Wydawnictwo dzieł matematycznych Henryka Poincaré'go podejmuje firma Gauthier-Villars. Wydawnictwo subwencyonować będą: francuskie ministerstwo oświaty i paryska Akademia nauk.

Dzieła pedagogiczne Herbart wydają Prof. Dr. O. Willmann i Dr. T. Fritsch nakładem księgarni A. W. Zickfeldta w Osterwieck (Harz). Pierwszy zeszyt tego wydawnictwa, który obejmuje 3 tomy, już się ukazał.

Katalogi: E. Wende i Sp. w Warszawie. Katalog dzieł z dziedziny filozofii, psychologii, logiki, estetyki i krytyki, str. 26. — Alois Reichmann, Wiedeń, IV., Wiedner Hauptstr. 18, Katalog, nr. 84, str. 64, zawiera m. i. tytuły filozoficzne (str. 55—57). — Speyer i Peters, Berlin NW. 7. Unter den Linden 39. Rundschau über die Neuerscheinungen auf dem Gebiete der Philologie, Philosophie, Pädagogik, Psychologie, Geschichte, Geographie. II. 1. Zum Kongress für Ästhetik und allgemeine Kunstwissenschaft vom 7.—9. Oktober 1913 in Berlin. 441 numerów. — Katalog, nr. 30. Filozofia. 1494 numerów.

WYKŁADY, ODCZYTY, REFERATY.

Polskie Towarzystwo Psychologiczne (Warszawa). Na posiedzeniu naukowym dnia 20. września b. r. Dr. Wacław Radecki wygłosił odczyt p. t. „Nowe badania z zakresu psychologii kojarzenia wyobrażeń”. — Poddając procesy kojarzenia analizie psychologicznej prelegent stara się najpierw streścić, jakie cechy tych procesów ustala samoobserwacja. Wykazując, iż styczność, podobieństwo i prawo reintegracji nie są kategoriami psychologicznymi, prelegent wskazuje, iż styczność pomiędzy obiektywną treścią wyobrażeń staje się w ujęciu psychologicznym wyłącznie współczesnością lub bezpośrednio następnym przeżyciem, które warunkują większą łatwość powtórnego przeżywania ich następczego t. j. kojarzenia. Podobieństwo jako kategoria psychologiczna staje się nieświadomym odpoznanieniem pierwiastku identycznego. Gdyby kojarzenie mogło zachodzić pomiędzy prostymi obrazami czuć, łatwość zależna od uprzedniego współczesnego przeżycia byłaby jedyną cechą i warunkiem kojarzenia; ponieważ jednak, pomimo, iż kojarzenie zachodzi pomiędzy przeżyciami prostymi, źródłem i rezultatem jego stają się wyobrażenia złożone, zasada współczesności przeżyć prostych pociąga za sobą zasadę istnienia identycznego składnika we wszystkich wyobrażeniach złożonych, które mogą podlegać kojarzeniu. Podświadome odpoznanie takiego składnika jest warunkiem określenia introspekcyjnie dwóch wyobrażeń jako skojarzonych. W dalszym ciągu

b

prelegent referuje prace eksperymentalne własne i swoich uczniów, które stwierdziły, że kojarzenie, jako proces psychiczny samorzutny t. j. zachodzący w psychice bez wysiłku woli, staje się zawsze dla osoby kojarzącej wyrazem zaspokajania popędów afektywnych, wyrazem dążenia do przyjemności a unikania przykrości. Na zasadzie wpływu czynnika afektywnego oparta jest też proponowana przez prelegenta klasyfikacja. Prelegent proponuje zasadniczy podział skojarzeń na bierne, automatyczne, które towarzyszą podniętom obojętnym, i kojarzenia czynne z wyborem, które mają za źródło podniety afektywne. Dalszy rozwój klasyfikacji na skojarzenia świadome i nieświadome oraz pośrednie i bezpośrednie opiera się wyłącznie na przesłankach psychologicznych, pomijając kategorie logiczne lub gramatyczne. (Autoreferat).

Polskie Towarzystwo badań nad dziećmi. (Warszawa). Posiedzenie z dnia 22. września 1913 wypełniły dwa referaty: 1) p. Anny Grudzińskiej p. t. „Nowe studia nad rysunkami dzieci” 2) drki Józefy Jotejkówny p. t. „Organizacja międzynarodowego fakultetu pedologicznego w Brukseli”. P. Anna Grudzińska zaznaczyła postęp w badaniach rysunków dziecięcych, który daje się zauważyć od lat sześciu t. j. od chwili, gdy w tej samej sprawie zabierała głos w towarzystwie na jego pierwszym zebraniu naukowym; zwróciła uwagę, że obok badań masowych po szkołach, prowadzonych metodą Kerschensteinera, opierającą się na porównaniu znacznej liczby dzieci tego samego wieku, w ostatnich czasach używaną bywa metoda wprost przeciwna, indywidualna a raczej genetyczna, polegająca na badaniu rozwoju jednego tylko dziecka, zestawionych chronologicznie i poddanych analizie, która uwzględnia genę każdego rysunku i warunki, w jakich został wykonany. Wyrazem takiej właśnie metody jest świeżo wydana książka badacza francuskiego, Luqueta p. t. „Les desseins d'une enfant” który zbierał wszystkie próby rysunkowe swej córki od pierwszego rysunku, wykonanego w trzecim roku życia aż do lat 8 skończonych. Prelegentka obznajomiła słuchaczy z treścią książki wyżej wspomnianej, a następnie demonstrowała za pomocą przezroczy 6 tablic, zestawiających porównawczo rysunki dzieci różnych narodowości (rysunki małej Zuzanny z książki Luqueta, rysunki dzieci czeskich, dzieci angielskich, amerykańskich, włoskich i polskich — te ostatnie pochodziły z własnych zbiorów prelegentki i dotyczyły 19 dzieci przez nią badanych). Tablice te przekonywały, że pomimo różnicy otoczenia i warunków życia, które niewątpliwie odbijają się w treści rysunków, wszystkie rysunki dzieci mają pewne wspólne cechy i przedstawiają liczne analogie. W dyskusji dr. Stefan Sterling uzupełnił niejako treść wygłoszonego referatu, zaznając

a

jąc słuchaczy z dziełami Senfina i Sterna oraz z poprzednią pracą Luqueta, które również rzucają wiele światła na rozwój rysunku dziecięcego. W drugim referacie drka Józefa Jotejkówna obznajomiła słuchaczy z programem i organizacją nowej uczelni — fakultetu pedagogicznego w Brukseli i z jej pracą w ciągu pierwszego roku istnienia. Zebrani dziękowali serdecznie prelegentce zarówno za referat, jak za inicjatywę i energię, rozwiniętą w założeniu tak doniosłej instytucji.

P. Antoni Peretiatkowicz wygłosił dnia 24. września b. r. w sekcji prawa państwowego i administracyjnego Towarzystwa prawniczego warszawskiego odczyt p. t.: „Filozofia prawa J. J. Rousseau'a“.

Drka Józefa Jotejkówna wygłosiła w sali Muzeum przemysłu i rolnictwa w Warszawie w dniach 19. i 23. września b. r. dwa odczyty: 1. Psychologia i indywidualność (staraniem Polskiego Związku Nauczycielskiego). 2. Badania doświadczalne nad uwagą (staraniem Polskiego Towarzystwa badań nad dziećmi).

Berlińska Akademia nauk. Na posiedzeniu ogólnym dnia 10. lipca b. r. czł. Warburg wygłosił rzecz p. t. „O stosunku pomiarów precyzyjnych do ogólnych zadań fizyki“. Pomiar precyzyjny, t. j. pomiar, przy których chodzi o jaknajdalej idącą dokładność, są niekiedy potrzebne ze względów technicznych i doprowadzały już często do ważnych odkryć. Zasadnicze jednak znaczenie takich pomiarów tkwi w tem, że dzięki im nauka zbliża się do swego ostatecznego celu, t. j. do wyczerpującego opisu zjawisk.

Berlińskie Tow. filozoficzne. Na posiedzeniu dnia 31. maja b. r. Adolf Lasson wygłosił rzecz „O doświadczeniu“. Na posiedzeniu dnia 28. czerwca b. r. Dr. B. C. Engel miał odczyt p. t. „Adolf Lasson jako logik“ (Cz. I.).

Tow. im. Kanta urządziło w Berlinie w czasie od listopada z. r. do czerwca b. r. 7 „wieczorów Kantowskich“ (zob. Ruch fil. II. 177, b; III. 73, a). Wygłoszono na nich następujące odczyty: 2. listopada, Dr. Fryderyk Kuntze, Matematyczne metody myślenia na usługach ścisłego ujęcia zagadnień epistemologicznych; 7. grudnia, H. Scholz, Kryzys immanentny Kantowskiej filozofii religii w Fichtego pismach ateistycznych; 23. stycznia, Prof. Dr. Jerzy Simmel, Prawo indywidualne; 18. lutego, Prof. Dr. Bertold Kern, Wstęp do podstawowych zagadnień estetyki; 12. marca, Dr. Ferd. Jakób Schmidt, Zagadnienie scholasticzności; 21. maja, Prof. Dr. Juliusz Schultz, Uprawnienie metody psychologizacyjnej; 18. czerwca, Dr. Emanuel Lasker, Znaczenie i uzasadnienie zasady ciągłości. — Następny cykl „Wieczorów Kantowskich“ rozpoczyna się w połowie października b. r.

Henryk Bergson, wybrany przewodniczącym Towarzystwa „Society for Psychical Research“

b

w Nowym Jorku, wygłosił tamże, dnia 28. maja b. r. odczyt inauguracyjny o uprzedzeniach, dotyczących pracy i metod Towarzystwa.

Filozofia w warszawskich kursach naukowych.

Wydany na rok 1913/14 program sekcji humanistycznej Towarzystwa kursów naukowych w Warszawie zapowiada następujące wykłady treści filozoficznej: W. M. Kozłowski: Logika ogólna, 1 godz. — Tenże: Teorie przyrodnicze i logika przyrodoznawstwa, 1 godz. — Tenże: Propedeutyka i logika nauk humanistycznych. — Tenże: Historia filozofii, 2 godz. — Tenże: Historia filozofii do śmierci Hegla (1831), 2 godz. — Tenże: Najnowsze kierunki filozoficzne, 1 godz. — Tenże: Przegląd systematów historyzoficznych i socjologicznych, 1 godz. — Tenże: Seminarium z filozofii przyrodoznawstwa. — L. Krzywicki: Historia cywilizacji, 2 godz. — J. Wł. Dawid: Psychologia ogólna, 2 godz. — Tenże: Psychologia społeczna, 1 godz. — Tenże: Psychologia różnic indywidualnych (zdolności i charakterów), 1 godz. — Tenże: Ćwiczenia psychologiczne, 1 godz. — K. Appel: Psychologia mowy, 1 godz. — M. Massonius: Dzieje filozofii w Polsce, 1 godz. — Tenże: Logika i teoria poznania, 2 godz. — Tenże: Psychologia narodów, 1 godz. — I. Halpern: Propedeutyka filozoficzna, 2 godz. — Tenże: Historia filozofii ludów pierwotnych, Wschodu i Grecji, 2 godz. — A. Szcycówna: Badania psychologiczne w szkole, 1 godz. — A. Jabłoński: Estetyka, 2 godz.

ORGANIZACJE.

Kółko filozoficzne Czytelni akademickiej we Lwowie urządziło w roku akademickim 1912/13 ogółem 26 posiedzeń z następującym porządkiem dziennym: 1. Dr. K. Ajdukiewicz: Referat z pracy Dra Z. Zawirskiego „Przyczynowość, a stosunek funkcyjny“. 2. I. Zajdel: Referat z pracy Hevmansa „Przyszłe stulecie psychologii“. 3. B. Nawroczyński: Nauka Bergsona o irracjonalnych czynnikach przeczenia. 4. Z. Skokowski: Poglądy Lévy-Bruhla na metodę etyki. 5. Dr. Altstädter: Problem wolności woli u Lippsa. 6. Tenże: Porównanie poglądów Kanta i Lippsa na problem wolności woli. 7. St. Ciesielska: Referat z pracy Verworna „Kausale und konditionale Weltanschauung“. 8. S. Igel: Czynności dowolne reprodukcją mimowolnych. 9. M. Fränklówna: Meinonga teoria przedmiotów. 10. J. Chmieliński: Pojęcie wartości u Znanieckiego. 11. S. Igel: Referat z pracy Witwickiego „W sprawie podziału i przedmiotu psychologii“. 12. B. Nawroczyński: Referat z pracy Kazimierza Twardowskiego „O czynnościach i wytworach“. 13. Z. Jakowicki: Referat z pracy Borowskiego „Krytyka pojęcia przyczyn-

a

nowości". 14. Dr. T. Gluziński: Kilka uwag o powiedzeniach z szczególnem uwzględnieniem ich stosunku do sądów. 15. W. Komarnicki: Pojęcie filozofii naukowej Mahrburga. 16. Sznür-Pepłowski: O psychonalizie. 17. Dr. K. Dreas: Z teorii wartości. 18. Dr. Smolka: O paradokсах logicznych z szczególnem uwzględnieniem sofizmu Epimenidesa i paradoksów Russella. Osiem posiedzeń było poświęconych dyskusyi. 1. Dyskusya nad referatem Dra K. Ajdukiewicza: „Przyczynowość a stosunek funkcjonalny“ Zawirskiego. 2. Dyskusya nad kwestyą: O niektórych prawdach empirycznych niesłusznie uważanych za apyryczne, zagajona przez T. Gluzińskiego. 3. Dyskusya nad kwestyą: Czy jest możliwe myślenie bez wyobrażeń, zagajona przez S. Iglę. 4. Dyskusya nad referatem Z. Skokowskiego. Poglądy Lévy — Bruhla na metodę etyki. 5. Dyskusya nad Nelsona dowodem niemożliwości teorii poznania, zagajona przez K. Frenkla. 6. Dyskusya nad sofistatami Zenona, zagajona przez Prof. Dra K. Twardowskiego. 7. Dyskusya nad kwestyą: Pojęcie obiektywnej wartości, zagajona przez K. Frenkla. 8. Dyskusya nad referatem B. Nawroczyńskiego: „O czynnościach i wytworach“ Twardowskiego.

Kółko filozoficzne urządziło nadto trzy publiczne odczyty p. J. Wł. Dawida z zakresu psychologii religii.

Nagrodę Polskiego Towarzystwa filozoficznego za rok akademicki 1912/13 otrzymali w myśl uchwały członków Kółka pp. Dr. K. Ajdukiewicz i B. Nawroczyński.

Zarząd Kółka filozoficznego tworzyli w roku 1912/13: K. Frenkel jako przewodniczący, M. Jarosławski jako zastępca przewodniczącego, M. Fränklówna jako sekretarka, W. Komarnicki jako skarbnik.

Katedra filozofii wschodniej. Grono byłych uczniów Harvard-University (Cambridge, Mass Stany Zjednoczone Ameryki północnej) zebrało fundusz 20.000 dolarów celem utworzenia w tym uniwersytecie katedry, poświęconej wykładom z zakresu filozofii japońskiej i innych gałęzi filozofii wschodu.

Towarzystwo historii nauk powstało w Leyden (Hollandya). W skład zarządu wchodzi: E. C. van Leersum jako przewodniczący oraz J. A. Vollgraaf, B. A. van Ketel, E. Cohen i Van Baren.

Mind Association, Tow. Arystotelesowskie i Brytyjskie Tow. Psychologiczne odbyły wspólne zebrania dnia 7. i 8. czerwca b. r. Na zebraniach tych odbyły się dwa „sympozyja“ na temat: 1) Czy różnice intensywności wrażeń są różnicami ilościowymi? z udziałem pp. C. S. Myers'a, Dawes'a Hicks'a, H. J. Watt'a i Wm. Browna; 2) Czy w stanie umysłowym może tkwić coś niejasnego lub implicite w nim zawartego? z udziałem p. p. H. Barker'a, F. G. Stouta i R. F. A. Hoernlé'go. Nadto Dr. Artur Robinson wygłosił odczyt „O pamięci“.

b

Z J A Z D Y.

IV. Międzynarodowy Zjazd historyczny, obradował w Londynie 3.—11. kwietnia b. r. M. i. mówili: Prof. Munro, O Arystotelesie; Dr. A. J. Carlyle, O źródłach teorii politycznych średniowiecza; Prof. Gino Loria, O sławach matematycznych wielkiej Brytanii (m. i. Beda venerabilis, R. Bacon, Newton); M. Gume Brown, O wpływach intelektualnych Szkocji na kontynent w w. XVIII. (m. i. Hutcheson, Hume, Ad. Smith, Th. Reid); M. Foster Watson, O L. Vives'rie w epoce renesansu; M. Masson-Oursel, O syntezie historycznej i filozofii historii; K. Lamprecht, O organizacyi wyższych studiów historycznych.

III. Międzynarodowy Zjazd neurologów i psychiatrów odbył się w Gandawie, w dniach 20.—26. sierpnia br. Uczestnicy zjazdu obradowali w 2 sekcjach: I. Neurologia; II. Psychiatria, psychopatologia i nauki pokrewne.

Międzynarodowe Towarzystwo Psychologii lekarskiej i Psychoterapii odbyło doroczny zjazd w dniach 19.—20. września b. r. w Wiedniu. Wygłoszono na nim m. i. następujące odczyty: Bleuler, Psychologia lekarska. — Ranschburg, Studya o pamięci. — Adler, Psychologia dziecka. — Stekel, Psychogeneza i psychoterapia fetyszizmu. — Stauffenberg, Przyczynek do patologii strachu. — Häberlin, Psychoanaliza a wychowanie. — E. Niessl v. Mayendorff, O istocie choroby umysłowej. — L. Klages, Przyczynek do teorii i symptomatologii siły woli. — G. Kafka, O stosunku psychologii zwierząt do fizjologii i biologii. — L. Frank, Sen i jego zaburzenia. — Vera Eppelbaum, Eksperymenty asocjacyjne z szczególnem uwzględnieniem alkoholików. — Hattingberg, Przyczynek do psychologii uporu dziecięcego. — P. Schrecker, O wspomnieniach pierwszego dzieciństwa. — O. Kaus, Kłamstwa dziecięce. — Tematem dyskusyi były: stłumienie i konwersya.

Doroczny Zjazd członków zachodniego Towarzystwa filozoficznego (Western Philosophical Association) odbył się w dniach 21. i 22. marca b. r. w Evanston w stanie Illinois Ameryki północnej.

X. Doroczny zjazd amerykańskich psychologów eksperymentalnych odbył się w dniach 10.—12. kwietnia br. w Wesleyan University w Ameryce. Następnym zjazdem odbędzie się na wiosnę r. 1914 w Columbia University (Nowy York).

Amerykańskie Towarzystwa filozoficzne i psychologiczne odbędą w grudniu b. r. wspólny Zjazd w New Haven. Przedmiotem rozpraw będzie zagadnienie „Stanowiska i metody psychologii“. Zagadnienia te mają być omawiane z następujących punktów widzenia: 1. Dane psychologii: Czy psychologia ma badać istoty, będące pewnymi jednościami (jaźń, umysł, świadomość) czy też wewnętrzne stany (n. p. wrażenia, uczucia), czy też wewnętrzne procesy

a

(n. p. wrażliwość, afektywność, assyocjacje), czy też pewne stosunki pomiędzy będącymi pewnymi jednostkami istotami i ich otoczeniem (n. p. odruchy, instykty) czy też niektóre z tych danych? 2. Metoda badania. Czy psycholog ma otrzymać swe dane głównie drogą introspekcji (własnej i cudzej) czy też drogą badania ruchowych reakcji organizmów? A jeżeli dopuszcza się obie metody, jaka jest ich względna doniosłość? 3. Filozofia psychologii. Czy psychologia systematyczna jest zależna od pewnego określonego poglądu na świat czy też może być rozwinięta tak samo jak fizyka i biologia bez określonej podstawy filozoficznej? A czy w tym drugim przypadku wyniki psychologii empirycznej zmuszają nas do przyjęcia pewnej jakiejś filozofii?

85. Zjazd przyrodników i lekarzy niemieckich odbył się w Wiedniu, w dniach 21.—28. września br. Wygłoszono na nim m. i. następujące odczyty: K. Lummer, O widzeniu. — K. Brodman, Nowe wyniki badań w dziedzinie anatomii mózgu. — H. Wiener, O istocie i zadaniu matematyki. — K. Frisch, W sprawie zmysłu barwy u zwierząt. — H. Kleinpeter, Teoria poznania w fizyce. — M. Palagyi, O nowoczesnej zasadzie względności w nowoczesnej fizyce i filozofii przyrody. — H. Swoboda, Znaczenie okresów siedmioletnich dla kwestii dziedziczności. — L. Willmann, Proces powstawania mowy. — W. Kammel, O mierzeniu zmęczenia (z przedstawieniem nowego estezyometru). — A. Wernicke, Matematyka a propedeutyka filozoficzna. — O. Pommer, Fizyka a propedeutyka filozoficzna. — A. Höfler, Słowo wstępne (w kwestyi: Wykształcenie realistyczne a propedeutyka filozoficzna). — C. Beckenhaupt, O granicach fizyki i filozofii. — S. Diepgen, W sprawie wpływu średniowiecznego poglądu na świat na medycynę. — A. Kronfeld, Neurologiczne i psychiatryczne przyczynki do patologii portretu. — K. Laker, Unaocznienie pojęć i praw akustyczno-muzycznych. — G. Anton, O niebezpiecznych typach ludzkich. — Friedländer, O obecnym stanie psychoterapii. — H. Marcuse, Znaczenie psychologii Jodla dla psychiatrii. — E. Meyer, O psychozach urazowych. — P. Schilder, Osobowość i jej zaburzenia. — E. Troemmer, Przyczynek do patologii snu. — Marx, Psychologia więzienia. — Raimann, Psychozy więzienne.

NAGRODY.

Henrietta Herz, zmarła 9. IV. b. r. w Rzymie, zapisała Akademii Brytyjskiej (British Academy) 2.000 funtów szterlingów na nagrodę za odczyt lub studium filozoficzne albo też odczyt lub studium z dziedziny filozofii cywilizacji Wschodu lub Zachodu w czasach starożytnych i nowożytnych — oraz 1.000 funtów szterlingów, jako kapitał, którego dochody mają być obracane na popieranie wydania jakiegoś dzieła

b

filozoficznego, którego autor zasłużył się już jakąś publikacją z zakresu filozofii.

Nagroda im. Cezarego Lombroso. Rodzina tego uczonego ufundowała nagrodę 1000 Marek, która będzie nadawana co drugi rok za nowe odkrycia lub ważne badania z zakresu antropologii kryminalnej. Po raz pierwszy nagroda będzie przyznana na Zjeździe antropologii kryminalnej w Budapeszcie w roku 1914.

Tow. im. Kanta zwraca się do swych członków i przyjaciół oraz do wszystkich osób chętnych z prośbą o nadsyłanie datków na stworzenie siódmego funduszu konkursowego (zob. Ruch fil. III, 6, str. 152, a) w kwocie 3.000 marek. Datki, których wykaz zamieszczany będzie w czasopiśmie „Kant-Studien“ nadsyłać można na ręce skarbnika Tow. Dra Artura Lieberta, Berlin W. 15, Fasanenstrasse 48. Gdyby fundusz składkowy przekroczył sumę 3.000 marek, zostałyby nadwyżka przeznaczoną na zasilenie „Fundacyi Kantowskiej“.

WIADOMOŚCI OSOBISTE.

Dr. Wincenty Lutosławski wykładać będzie w bieżącym półroczu zimowym w uniwersytecie genewskim „Metafizykę ogólną“ (1 gocz. tygodniowo).

Bertrand Russell wygłosi w bieżącym półroczu zimowym szereg wykładów filozoficznych w Harvard University (Cambridge, Ameryka).

George Stuart Fullerton, profesor filozofii w Columbia University (New York) wygłosi na zaproszenie austriackiego Ministerstwa wyznań i oświaty w bieżącym półroczu zimowym w uniwersytecie wiedeńskim trzy serje wykładów: 1. Duch a świat. Zarys realistycznej filozofii doświadczenia. 2. Filozofia jako pogląd na świat z szczególnem uwzględnieniem filozofii angielskiej i amerykańskiej. 3. Amerykańskie szkoły wyższe. — Prof. Fullerton wykładać będzie też w uniwersytetach w Grazu i w Innsbrucku.

Masahuru Anesaki, profesor religiofilozofii w uniwersytecie w Tokio, wygłosi w bieżącym półroczu zimowym w Harvard University trzy cykle wykładów o filozoficznej i religijnej myśli japońskiej.

John M. Mecklin zrezygnował z katedry filozofii i etyki w Lafayette College w Ameryce, ponieważ wykłady jego uważano za niezgodne z nauką kościoła prezbiteriańskiego.

Rudolf Eucken, profesor filozofii w uniwersytecie jenańskim, został zamianowany członkiem „Accademia dei Lincei“ w Rzymie.

Dr. Marcin Grabmann, mianowany niedawno profesorem filozofii chrześcijańskiej w uniwersytecie wiedeńskim (zob. Ruch filozoficzny III, str. 104, b), otrzymał tytuł doktora honoris causa Wyższego instytutu filozoficznego w Lowanium.

Dr. Artur Schneider zw. profesor filozofii w uniwersytecie w Fryburgu w Bryzgawii, powołany został na uniwersytet strassburski.

a

b

Dr. Günther Jacoby, docent pryw. filozofii uniwersytetu w Gryfii, otrzymał tytuł Profesora.

Dr. Edward Beneš uzyskał docenturę prywatną z zakresu filozofii z szczególnem uwzględnieniem socjologii w czeskim uniwersytecie w Pradze.

Dr. Walter Schmied-Kowarzik uzyskał docenturę prywatną z zakresu filozofii w uniwersytecie wiedeńskim.

Dr. Werner Wilhelm Jaeger uzyskał docenturę prywatną z zakresu historii filozofii starożytnej w uniwersytecie berlińskim.

Dr. Heinz Helmsoeth uzyskał docenturę prywatną z zakresu filozofii w uniwersytecie w Marburgu.

Dr. S. Behn uzyskał docenturę prywatną filozofii i psychologii eksperymentalnej w uniwersytecie w Bonn.

P. Gizela Landau uzyskała w lipcu b. r. stopień doktorki filozofii w uniwersytecie jagiellońskim na podstawie rozprawy p. t. „Stosunek woli do intelektu u Schopenhauera“.

NEKROLOGIA.

Wellesley Perry Coddington, profesor filozofii w uniwersytecie syrakuzzańskim (Ameryka), ur. w New Yorku w r. 1840., zmarł w Hamburgu.

Igino Petrone, profesor filozofii moralnej w uniwersytecie neapolitańskim, zmarł w czerwcu b. r. Napisał m. i. *Limiti del determinismo scientifico*; *I problemi del mondo morale meditati da un idealista*; *La filosofia politica contemporanea*; *La fase recentissima della filosofia del diritto in Germania*; *Il diritto nel mondo dello spirito*.

Henryk Weber, profesor matematyki w uniwersytecie strassburskim zmarł w maju b. r. W pracach swych dotykał też zagadnień filozoficznych; wydał m. i. rzecz „O przyczynowości w naukach przyrodniczych“.

Paweł Jacoby, wybitny psychiatra rosyjski, uczestnik powstania polskiego z r. 1863., autor wielu dzieł m. i. z zakresu psychiatrii i nauki o dziedziczności zmarł w Petersburgu, 24. III. br.

Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa filozoficznego we Lwowie.

Odczyty filozoficzne.

Borowski Marian Dr.:

Humanistyczne i empiryczne pierwiastki w nauce.

Skład główny w Księgarni H. Altenberga, G. Seyfartha, E. Wendego i Sp. we Lwowie.

Str. 24. Cena 1 korona.

Zamawiający wprost w Polskiem Tow. filozoficznym i przesyłający w tym celu 1 koronę nie ponoszą kosztów przesyłki.

SPIS RZECZY: — K. Twardowski: Granice puryzmu. — Sprawozdania: Cieszkowski A. Bóg i Palingenezya. Część I. Krytyczna. Pierwszy krytyczny list otwarty do p. profesora Micheleta z powodu jego odczytów o osobowości Boga i nieśmiertelności duszy (A. Żółtowski). — Bornstein B. Prolegomena filozoficzne do geometrii (Dr. K. Ajdukiewicz). — Bolcewicz H. Kant a Hume (H. Bad). — Lebon E. Henri Poincaré. Biographie, bibliographie analytique des écrits (J. Kodisowa). — Elsenhans Th. Lehrbuch der Psychologie (St. Błachowski). — Grasser R. Das Problem vom Ursprung der Sprache in der neueren Psychologie (K. Appel). — Przegląd czasopism: Mind. — The Philosophical Review. — The American Journal of Psychology. — The Monist. — The Journal of Philosophy, Psychology and Scientific Methods. — Revue philosophique. — Revue de métaphysique et de morale. — Archives de Psychologie. — Archiv für systematische Philosophie. — Vierteljahrsschrift für wissenschaftliche Philosophie. — Philosophisches Jahrbuch. — Archiv für Geschichte der Philosophie. — Archiv für Rechts- u. Wirtschaftsphilosophie. — Archiv für die gesammte Psychologie. — Zapiski bibliograficzne. — Wiadomości wydawnicze. — Wykłady, odczyty, referaty. — Filozofia w warszawskich kursach naukowych. — Organizacye. — Zjazdy. — Nagrody. — Wiadomości osobiste. — Nekrologia.

Red. odpowiedzialny: Dr. M. Treter.

I. Związkowa drukarnia we Lwowie, Lindego 4.

